ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 8 ΤΗΛ.30.461 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 4 ΜΑΡΤΙΟΥ 1939

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΤΟΥ κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ

Διατυπώνω ἐδῶ μερικὲς σύντομες προσθῆκες στὰ τελευταῖα χρονικά μου, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ χαρακτηριστοῦν ὅλα μαζί, μὲ τὸν τίτλο ἑνὸς ἀπ' αὐτά, σὰ μιὰ «Προσπάθεια προσανατολισμοῦ».

Ἀρκετοὶ ἀκροατὲς σκανδαλίστηκαν μὲ ὁρισμένους ὑπαινιγμούς μου καὶ μὲ κατηγόρησαν γιὰ προγονοπληξία. Νομίζω ὅτι συμβαίνει παρεξήγηση, δὲν εἶπα ποτὲ νὰ πᾶμε πίσω, οὔτε ζήτησα νὰ κλείσουμε τὸ πνεῦμα μὲς σὲ τοπικὰ ἢ χρονικὰ (παραδοσιακὰ) ὅρια. Ἐμπρὸς πρόκειται νὰ πᾶμε, ἄν βαστοῦν τὰ κότσια μας καὶ ἄν μᾶς τὸ ἐπιτρέψουν οἱ περιστάσεις, καὶ συζητοῦμε γιὰ τὸ ποῦ καὶ πῶς. Ἀλλὰ συλλογίζουμαι τὸ ἑξῆς ζήτημα : ποιοὶ εἴμαστε ἐμεῖς ποὺ πρόκειται νὰ πᾶμε ἐμπρός ;

Λέω λοιπὸν πρῶτα - πρῶτα «ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες», ἀλλὰ φαίνεται πώς αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξηγηθεῖ.

Δὲν κάνω ἐδῶ ρητορικὸ σχῆμα, πιστεύω πραγματικὰ στὴ συνέχεια τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Δὲ θέλω ὅμως νὰ πῶ ὅτι εἴμαστε ἡ ἴδια κι' ἀπαράλλαχτη φυλὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὅπως πίστευαν οἱ πάπποι μας ποὺ τὸ θεωροῦσαν θανάσιμη προσβολὴ κ' ἔγραφαν φλογερὰ ἄρθρα στὶς ἐφημερίδες τοῦ 19ου αἰῶνα ἄν κανένας Γάλλος δημοσιογράφος ἢ κανένας Γερμανὸς καθηγητὴς τὸ ἀμφισβητοῦσε. Δὲν πιστεύω ὅτι ἡ ἐθνικὴ συνείδηση εἶναι ζήτημα φυλῆς, γιὰ τοῦτο δὲ δυσκολεύουμαι καθόλου νὰ παραδεχτῶ ὅτι, μὲς στὴν ἐθνολογικὴ σύσταση τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὑπάρχουν μεγάλες ποσότητες σλαυϊκοῦ, ἀλβανικοῦ, ἀνατολικοῦ, φραγκοϊταλικοῦ αἵματος καὶ ποιὸς ξέρει πόσων ἄλλων ξένων λαῶν τὰ ἴχνη. Δὲν εἶναι μπορετὸ μὰ οὔτε καὶ συμφέρει ν' ἀρνούμαστε μιὰ ἐξακριβωμένη ἱστορικὴ ἀλήθεια.

Ἡ ἀλήθεια αὐτή, ὡστόσο, ἔχει καὶ μιὰν ἄλλη ὄψη. Ἐξίσου ἀναμφισβήτητο μὲ τὰ ὅσα εἴπαμε πρὶν εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ξένα γένη ποὺ ἦρθαν νὰ ζήσουν ἐδῶ ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντα καὶ μπερδεύτηκαν μὲς στὴ ζωὴ τοῦ τόπου μὲ τὸ ἐμπόριο, μὲ τὰ ἀγροτικὰ ἔργα, μὲ τὸν πόλεμο, μὲ τὴ λεηλασία, μὲ τοὺς βιασμοὺς τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ νόμιμα συμπεθεριὰ καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τρόπους, τὰ γένη αὐτά. τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο, ξέχασαν τὴ γλώσσα τους καὶ βάλθηκαν αὐθόρμητα νὰ μιλοῦν ἑλληνικά. (Πρέπει νὰ ἐξαιρέσει κανεὶς ὁρισμένους μικροὺς πληθυσμούς, κυρίως ἀλβανικῆς καταγωγῆς. Ἀλλὰ συνήθως οἱ πληθυσμοὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι δίγλωσσοι, θεωροῦν ὡς κυριώτερη γλώσσα τους τὴν ἑλληνική). Τὸ γεγονὸς εἶναι βαρυσήμαντο καὶ ἀξίζει νὰ τὸ σκεφτεῖ κανεὶς καὶ νὰ προσπαθήσει νὰ τό καταλάβει. Σημαίνει κυρίως ὅτι ὑπῆρχε πάντα σ' αὐτὸν τὸν τόπο κάποιος ποὺ δὲν εἶχε παύσει ποτὲ νὰ μιλᾶ τὴ γλώσσα τοῦ Ὁμήρου, ὅτι ὁ ἄγνωστος αὐτὸς πάντα παρὼν μὲς στὸ σκοτάδι τῶν αἰώνων τῆς παρακμῆς καὶ τῆς δουλείας, εἶταν ἀρκετὰ ζωντανός, δυνατὸς καὶ ὡραῖος ὥστε νὰ γοητεύει καὶ νὰ θαμπώνει τοὺς ξανθοὺς καὶ μελαχρινοὺς μετοίκους, ὥστε νὰ τοὺς κάνει νὰ ἀπαρνοῦνται τὴ γλώσσα τους καὶ τοὺς πατέρες τους, νὰ ἀφομοιώνουνται μὲ τὴν παλιὰ ἐθνότητα καὶ στὸ τέλος νὰ διακηρύττουν : «Εἴμαστε Ἕλληνες κ' ἐμεῖς!».

Ὁ ἄγνωστος ἄλλωστε πολιτεύτηκε μὲ μεγάλη εὐστροφία καὶ μαεστρία σὰ γνήσιος γιὸς τοῦ Ὀδυσσέα ποὺ εἶτανε. Δὲν ἀπομονώθηκε, δὲν ὕψωσε φραγμοὺς τριγύρω του γιὰ νὰ διατηρήσει τάχα τὴν «καθαρότητα τῆς φυλῆς» ποὺ θὰ εἶτανε ὁριστικὴ ἀπώλεια τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, μὰ ἴσια - ἴσια ἄνοιξε ὅλες τὶς πόρτες καὶ πρῶτος αὐτὸς βάλθηκε νὰ λέει στοὺς ξένους : «Εἶστε ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐσεῖς κάνατε τὸν Παρθενώνα κτλ.», ὥσπου οἱ ξένοι τὸ πίστεψαν. Τοὺς ἔδωσε, μαζὶ μὲ τὴ γλώσσα, μιὰ ἱστορία, ἕναν πνευματικὸ πολιτισμό, μιὰ ἐθνικὴ περηφάνεια καὶ τοὺς πῆρε τὸ φρέσκο αἷμα τους, τὰ δυνατὰ ἔνστικτά τους, τὴν πρωτόγονη γονιμότητά τους. Σιγὰ σιγὰ ὁ ἔρωτας, ἡ συμβίωση, τὸ κλῖμα, ἡ γλώσσα, ἡ παλιὰ δόξα τοῦ τόπου, τοὺς ἕνωσαν γιὰ πάντα κ' ἔγινε ὁ νεώτερος Ἑλληνισμός.

Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξακριβώσουμε μὲ κάποια βεβαιότητα πόσοι ἀπὸ μᾶς εἴμαστε τὰ γνήσια φυσικὰ παιδιὰ αὐτοῦ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2)

Τὸ «Ἐφήμερο» τοῦ κ. Δ. Φωτιάδη στὴ σελίδα 8

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗ ΧΑΡΑ

ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΤΟΥ κ. Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ

Σὲ κάθε Ἀποκριὰ τίθεται ἐπίμονα μπρὸς στὴ σκέψη μας τὸ πρόβλημα καὶ μαζί μ' αὐτὸ τὸ μυστήριο τῆς χαρᾶς τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ ἡ Ἀποκριὰ εἶναι, ἀλήθεια, ἡ πιὸ γνήσια προσπάθεια τοῦ λαοῦ νὰ γλεντήσει. Δὲ γιορτάζεται κανένα γεγονός. Εἶναι μιὰ γιορτὴ βακχική, χωρὶς θρησκευτικὸ χαραχτῆρα, καὶ γι' αὐτὸ δὲ σκιάζεται ἀπὸ καμμιὰ ἄμεση ὑπόμνηση τοῦ θανάτου. Βέβαια, κάθε ξέσπασμα χαρᾶς ἔχει μέσα του ὡς μόνιμο παράγοντα τὴν ἰδέα τοῦ τέλους. Μὰ ὡστόσο ἡ Ἀποκριὰ δὲν εἶναι μιὰ γιορτὴ χριστιανική κι' ἀπὸ τὴν ἄποψη τούτη τῆς λείπει ὁ πένθιμος τόνος, αὐτὸς ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν δεῖ καὶ στὸ Πάσχα. Στὴ χαρούμενη τούτη γιορτὴ τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ καθαρὸ μάτι τοῦ νεοέλληνα βλέπει γιὰ βέβαιο πράμα μονάχα τὸ θάνατο,—ἡ ἀνάσταση εἶναι ἡ ἀπολυτρωτικὴ ψυχολογικὴ διέξοδο. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν ποίησή του ὁ λαός μας τραγουδάει καὶ κλαίει μονάχα τὸ μαρτύριο τοῦ Θεοῦ του. Αὐτὸ τραγουδάει διεξοδικά. Τὴν ἀνάσταση τὴν παίρνει σὰ μιὰ γενικὴ ἔννοια. Καὶ μολαταῦτα ἡ Ἀποκριὰ δὲν παύει νἆναι ἱερὴ ὅσο εἶναι ἱερὴ ὅλη ἡ ὑπόθεση τῆς χαρᾶς ἢ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου. Κάτω ἀπὸ τὴ μάσκα τὴν ἀποκριάτικη ἀπολευτερώνεται τὸ ὑποσυνείδηνο καὶ παίρνουνε τὰ χαμένα τους δικαιώματα τὸ ἔνστικτο καὶ τὸ ζῶο. Κι' εἶναι αὐτό, νὰ τὸ βλέπεις, πολὺ συγκινητικό. Σὲ μιὰ τέτοια γιορτὴ μονάχα, μπορεῖ κανεὶς νὰ συλλάβει τὸ μέτρο ἢ τὴν ἔνταση τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀγωνίας μιᾶς γενιᾶς ἢ μιᾶς ἐποχῆς.

Ὅμως καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅσο καὶ οἱ ἐποχές, ἔχουνε μιὰ δυναμικότητα χαρᾶς. Μᾶς κατηγοροῦν ὡς λαὸ ποὺ δὲν ξέρει νὰ γλεντήσει, ὡς φυλὴ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ χαρεῖ. Συνιστοῦν τελευταῖα οἱ γιατροὶ στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ μιὰ κοῦρα χαρᾶς. Μακάρι νὰ ξεμπέρδευε κανεὶς τόσο εὔκολα μὲ ζητήματα τέτοια. Ἀπὸ τὸ Ρωμιὸ δὲ λείπει οὔτε ἡ χαρούμενη διάθεση οὔτε ὁ εὔθυμος τόνος. Εἶναι στὸ βάθος γλεντζὲς καὶ χαλόκαρδος, ἀκριβῶς γιατὶ εἶναι καὶ μελαγχολικός. Ἔχει δεῖ κι' ἔχει πάθει πολλά. Ἔζησε περιπέτειες καὶ καταστρεγμοὺς κι' ἔχει βρεῖ στὴ ζωὴ μιὰν ἰσορροπία. Τὰ δεινά του τὸν κάμανε δίκιο κι' ἀνιδιοτελῆ, καὶ δέχεται νὰ ζήσει μὲ ἱπποτισμὸ καὶ τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τῶν ἄλλων. Ἔχει ἐνδιαφέροντα ζωηρά. Τὸ ψυχικό του ὄργανο λειτουργεῖ καλά.

Μὰ γιὰ νὰ χαρεῖς, γιὰ νὰ ὑπάρξει μέσα σου χαρά, πρέπει νὰ ὑπάρχει κι' ἔξω ἀπὸ σένα. Στὶς ἀντικειμενικὲς συνθῆκες. Κάθε ἐποχὴ καὶ κάθε ἄνθρωπος ἔχει καθορισμένη ἀπὸ πολὺ βαθειοὺς λόγους τὴν περιοχὴ τῆς χαρᾶς του. Δὲ μπορεῖς νἆσαι περισσότερο χαρούμενος ἀπὸ ὅ,τι σοῦ ἐπιτρέπουν τὰ πράγματα, γιατὶ γίνεσαι θλιβερός, ὅπως καὶ δὲ μπορεῖς νὰ ἀλαφύρεσαι πάνω ἀπ' ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡ περίσταση γιατὶ γίνεσαι γελοῖος. Δὲν εἶναι παράτολμο πράμα νὰ ποῦμε πώς ἡ ἐποχὴ μας μᾶς στερεῖ τὸ δικαίωμα τῆς χαρᾶς. Εἴμαστε μιὰ γενιὰ βασανισμένη. Ἡ μοίρα μᾶς φόρτωσε μὲ τὰ πιὸ δονκιχώτικα ὄνειρα κι' ἔθεσε γιὰ σκοπὸ τῆς ζωῆς μας κάθε ἄλλο ἀπὸ τὸ γλέντι ἢ τὴ διασκέδαση. Ὁ αἰώνας μας ζεῖ μὲ τὴν ἀξίωση νὰ καθορίσει αὐτὸς γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ὅ,τι μᾶς μένει καλύτερο, εἶναι τὸ νὰ σταθοῦμε στὸ ὕψος τῶν περιστάσεων. Κι' ἄν δὲν πρόκειται νὰ ἰδοῦμε καμμιὰν ἄλλη χαρὰ στὴ ζωή μας, ἄς εἶναι τούτη ἡ μοναδική μας. Ὅταν αὔριο ὁ ὁρίζοντας θὰ ξεκοπιαστεῖ, θὰ κοιτάζουνε οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐποχή μας σὰν ἐποχὴ ἀκατανόητου παροξυσμοῦ. Ἀπὸ τὴν πλεονεκτικὴ θέση ποὺ τοὺς τὴν ἑτοιμάζει ἡ ἀγωνία μας, τίποτα δὲ θὰ μποροῦσαν νὰ καταλάβουνε ἀπὸ μᾶς. Ὅμως αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς νιάζει. Τὸ ἴδιο μὲ τοὺς αὐριανοὺς κι' ἐμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ νιώσουμε παρὰ μονάχα τὶς δικές μας χαρές. Ἐκεῖνες ποὺ καθορίζει ἡ ἐποχή μας καὶ διαλέγει ἡ ἰδιοσυγκρασία μας. Καὶ ποιὲς εἶναι αὐτὲς οἱ χαρὲς ἐπιτέλους;

Ποτέ, σὲ καμμιὰν ἐποχὴ δὲν ἔγινε τόσος θόρυβος γύρω ἀπὸ τὴν χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου, ποτὲ δὲν ἔγινε τόση προσπάθεια νὰ ὀργανωθεῖ καὶ νὰ συστηματοποιηθεῖ ἡ χαρὰ ὅσο σήμερα. Ἀπόδειξη ὅτι λείπει. Ὅταν ἕνα ἀγαθὸ βρίσκεται ἄφθονο, δὲν τὸ περισυλλέγουν. Δὲν ὀργανώνουνται γιὰ νὰ τὸ ἀποχτήσουν. Καὶ πράγματι, τὸ χαραχτηριστικὸ τῶν διασκεδάσεων τῆς ἐποχῆς μας εἶναι τοῦτο, πώς δὲν

Ἡ Κιμ Νόβακ, πρωταγωνίστρια τοῦ θιάσου «Ὀλντ Βίκ» τοῦ Λονδίνου, ποὺ, ὅπως εἶναι γνωστό, θὰ ἔρθει κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου στὴν Ἀθήνα, γιὰ μιὰ σειρὰ παραστάσεων.

ξεσπάνε αυθόρμητα μὲ μοναδικὸ κίνητρο μιὰ γαρὰ ποὺ προϋπάρχει. Δὲν ὀργανώνουνται ἀπὸ τὴ γαρά, ἀλλὰ πάν νὰ δημιουργήσουν γαρά! Στὸ βάθος ἔχει νίκει καὶ τοῦτο ὁλωσδιόλου ζήτημα ἀγοράς. Σηκώνεσαι καὶ πᾶς νὰ διασκεδάσεις, ὅπως πᾶς στὸ λουτρό! Σοῦγουν πεῖ πὼς ἔτσι πρέπει νὰ γίνεται κάπου-κάπου. Ἡ ταβέρνα, ὁ κινηματογράφος, τὸ ντάνσιγκ καὶ ἡ ἐκδρομή, εἶναι ἀπὸ τὶς κυριότερες ἐκδηλώσεις τοῦ γλεντιοῦ μας. Πόσο μηχανικὰ καὶ συμβατικὰ συνανταστεῖ ἐκεῖ πέρα ὁ ἄνθρωπος τὴ χαρά.

Στὴν ταβέρνα γίνεται μὲ τὴ χαρὰ ἐκεῖνο ποὺ λέμε στὴν τέχνη «φιλολογία». Πιασμένοι ἀπὸ μιὰ παλιὰ μορφὴ διασκέδασης οἱ ἄνθρωποι, ἀναπαράγουνε τὴ μορφὴ χωρὶς τὸ ἀντίστοιχο συναισθηματικὸ περιεχόμενο ποὺ δημιούργησε τὴ μορφὴ τοῦτη. Αἱ ἀνάγκες γειρότερα. Ἡ ταβέρνα δὲν εἶτανε ποτὲ μορφὴ διασκέδασης. Εἶτανε μιὰ λεπτομέρεια τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ὅπου ξεσποῦσε ἡ διασκέδαση. Ἡ νοσταλγία μᾶς κάνει σήμερα νὰ ζητοῦμε χαρὰ στὴν ἀναπαράσταση μιᾶς παλιᾶς μορφῆς ζωῆς ποὺ εἶχε τὸ κολύ νὰ-νια χαροκόμενη. Εἶναι στὸ βάθος ἕνας ἀπελπισμὸς τῆς χαρᾶς. Βλέπεις ἀρμοσθεῖς κρεμιὸδια καὶ σκόρδα κρεμασμένα στὸ ταβάνι μονάχα γιὰ αἰσθητική, ἐνῶ ἡ ἀουζίνα προσφέρει σνίτσελ, βιεννουά, ἢ μπὸν φιλέ. Ὁ ἀλαλτζᾶς τοῦ τραπεζομάντηλου συνδυάζεται μὲ τὸ σιμόκιν τῶν θαμώνων καὶ τὸ φανόμενο εἶναι μακάβριο αἰσθητικά. Αὐρία θὰ μᾶς προσφέρουν σαμπάνια μὲς στὶς μισὲς τῆς ρετσίνας. Βέβαια, στὶς λοφὲς ταβέρνες, τ' ἀπομεινάρια τῆς παλιᾶς ζωῆς, τὸ σύνολο εἶναι πιὸ εἰλικρινές. Ἐκεῖ ὅμως δὲ γίνεται γλέντι. Κι' ἀν κάποτε φᾶς ἐκεῖ, πρέπει νὰ βγεῖς καὶ νὰ σπεῖς γαμοιῆλι!

Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ μπαινοβγαίνουνε πανικόβλητοι ἀπὸ ἕνα κινηματογράφο στὸν ἄλλο. Ἡ μανία τοῦτη ἔγει κάτι πολὺ τραγικό. Θαρεῖς πὼς νιώθουν πιὸ σίγουροι κοντὰ στὶς σκιὲς τῆς ὀθόνης παρὰ μὲς στὴν τρέγουσα ζωή. Τὸ ἀπίθανο, τὸ ρωμαντικό, τὸ μεγαλοφάνταστο, τὸ παιδαριῶδες, ποὺ ναι στοιγεῖα ὅλων τῶν κινηματογραφικῶν ἔργων τῆς σειρᾶς, γοητεύουν τὶς μάζες κι' ὑποκαθιστοῦν στὴν πεζότητα τῆς ζωῆς τους, ἕνα ἀσυνάρτητο ὄνειρο σεξουαλικῆς ἢ καλοζωϊκῆς μεγαλομανίας. Καὶ χροτίζεται ἀπὸ μιὰ βαθύτατη ἀνάγκη στὸ ἐπίπεδο αὐτὸ ὁ κινηματογράφος, μ' ὅλο ποὺ ἄγγιξε ἤδη τὶς ἀσύλληπτες δυνατότητες ποὺ τοῦγει δώσει ἕνας Σαρλώ.

Μές στὶς πιὸ ἀντιθετικὲς τάσεις μιᾶς ἐποχῆς ποὺ ἐκφράζει τὶς φωτεινὲς καὶ τὶς σκοτεινὲς της πλευρές, στὰ πιὸ εὐγενικὰ πνεύματα καὶ στοὺς πιὸ γρεωκοπημένους τύπους, τὸ κομπαρσὲ εἶναι ἡ διασκέδαση τῶν πιὸ ἀπονενοημένων μελῶν τῆς κοινωνίας μας. Αὐτὸν πόγουν τὴν ἱκανότητα νὰ κερδίζουν πολλά, μὰ ζοῦν γωρὶς τὴν παραμικρότερη ἔξαρση. Κάτω ἀπὸ μιὰ αὐθάδικη καλλιτεγνικὴ ἐπίφαση, καλλιεργέται ἡ πορνεία, ἡ ἀπανθρωπιά, καὶ ὁ σαδισμός. Ὁ Ντοστογιέφσκι ἔγραψε κάποτε : «Ἤθγα σὲ μιὰ κηδεία γιὰ νὰ γελάσω!» Ἀν δὲν εἶγαν στεγνώσει γιὰ πάντα τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια τῆς μεταπολεμικῆς ἀνθρωπότητας, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πάει σὲ μιὰ τέτοια διασκέδαση γιὰ νὰ κλάψει! Μ' ὅσες ἐπιφυλάξεις πρέπει νὰ κάνει κανεὶς γιὰ ν' ἀποφύγει τὸν κίνδυνο τῆς ἠθικολογίας, αὐτὸ τὸ ἐμπόριο τῆς γαρᾶς καὶ τῆς τέρψης εἶναι κάτι ποὺ δὲ θὰ νιώθεται αὔριο.

"Ἕνας τρόπος διασκέδασης ποὺ ἀντιπροσωπεύει σὲ μιὰν ἐποχὴ μιὰ γερὴ τάση, σὲ μιὰν ἄλλη μπορεῖ ν' ἀντιπροσωπεύει μιὰ νοσπερὴ. Γιατὶ οἱ κινήσεις κι' οἱ πράξεις μας ποιήνουνε νόημα καὶ φωτίζονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ἡ φυσιολατρία σήμερα, ὡς συστηματικὴ ἀπασχόληση κι' ὡς ἰδανικὸ ζωῆς μιᾶς μερίδας ἀνθρώπων, ἐκφράζει γὴν τάση τῆς ἀποφυγῆς τῶν δδυνηρῶν προβλημάτων τῆς πόλης. Ὁ ἀθλητισμὸς ὑποκαθιστᾶ τὴ σωματικὴ πάλη στὴν πάλη τοῦ πνεύματος, ποῦναι γεμάτη εὐθυγραμμίες καὶ πόνο. Τὰ ἀθλητικὰ περιοδικὰ εἶναι γεμάτα προσωπογραφίες μαύρων παλαιστῶν ποὺ γίνουνται οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡμέρας. Οἱ βάρβαροι τοῦ Καβάφη καλοῦνται νὰ μᾶς δώσουνε πεποίθηση στὴ ζωή. Κι' ὅμως στὴν ἴδια ἐποχὴ ἀκριβῶς, ἡ ἠθικὴ ἀντοχὴ τῶν ἀνθρώπων ἀποδειγτηκε πιὸ ἀκαταγώνιστη. Γι' αὐτὸ ὅλοι αὐτοὶ ποὺ σήμερα δραπετεύουν μπρὸς στὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς τους, εἶναι ἀὐδ ὁρες νικημένοι—ἀπὸ τὴ ζωὴ κι' ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους. Καὶ γι' αὐτό, ἐνῶ ἀκολουθοῦν ἕνα ἰδανικὸ ποὺ αὐτὸ καθεαυτὸ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ ψεγαδιάσει κανένας μολαταῦτα δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὸ ζωτικότερο μέρος τῆς ἀνθρωπότητας.

Καὶ πάλι ὅμως οἱ διασκεδάσεις τοῦτες, γιὰ ὅσους μποροῦν νὰ μετέγουν σ' αὐτὲς, εἶναι μισές. Τοὺς λείπει ὁ ὀπκεμιενικὸς παράγοντας, ἡ γαρά, ἡ πηγαία κι' ἀνθρώπινη, ποὺ ἰκανοποιεῖ μιὰ νοσταλγία ἢ ἕνα ὄνειρο κι' ἀγγίζει τὸ νόημα τῆς ζωῆς. Εἶναι διασκεδάσεις λήθης.

* * *

Τὸ μυστικὸ τῆς ὀπόθεσης εἶναι νὰ γίνουμε ἄνθρωποι σημερινοὶ καὶ νὰ ζήσουμε πλέρια τὴν ἐποχή μας. Κι' ὅταν αὐτὴ δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει μεγάλα πράγματα στὴ γαρά, ἄς τὸ πάρουμε ἀπόφαση. Δὲν ἐκβιάζεται ἡ γαρά. Τὸ κέντρο τῆς διασκέδασης εἶναι ἀπόδειξη πὼς ἡ ζωὴ δὲν προσφέρει γαρά. Ἀς κοιτάξουνε νὰ βολευτοῦμε μ' ὅ,τι προσφέρει καὶ πρὸ πάντων ἄς μᾶς λείψει ἡ ἀγωνία πὼς δὲ γαιροῦμαστε ἀρκετά. Ἔγουμε κι' ἄλλα νὰ κάνουμε. "Οποια κι' ἂν εἶναι ἡ ζωή, ἔγει πάντα περισσότερο ἐνδιαφέρο ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νὰ ἰκανοποιήσει ἀπὸ κάθε ἄποψη, ὅλες τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου. Κι' ἔτσι ὁ καθένας μπορεῖ νὰνει γαροῦμενος, σὰ ζεῖ ἐντατικὰ τὴν ἐποχή του. Ἡ μανία τοῦτη ἔγει κάτι πολὺ τραγικό. Θαρεῖς πὼς νιώθουν πιὸ σίγουροι κοντὰ στὶς σκιὲς τῆς ὀθόνης παρὰ μὲς στὴν τρέγουσα ζωή. Τὸ ἀπίθανο, τὸ ρωμαντικό, τὸ μεγαλοφάνταστο, τὸ παιδαριῶδες, ποῦναι στοιγεῖα ὅλων τῶν κινηματογραφικῶν ἔργων τῆς σειρᾶς. γοητεύουν τὶς μάζες κι' ὑποκαθιστοῦν στὴν πεζότητα τῆς ζωῆς τους, ἕνα ἀσυνάρτητο ὄνειρο σεξουαλικῆς ἢ καλοζωϊκῆς μεγαλομανίας. Καὶ χροτίζεται ὁ κινηματογράφος, μὲ βαθύτατη ἀνάγκη στὸ ἐπίπεδο αὐτὸ ὁ κινηματογράφος, μ' ὅλο ποὺ ἄγγιξε ἤδη τὶς ἀσύλληπτες δυνατότητες ποὺ τοῦγει δώσει ἕνας Σαρλώ.

Μές στὶς πιὸ ἀντιθετικὲς τάσεις μιᾶς ἐποχῆς ποὺ ἐκφράζει τὶς φωτεινὲς καὶ τὶς σκοτεινὲς της πλευρές, στὰ πιὸ εὐγενικὰ πνεύματα καὶ στοὺς πιὸ γρεωκοπημένους τύπους, τὸ κομπαρσὲ εἶναι ἡ διασκέδαση τῶν πιὸ ἀπονενοημένων μελῶν τῆς κοινωνίας μας. Αὐτὸν πόγουν τὴν ἰκανότητα νὰ κερδίζουν πολλά, μὰ ζοῦν γωρὶς τὴν παραμικρότερη ἔξαρση. Κάτω ἀπὸ μιὰ αὐθάδικη καλλιτεγνικὴ ἐπίφαση, καλλιεργέται ἡ πορνεία, ἡ ἀπανθρωπιά, καὶ ὁ σαδισμός. Ὁ Ντοστογιέφσκι ἔγραψε κάποτε : «Ἤθγα σὲ μιὰ κηδεία γιὰ νὰ γελάσω!» Ἀν δὲν εἶγαν στεγνώσει γιὰ πάντα τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια τῆς μεταπολεμικῆς ἀνθρωπότητας, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πάει σὲ μιὰ τέτοια διασκέδαση γιὰ νὰ κλάψει! Μ' ὅσες ἐπιφυλάξεις πρέπει νὰ κάνει κανεὶς γιὰ ν' ἀποφύγει τὸν κίνδυνο τῆς ἠθικολογίας, αὐτὸ τὸ ἐμπόριο τῆς γαρᾶς καὶ τῆς τέρψης εἶναι κάτι ποὺ δὲ θὰ νιώθεται αὔριο.

"Ενας τρόπος διασκέδασης ποὺ ἀντιπροσωπεύει σὲ μιὰν ἐποχὴ μιὰ γερὴ τάση, σὲ μιὰν ἄλλη μπορεῖ ν' ἀντιπροσωπεύει μιὰ νοσπερὴ. Γιατὶ οἱ κινήσεις κι' οἱ πράξεις μας ποιήνουνε νόημα καὶ φωτίζονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ἡ φυσιολατρία σήμερα. ὡς συστηματικὴ ἀπασχόληση κι' ὡς ἰδανικὸ ζωῆς μιᾶς μερίδας ἀνθρώπων, ἐκφράζει γὴν τάση τῆς ἀποφυγῆς τῶν δδυνηρῶν προβλημάτων τῆς πόλης. Ὁ ἀθλητισμὸς ὑποκαθιστᾶ τὴ σωματικὴ πάλη στὴν πάλη τοῦ πνεύματος, ποῦναι γεμάτη εὐθυγραμμίες καὶ πόνο. Τὰ ἀθλητικὰ περιοδικὰ εἶναι γεμάτα προσωπογραφίες μαύρων παλαιστῶν ποὺ γίνουνται οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡμέρας. Οἱ βάρβαροι τοῦ Καβάφη καλοῦνται νὰ μᾶς δώσουνε πεποίθηση στὴ ζωή. Κι' ὅμως στὴν ἴδια ἐποχὴ ἀκριβῶς, ἡ ἠθικὴ ἀντοχὴ τῶν ἀνθρώπων ἀποδειγτηκε πιὸ ἀκαταγώνιστη. Γι' αὐτὸ ὅλοι αὐτοὶ ποὺ σήμερα δραπετεύουν μπρὸς στὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς τους, εἶναι δυὸ φορὲς νικημένοι—ἀπὸ τὴ ζωὴ κι' ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους. Καὶ γι' αὐτό, ἐνῶ ἀκολουθοῦν ἕνα ἰδανικὸ ποὺ αὐτὸ καθεαυτὸ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ ψεγαδιάσει κανένας μολαταῦτα δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὸ ζωτικότερο μέρος τῆς ἀνθρωπότητας.

Καὶ πάλι ὅμως οἱ διασκεδάσεις τοῦτες, γιὰ ὅσους μποροῦν νὰ μετέγουν σ' αὐτὲς, εἶναι μισές. Τοὺς λείπει ὁ ὀπκεμιενικὸς παράγοντας, ἡ γαρά, ἡ πηγαία κι' ἀνθρώπινη, ποὺ ἰκανοποιεῖ μιὰ νοσταλγία ἢ ἕνα ὄνειρο κι' ἀγγίζει τὸ νόημα τῆς ζωῆς. Εἶναι διασκεδάσεις λήθης.

* * *

Τὸ μυστικὸ τῆς ὀπόθεσης εἶναι νὰ γίνουμε ἄνθρωποι σημερινοὶ καὶ νὰ ζήσουμε πλέρια τὴν ἐποχή μας. Κι' ὅταν αὐτὴ δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει μεγάλα πράγματα στὴ γαρά, ἄς τὸ πάρουμε ἀπόφαση. Δὲν ἐκβιάζεται ἡ γαρά. Τὸ κέντρο τῆς διασκέδασης εἶναι ἀπόδειξη πὼς ἡ ζωὴ δὲν προσφέρει γαρά. Ἀς κοιτάξουνε νὰ βολευτοῦμε μ' ὅ,τι προσφέρει καὶ πρὸ πάντων ἄς μᾶς λείψει ἡ ἀγωνία πὼς δὲ γαιροῦμαστε ἀρκετά. Ἔγουμε κι' ἄλλα νὰ κάνουμε. "Οποια κι' ἂν εἶναι ἡ ζωή, ἔγει πάντα περισσότερο ἐνδιαφέρο ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νὰ ἰκανοποιήσει ἀπὸ κάθε ἄποψη, ὅλες τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου. Κι' ἔτσι ὁ καθένας μπορεῖ νὰνει γαροῦμενος, σὰ ζεῖ ἐντατικὰ τὴν ἐποχή του. Ἡ μανία τοῦτη ἔγει κάτι πολὺ τραγικό. Θαρεῖς πὼς νιώθουν πιὸ σίγουροι κοντὰ στὶς σκιὲς τῆς ὀθόνης παρὰ μὲς στὴν τρέγουσα ζωή. Τὸ ἀπίθανο, τὸ ρωμαντικό, τὸ μεγαλοφάνταστο, τὸ παιδαριῶδες, ποῦναι στοιγεῖα ὅλων τῶν κινηματογραφικῶν ἔργων τῆς σειρᾶς. γοητεύουν τὶς μάζες κι' ὑποκαθιστοῦν στὴν πεζότητα τῆς ζωῆς τους, ἕνα ἀσυνάρτητο ὄνειρο σεξουαλικῆς ἢ καλοζωϊκῆς μεγαλομανίας. Καὶ χροτίζεται ὁ κινηματογράφος, μὲ βαθύτατη ἀνάγκη στὸ ἐπίπεδο αὐτὸ ὁ κινηματογράφος, μ' ὅλο ποὺ ἄγγιξε ἤδη τὶς ἀσύλληπτες δυνατότητες ποὺ τοῦγει δώσει ἕνας Σαρλώ.

Μές στὶς πιὸ ἀντιθετικὲς τάσεις μιᾶς ἐποχῆς ποὺ ἐκφράζει τὶς φωτεινὲς καὶ τὶς σκοτεινὲς της πλευρές, στὰ πιὸ εὐγενικὰ πνεύματα καὶ στοὺς πιὸ γρεωκοπημένους τύπους, τὸ κομπαρσὲ εἶναι ἡ διασκέδαση τῶν πιὸ ἀπονενοημένων μελῶν τῆς κοινωνίας μας. Αὐτὸν πόγουν τὴν ἰκανότητα νὰ κερδίζουν πολλά, μὰ ζοῦν γωρὶς τὴν παραμικρότερη ἔξαρση. Κάτω ἀπὸ μιὰ αὐθάδικη καλλιτεγνικὴ ἐπίφαση, καλλιεργέται ἡ πορνεία, ἡ ἀπανθρωπιά, καὶ ὁ σαδισμός. Ὁ Ντοστογιέφσκι ἔγραψε κάποτε : «Ἤθγα σὲ μιὰ κηδεία γιὰ νὰ γελάσω!» Ἀν δὲν εἶγαν στεγνώσει γιὰ πάντα τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια τῆς μεταπολεμικῆς ἀνθρωπότητας, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πάει σὲ μιὰ τέτοια διασκέδαση γιὰ νὰ κλάψει! Μ' ὅσες ἐπιφυλάξεις πρέπει νὰ κάνει κανεὶς γιὰ ν' ἀποφύγει τὸν κίνδυνο τῆς ἠθικολογίας, αὐτὸ τὸ ἐμπόριο τῆς γαρᾶς καὶ τῆς τέρψης εἶναι κάτι ποὺ δὲ θὰ νιώθεται αὔριο.

"Ενας τρόπος διασκέδασης ποὺ ἀντιπροσωπεύει σὲ μιὰν ἐποχὴ μιὰ γερὴ τάση, σὲ μιὰν ἄλλη μπορεῖ ν' ἀντιπροσωπεύει μιὰ νοσπερὴ. Γιατὶ οἱ κινήσεις κι' οἱ πράξεις μας ποιήνουνε νόημα καὶ φωτίζονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ἡ φυσιολατρία σήμερα. ὡς συστηματικὴ ἀπασχόληση κι' ὡς ἰδανικὸ ζωῆς μιᾶς μερίδας ἀνθρώπων, ἐκφράζει γὴν τάση τῆς ἀποφυγῆς τῶν δδυνηρῶν

ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

τοῦ ἀγνώστου ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πυρήνα. Ὑπάρχουν περιοχὲς ὅπου κανένας ξένος κατακτητὴς δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ ἐπικρατήσει. Δύο τοῦλάχιστο δωρικὲς περιοχές, ἡ Μάνη καὶ τὰ Σφακιὰ τῆς Κρήτης, δὲν ὁποταχτήκανε ποτὲ σὲ κανέναν, διαγύσανε ὁλόκληρη τὴν ἑλληνικὴ ἱστορία ἐλεύθερες μὲ τὰ ὅπλα στὸ χέρι. Σὲ ἄλλες περιοχὲς ὁ πολιὸς Ἑλληνισμὸς ἐξοντώθηκε ὁλότελα καὶ δὲν ἀπόμεινε παρὰ ἡ χέρσα γῆ. Στὰ περισσότερα μέρη ἔγινε ἀνακάτωμα αἱμάτων, ἀλλοῦ πολύ, ἀλλοῦ λίγο ἢ καὶ ἐλάχιστο. Ὑπάρχουν ἀσφαλῶς βουνίσια διαμερίσματα καὶ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου ποὺ διατήρησαν μιὰ φυλετικὴ καθαρότητα σχεδὸν ἀκέρια. Μὰ ἐκεῖνο ποὺ κυρίως σημαίνει, εἶναι ὅτι ὁ ἀρχαῖος πυρήνας ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ ζεῖ καὶ νὰ δρᾶ καὶ ὅτι στὸ τέλος ἐπιβλήθηκε παντοῦ. Αὐτὸ μᾶς ἀρκεῖ γιὰ νὰ πιστεύουμε στὴ ζωντανὴ συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. "Αλλοι μπορεῖ νὰ συλλαμβάνουν τὰ πράγματα μ' ἕναν τρόπο πιὸ ποιητικό, ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μ' ἐνδιαφέρει περισσότερο εἶναι νὰ πατῶ σ' ἕνα ἔδαφος στερεὸ καὶ νομίζω πὼς ἡ πεποίθηση ποὺ ἐκφράζω ἐδῶ εἶναι βάσιμη. Ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ συντηροῦν ἕναν ἐθνισμὸ μυθικὸ καὶ ἀνεδαφικὸ καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν θέλουν νὰ παραδεχτοῦν κανένα σύνδεσμο τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας, προσπαθῶ νὰ συλλάβω μιὰ ἑλληνικὴ συνείδηση ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν ἱστορικὴ κριτική.

Δεύτερη παρατήρηση : Ρώτησα : ποιοὶ εἶμαστε «ἐμεῖς ;». Ἐμεῖς λοιπὸν εἶμαστε ἕνας λαὸς ποὺ ξαναγρίζει τὴν πνευματική του ζωή, ὁφοῦ γνώρισε ὅλα τὰ στάδια τοῦ προτογονισμοῦ, τῆς ἀκμῆς, τῆς δόξας, τῆς παρακμῆς, τῆς ἀποσύνθεσης, τῆς νάρκης, τῆς δουλείας, τῶν καινούργιων πρωτογονισμῶν. "Εχουμε ὅλες τὶς πεῖρες ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ, τὴν πεῖρα τοῦ μεγάλου παρελθόντος, τὴν πεῖρα τῆς

μας γιὰ νὰ τὴν ἀποφτήσει, εἴτε τὴν κυνηγάει στὴ μοναξιὰ στὴν ἄποψή του ἀπὸ τὴ ζωή, εἴτε τὴν ἀναζητάει μὲς στὴν πολυθόρυβη πολιτεία, «στὸν ἔπαινο τοῦ δήμου καὶ τῶν σοφιστῶν». Γιατὶ μονάχα ἡ πόλη εἶναι σήμερα τὸ πραγματικὸ πεδίο ὅπου μπορεῖς ἔντιμα νὰ κερδίσεις τὸ γέρας! Οἱ ἄνθρωποι. Κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους στὴ δύσκολη τοῦτη στιγμή. Χρειάζουνται τὴ συντροφιά μας. Μᾶς γρειάζεται ἡ συντροφιά τους γιατὶ μᾶς ὑπερασπίζει καὶ μᾶς μποδίζει νὰ βρεθοῦμε ἀντιμέτωποι μὲ τὸ μεγάλο ἔγτρό,—τὸν ἑαυτό μας! Μονάχα στὴν ἰσορροπία τῶν σγέσεῶν μας μ' αὐτὸν φαίνεται πὼς ὑπάρχει ὁ κατάλληλος νευρομυϊκὸς τόνος,—ἔτσι θαρῶ, τόνε λένε οἱ γιατροί— γιὰ νὰ ζεῖ καλεῖς μ' εὐχαρίστηση ἥρεμη, εὔρωστη, πηγαία καὶ ὁμαλή. Μιὰ ζωὴ ποὺ δὲν ταπεινώνει τὸ πνεῦμα μας, μιὰ γαρὰ ποὺ δὲν ταπεινώνει τὴ ζωή. "Οταν καὶ μιὰ στιγμὴ μονάγα τὸ νιώσεις αὐτό, θὰ δεῖς πόσο μεγάλως ξεπεσμὸς εἶναι τὸ νὰ πηγαίνεις σὲ εἰδικὰ κέντρα, ἐπίτηδες γιὰ ν' ἀγοράσεις γαρά. Εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ πᾶς στὸ πορνεῖο γιὰ ν' ἀποχτήσεις ἀγάπη. Καὶ κάτι γειρότερο γιατὶ ἡ γαρὰ εἶναι κάτι πιὸ ψυγικό.

Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΠΟΛΕΤΣΗ ΒΡΑΔΥΝΑ ΦΩΤΑ
Σ' ΟΛΑ ΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ - ΔΡΑΧ. 25
Μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ τρυφερότητα, πόνο καὶ ἀγάπη

ΜΕΡΙΚΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΤΟΥ «ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ» ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

(Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς κριτικὲς ποὺ δημοσιεύτηκαν σὲ περιοδικὰ καὶ σ' ἐφημερίδες γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ «Συμπόσιου» ἀπὸ τὸν κ. Δημήτρη Φωτιάδη, καθὼς καὶ τὶς καθόλου ξένως, νεοελληνιστῶν κ' Ἑλλήνων διανοητῶν ποὺ δημοσιεύψαμε στὸ φύλλο τῆς 14ης Ἰανουαρίου 1939, παραθέτουμε σήμερα μερικὲς ἀκόμα κρίσεις):

Διάβασα μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον τὴ μετάφρασή σας τοῦ «Συμποσίου», κι' αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον ἔγινε μάλιστα αἰτία νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, γιατὶ ἤθελα πρῶτα νὰ μελετήσω κάπως προσεκτικὰ τὴ μετάφρασή σας. Τὴν ἀντιπαρέβαλα πρῶτα μὲ τὸ ἀρχαῖο κείμενο κ' ὕστερα τὴν ξαναδιάβασα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σὰν αὐτοτελὲς ἔργο: σὰν τέτοια μοῦ χάρισε σπάνια πνευματικὴ συγκίνηση καὶ σᾶς συγγαίρω θερμὰ γιὰ τὸ κατόρθωμά σας.

Μὴν πάρετε λοιπὸν τὶς παρατηρήσεις ποὺ θὰ σᾶς κάνω τώρα γιὰ κριτικές· εἶναι μᾶλλον ἀπορίες ποὺ ἐλπίζω κάποτε νὰ μοῦ δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νὰ τὶς συζητήσω μαζί σας.

"Αν δὲν ἀπατῶμαι, τὴν κατάληξη —ὅσαστε, τὴ μεταχειρίζεστε γιὰ τὸ 3ο πρόσωπο τοῦ ἐνεστῶτος (σ. 101, § 213 e: σὰ νὰ μοῦ φαινόσαστε πὼς δὲν εἰσαστε μεθυσμένοι· σ. 111, § 219 d: θὰ φανταζόσαστε). Γιατί νὰ μὴν προτιμήσετε τὴν κατάληξη —εστε, ποὺ εἶναι καὶ πιὸ διαδεδομένη καὶ ποὺ διακρίνει τὸν ἐνεστῶτα ἀπὸ τὸν παρατατικό;

—σ.34, § 175 α: «ἄλλον δέ τινα τῶν παίδων ἤκειν», τὸ μεταφράσετε «φτάνει ὁ ἄλλος», σὰν νὰ μὴν εἶχε ὁ Ἀγάθωνας παρὰ δυὸ δούλους.

— σ. 35, § 175 d: «ἐκ τοῦ πληρεστέρου εἰς τὸ κενώτερον», μεταφράσατε σὰ νὰ ἦταν: εἰς τὸν κενώτερον.

— σ. 54, § 187 α. Μιλᾶτε γιὰ τὴν ἁρμονία τοῦ «δοξαριοῦ» καὶ τῆς «λύρας». Τοῦ κάθε Ρωμιοῦ θὰ πάῃ ὁ νοῦς πρὸς τὸ δοξάρι ποὺ λέει ὁ Παλαμᾶς: «τὴν ἴδια λύρα τάραξε μὲ νέο δοξάρι» γιὰ ν' ἀποφύγετε τὴ σύγχυση, καλύτερα δὲ θὰ ἦταν νὰ βάζατε «τοῦ τόξου»;

— σ. 58, § 189 d: «ἕνα τρίτο γένος κοινὸ στὰ δυὸ αὐτά», δὲ μοῦ φαίνεται πολὺ καθαρό. Δὲ βρίσκω ἄλλωστε τὴν κατάλληλη ἑλληνικὴ ἔκφραση· πάντως ἡ σημασία εἶναι: «ἔχει κάτι κοινὸ μὲ τὰ δυὸ αὐτά».

Κάπου κάπου ἐπίσης μοῦ φαίνεται ὑπερβολικὰ τουβεγτιαστὸ τὸ ὄφος σας: τὰ «τύφλα» ἢ «σκνίπα στὸ μεθύσι», ἢ σχεδὸν ἀποκλειστικὴ χρῆση τοῦ φτειάχνω κ' ἐκεῖ ποὺ θὰ ταίριαζε τὸ κάνω προσδίνουν κάποτε πολὺ λαϊκὸ χρῶμα στὸ διάλογο.

Μὰ ἐδῶ μπαίνουμε σὲ πολὺ λεπτὲς κ' ὑποκειμενικὲς λεπτομέρειες καὶ, γενικά, θαύμασα μὲ πόση χάρη ἀποδώσατε τὸ διαφορετικὸ ὄφος τοῦ κάθε ἐγκωμιαστῆ, τὸ λογιωτατισμὸ τοῦ Ἐρυξιμάχου, τὸ μπρίο τοῦ Ἀριστοφάνη, τὴ ρητορεία τοῦ Ἀγάθωνα, τὴν ὑψηλὴ ποίηση τῶν λόγων τῆς Διοτίμας.

Γιὰ τὴ σημασιολογία, ἢ ἀντιπαραβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ κειμένου εἶναι πάρα πολὺ διδακτική (λ.χ. γιὰ τὴ λέξη «γελοῖο» στὴν § 189 b), κι' ἔγω σκοπὸ νὰ βάλω καὶ τοὺς μαθητάς μου νὰ μελετοῦν σύγχρονα καὶ τὰ δυὸ κείμενα.

SAMUEL BAUD BOVY
Καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Γενεύης.

(Ὁ κ. Δημήτρης Φωτιάδης συμφωνεῖ ἀνεπιφύλακτα μὲ τὴ δοτέρη καὶ τὴν τέταρτη (175 α, 187 α) παρατήρηση τοῦ κ. Baud Bovy, καὶ τὸν εὐχαριστεῖ θερμά. Σὲ μιὰ νέα ἔκδοση θὰ κάνει τὶς σχετικὲς διορθώσεις.

"Οσο γιὰ τὴν τρίτη παρατήρηση, «εἰ τοιοῦτον εἴη ἡ σοφία, ὥστ' ἐκ τοῦ πληρεστέρου εἰς τὸ κενώτερον ρεῖν ἡμῶν, ἐὰν ἀπτώμεθα ἀλλήλων», (175α), ὁ κ. Φωτιάδης ἀποδέχτηκε τὴ διόρθωση «εἰς τ ὸ ν κενώτερον» τῶν Herman Jahn, Shcanz καὶ Hug, ποὺ συμφωνεῖ ἐξ ἄλλου, μὲ τὴ γραφὴ τοῦ coisl. codex. Χωρὶς τὸ «ν» αὐτὸ θᾷ μεταφράζαμε: «ἐὰν ἦταν ἕνα τετοιο πρᾶμα ἡ σοφία, ποὺ ἀπὸ τὸ πιὸ γιομάτο μας νὰ χυνόταν στὸ πιὸ ἀδειανό μας...». Μᾷ τότε, ὁ κ. Φωτιάδης νομίζει, πὼς περίτεψε τὸ «ἐὰν ἁπτώμεθα ἀλλήλων» ποὺ, δίχως τὴν ἀποδοχὴ τῆς παραπάνω διόρθωσης, ὄχι μόνο δὲν ἀποσαφηνίζει, παρὰ κάνε, πὸ σκοτεινὴ κι' ἀσύνδετη τὴ φράση. Ὁ κ. L. Robin στὴν Ἔκδοση Budé, καθὼς ἀποδέχεται «εἰς τ ὸ κενώτερον», ἀναγκάζεται νὰ μεταθέσει τὸ κόμμα εἰς τὸ «ρεῖν». Ἡ διόρθωση αὐτὴ φαίνεται ὅμως κάπως βεβιασμένη).

Δὲ θὰ μοῦ ζητήσετε βέβαια τὴ γνώμη μου γιὰ τὴ μετάφραση, γιατὶ δυστυχῶς ἡ ἀρχαία γλῶσσα εἶναι γιὰ μένα μιὰ πόρτα κλειστή. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μοῦ κάνει ἐντύπωση εἶναι ἡ φυσικότητα καὶ ἡ ζωντάνια τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ὕφους σας, εἶναι ποὺ ξεχειλίζει ἡ ζωή σ' ὅλο τ

ΛΕΟΝΣ ΜΠΕΝΕΝΤΙΤ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΡΟΝΤΕΝ

Μετάφρ. Η. Ζ.

Ο Φραγκίσκος-Αύγουστος-Ρενέ καθόλου άλλωστε, κατά τη στιγμή Ροντέν γεννήθηκε στὸ Παρίσι στις 12 Νοεμβρίου τοῦ 1840, μέσα στὸ πανεινὸ διαμέρισμα ἑνὸς μικροῦ-παλλήλου, τοῦ 'Ιούανγ-Βαπτιστοῦ Ροντέν, ποὺ ἦταν κλητῆρας καὶ κα-πόνιν ἐπιθεωρητὴς τῆς ἀστυνομίας, καὶ τῆς Μαρίας Σέφερ, γυναίκας χε δημιουργήσει μὲ τὴ μέθοδό του καὶ τῆς Μαρίας Σέφερ, γυναίκας χε δημιουργήσει μὲ τὴ μέθοδό του ἡ ὁποία ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐξαιρετικὴ ἐπιδεξιότητα τοῦ θείου του «Ἀλέξανδρου.

Παρὲλη τὴν μετριότατη κατάστα-ση τοῦ ἀδελφοῦ του, αὐτὸς ὁ θεῖος Ροντὲν κατάφερε ν' ἀποκτήσει μιὰ θέση ἀρκετὰ καλή. Ἦταν, κατὰ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ διδασκάλου, ἕνα πνεῦμα μὲ κάποια καλλιέργεια. Εἶχεν ἐγκαίρως ἀφεσιωθεῖ στὰ γράμματα καὶ διηοῦνε μέπιτυχία αὐτὸ τὸ ἐκπαιδευτήριο, ποὺ κρατοῦσε τὴ φεσιρὰ τοῦ κοντὰ στὸ κολλέγιο τῆς πολιτείας. Ὁ Ροντὲν λοιπὸν μπῆκε ἐλεύθερικὸς στὸ σχολεῖο τοῦ θεί-ου του ὅπου κ' ἔμεινε ὡς τὰ δεκα-κέσσερα του χρόνια.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ κλίσις πρὸς τὸ σχεδίο ἦταν τόσο ἔντονη, ὥστε ὁ πατέρας του, ἀν καὶ δὲν εἶχεν κί-σβαντοῦ ἀκόμη καθαρὰ τὴν τάση του γιὰ τὴν τέχνη, πίστευβε ἐτὶ βρῆκε μιὰν ἔνδειξη γιὰ τὸ μέλλον τοῦ γυιοῦ του. Τὸν κάλεσε στὸ Παρίσι, καὶ τὸν ἐνέγραψε στὴ Σχολὴ σχε-δίου καὶ μαθηματικῶν τῆς ἑδοῦ κ' Ἐκλὲ γτὲ Μαντεσίνν.

Αὐτὴ ἡ Σχολὴ, ἡ ιμικρὴ Σχολὴ κα καθὼς τὴν ὀνόμαζαν τότε, γιὰ νὰ τὴν ξεχωρίσουν ἀπὸ τὴ Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἦταν εἴδιση τὸ γιὰ ἐκπαιδεύει νέους τεχνίτες πὸ πρωμηξέρχαν γιὰ τὴν ἐνηρισμεμὴ καλλιτεχνία. Δὲν ὀνειρευόταν

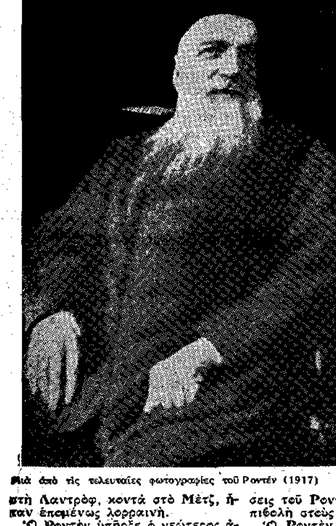

Φωτο από τις τελευταίες φωτογραφίες του Ροντέν (1917)

στὴ Λαντρὲφ, κοντὰ στὸ Μέτζ, ἦ-ταν ἐπομένως λορραινή.

Ὁ Ροντὲν ὑπῆρξε ὁ νεώτερος ἀ-πὸ τὰ δυὸ παιδιὰ. Μεγαλύτερή του κατὰ δυὸ χρόνια ἦταν ἡ ἀδελφὴ του ἡ Μαρία, ποὺ πέθανε τὸ Δε-κεμβρίου τοῦ 1862, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ σύντομη ἀρρώστεια, κι' ἀφοῦ εἶχε γίνει καλόγρια. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ γεωγικὸ περιβάλλον, τόσον ὅμως ἐ-νωμένο καὶ χριστιανικὸ, ἡ ἀδελφὴ αὐτὴ στάθηκεν ἡ μεγάλη ἀγάπη τῆς νεότητας τοῦ διδασκάλου. Θὰ δεῖ κανεὶς ἀμέσως παρακάτω ποιὰ ἦταν ἡ συνέπεια τῆς ὀδύνης ποὺ πεοῦ προξένησεν αὐτὴ ἡ ἀπώλεια.

Παρὰ τὴν πενιχρὴ κατάσταση τοῦ σπιτιοῦ, αὐτὰ τὰ παιδιὰ μεγάλωσαν καὶ μορφώθηκαν μὲ φροντίδα — ἡ Μαρία στὶς καλόγρησες, κι' ὁ νεα-ρὸς Αὔγουστος πρῶτα σέντα σχολεῖα ἰδρέρηδων στὴ συνοικία Βὰλ ντὲ Γρὰς καὶ κατόπι στὸ Μπουφὰ, στὸ ἐκπαιδευτήριο τοῦ θείου του 'Ἀλέ-ξανδρου.

Παρὲλη τὴν μετριώτατη κατάστα-ση τοῦ ἀδελφοῦ του, αὐτὸς ὁ θεῖος Ροντὲν κατάφερε ν' ἀποκτήσει μιὰ θέση ἀρκετὰ καλή. Ἦταν, κατὰ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ διδασκάλου, ἕνα πνεῦμα μὲ κάποια καλλιέργεια. Εἶχεν ἐγκαίρως ἀφεσιωθεῖ στὰ γράμματα καὶ διηοῦνε μέπιτυχία αὐτὸ τὸ ἐκπαιδευτήριο, ποὺ κρατοῦσε τὴ φεσιρὰ τοῦ κοντὰ στὸ κολλέγιο τῆς πολιτείας. Ὁ Ροντὲν λοιπὸν μπῆκε ἐλεύθερικὸς στὸ σχολεῖο τοῦ θεί-ου του ὅπου κ' ἔμεινε ὡς τὰ δεκα-κέσσερα του χρόνια.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ κλίσις πρὸς τὸ σχεδίο ἦταν τόσο ἔντονη, ὥστε ὁ πατέρας του, ἀν καὶ δὲν εἶχεν κί-σβαντοῦ ἀκόμη καθαρὰ τὴν τάση του γιὰ τὴν τέχνη, πίστευβε ἐτὶ βρῆκε μιὰν ἔνδειξη γιὰ τὸ μέλλον τοῦ γυιοῦ του. Τὸν κάλεσε στὸ Παρίσι, καὶ τὸν ἐνέγραψε στὴ Σχολὴ σχε-δίου καὶ μαθηματικῶν τῆς ἑδοῦ κ' Ἐκλὲ γτὲ Μαντεσίνν.

Αὐτὴ ἡ Σχολὴ, ἡ ιμικρὴ Σχολὴ κα καθὼς τὴν ὀνόμαζαν τότε, γιὰ νὰ τὴν ξεχωρίσουν ἀπὸ τὴ Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἦταν εἴδιση τὸ γιὰ ἐκπαιδεύει νέους τεχνίτες πὸ πρωμηξέρχαν γιὰ τὴν ἐνηρισμεμὴ καλλιτεχνία. Δὲν ὀνειρευόταν πιὸ ἔπειτα, καὶ διακριβεῖ ἡ Ἰδιοφυΐα τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου.

Τὸ τρίτο γνωστὸ ἔργο εἶναι ἡ πε-ρίφημη μάσκα τοῦ «Ἀνθρώπου μὲ τὴ σπασμένη μύτη», τοῦ ἐγκύκλα-σικὴ καὶ ποὺ ἐμφανίζεται σὲλες τὶς μεγάλες γκαλερὶ τοῦ κόσμου, παρὸ-λο ποὺ ἀπερρίφθηκε ἀπὸ τὲ Σαλὸν τοῦ 1864.

Αὐτὰ τὰ τρία κομμάτια (σημειώ-ω μόνον διαστικὰ τὶς ἐργασίες ἐ-κεῖνες ποὺ ἐξετέλεσεν ὡς ἁπλὸς ἐρ-γάτης, δηλαδὴ: τὶς Καρυάτιδες, τοῦ θεάτρου τὼν Γκεμπελέν, τὴν ἑστία τοῦ θεάτρου τῆς Γκιτιτὲ, τὴν πρό-αοψη τοῦ Πολλαι ντὲ Γκλὰς, καὶ ἄρ-κετὰ ἄλλα γιὰ τὸ ἐμπόριο), αὐτὰ λοιπὸν τὰ τρία κομμάτια ἦδη ἀπε-καλύπτουν μὲ κάποιαν ἀσφάλεια τὸ μέλλον τοῦ πρώτου γλύπτου τῆς ἐ-ποχῆς μας.

Ἀλλ' αὐτὲς ὁ ὡς χθὲς ἀγνωστος, σὲ λίγο θὰ γίνεται γνωστὸς μένα ἔργο τέσο νεωτεριστικὸ ὅσο καὶ ἀ-πρόοπτο, ὥστε νὰ προκαλέσει ἕνα ἀναπέφευκτο σκάνδαλο.

Καθὼς εἴπαμε, ὁ Ροντὲν πῆγε νὰ παραμείνει στὶς Βρυξέλλες τὸ 1871. Ἐκεῖ ἐγκαταστάθηκε μαζὶ μὲ τὴ γυναίκα του κ' ἐργάσθηκε στὴν ἀρ-χὴ σκληρὰ κ' εὐσυνείδητα σὲ διά-κοσμητικὰ μεγάλα ἔργα, εἴτε συνε-ταιρικὰ μὲ τὸν Φὰν Ράσμπουργκ, εἴτε γιὰ δικό του λογαριασμό. Τὸ 1871, σὲ μιὰ στιγμὴ ἀνάπαυλας, ἀ-φοῦ ἔκαμεν ἕνα μικρὸ κομπόδεμα, κατάφερε νὰ ἱκανοποιήσει μιὰν ἀ-κατανίκητη ἐπιθυμία του — πῆγε στὴν Ἰταλία. Δὲν παρέμεινε ἐπὶ πολὺ ἐκεῖ—τὰ μέσα του ἐξ ἄλλου ἦταν πολὺ μίκρὰ. Ἐπεσκέφθηκε τὴ Ρώμη καὶ τὴ Φλωρεντία καὶ δὲν εἶδε παρὰ τὰν Ντονατέλλο καὶ τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελο, γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ εἶχε κάτι τὶ ταξεῖδι. Γύρισεν ὅμως ἐνθουσιασμένος καὶ κατακυρι-ευμένος ἀπ' αὐτούς. Ἡ θώμησή τουν θἀφήσει τὴ σφραγῖδα της στὰ μελ-λοντικὰ του ἔργα.

Ὡστόσο, τὸ πρῶτο του ἔργο ἦταν μιὰ παράξενη ἐξαίρεση. Συγκινη-μένος βαθειὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του αὐτὴ μὲ τοὺς μεγάλους μύστας, ὁ Ροντὲν ξεκινᾶ, ἀρχίζει τὴ δουλειὰ καὶ πραγματοποιεῖ τὸ ἀγάλμα ποὺ θὰ μείνει ἔκτοτε σέλο τὸν ἀκόμα περίφημο, μὲ τέντεια ἡ Ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ. Ἴσως τὸ ἄγαλμα τοῦτο νὰ ἔχει τὴν περήφανη κοιμφέντα ἑνὸς ἐρειχάλκινου ἔργου τοῦ Ντο-νατέλλο, ἀλλ' εἶναι τόσο κοντὰ πρὸς τὴ φύση καὶ στὴ ζωή, ποὺ δὲν ἐνθυμίζει ἄλλεν καλλιτέχνη ἀπὸ τὲς Ροντὲν τὸν ἴδιο καὶ μάλιστα οἱ Παρισινοὶ συνάδελφοί του, ποὺ τέσο λίγο προσέχουν σὲ ὅ,τι πράγ-ματι ἀνώτερα ἐκφραστικὰ τῆς φύ-σεως ὑπάρχει τὸ ἄγαλμα τοῦτο, ποὺ ξεχώριζε τέσον ἔντονα ἀπ' ὅλα τὰ συνήθη ἔρ-γα, ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ ἐνὸς ἀ-γνώστου καὶ τὸ χαρακτήρισαν ὡς ψεύτικο. Διέξω-σαν πὼς ἦταν ἀ-πετύπωση πιστὴ τοῦ πρωτοτύπου, κέτσι δημιούργη-σαν ἕνα ἀληθινὸ σκάνδαλο. Ἦταν τὸ πρῶτο σκάνδα-λο τῆς σταδιοδρο-μίας τοῦ Ροντὲν, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ τελευταῖο.

Ἀλλ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς τὸν ἔφερε στὴν πρώτη γραμμή. Μερικοὶ καλ-λιτέχναι διεμαρτυρήθησαν μὲ ἀγα-νάκτηση ὑπὲρ αὐτοῦ. Τὸ κράτος ἐ-πανόρθωσε τὴν προσβολὴ, ἀγοράζο-ντας τὸ σχετικὸ ἔργο καὶ, πράγ-μα ποὺ εἶναι πρὸς τιμὴν του, περιέ-βαλλε μὲ τὴ συμπάθειά του καὶ τὴν προστασία του ἐκείνον ποὺ ἦδη ἦ-ταν ἕνας μεγάλος καλλιτέχνης. Πραγματικὰ, ὕστερ' ἀπὸ λίγο, τὸ Κράτος ἀγόραζε τὸν Ἅγιο Ἰωάν-νη τὸ Βαπτιστὴ, ποὺ ἦταν ποσοδη-τημένες στὸ Μουσεῖο τοῦ Λουξεμ-βούργου, καὶ ὁ ὑφυπουργὸς Τουρκέ, εἰς ἀντιστάθμισμα τῶν τελευταίων στενοχωριῶν τοῦ καλλιτέχνου, τοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκλέξει ὁ ἴδιος τὲ εἴδεις μιᾶς παραγγελίας. Κατευχαριστημένος καὶ συγκινημέ-νος ἀσόμη ἀπὸ τὴν παραμονὴ του στὴ Φλωρεντία, ὁ Ροντὲν παρεκά-λεσε νὰ τοῦ ἀνατεθεῖ ἡ ἐκτέλεση μιᾶς τούλης γιὰ τὸ Μουσεῖο τὼν Δι-κασμητικὼν Τεχνῶν, ἐμπνευσμέ-νης ἀπὸ τὴ Θεία Κωμῳδία τοῦ Ντάντε.

Μετὰ τὴν ἔκθεση τοῦ 1877, ὁ Ρο-ντὲν ἐπέστρεψεν ὁριστικὰ στὸ Πα-ρίσι. Τὸ Βέλγιο δὲν παρουσιάζε ἐ-νὰ ἀρκετὰ ἐκτεταμένο πεδίο γιὰ τὴ-δράση του. Εἶχε ἀρχίσει τὸν ἀγῶ-να, καὶ τὸ νικᾶμε τοῦ ἐτοιμαζόταν γιὰ τοὺς προσεχεῖς συναγωνισμούς. Ἔκαμε πρῶτα τὸ γύρο τῆς Γαλλί-ας, γιὰ νὰ δεῖ τοὺς καθεδρικοὺς ναοὺς. Εἶναι ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς γι-ρεοὺς ποὺ μ' εὐχαριστὴσεν ἔκαμε, ἀ-νάμεσα στοὺς ἀχρεῖτες τόσο λίγ-ους, καὶ τὸ πνεῦμα του

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ο ΜΑΓΟΣ ΜΕ ΤΑ ΔΩΡΑ

ΤΟΥ κ. ΘΑΝΑΣΗ ΠΕΤΣΑΛΗ

6.

Ἡ Ἑλένη ἔμεινε ἔγκυος ἀπὸ τὸν πρῶτο μῆνα τοῦ γάμου της. Διπλασιαζόταν ἔτσι ἡ χαρά της κι' ἀνακατεύοταν τώρα μὲ κάποιαν ἄλλη συγκίνηση, πιὸ βαθειά ἀκόμα γιατὶ πιὸ ἐσωτερική, γεννημένη μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγχνα της.

Μὲ τὴν ἴδια αὐθόρμητη λαχτάρα φρόντιζαν τὸ σπιτικό τους τὴν οἰκογενειακὴ φωλιά. Ἡ Ἑλένη εἶχε πάρει γιὰ προίκα ἕνα σπίτι μὲ τρία διαμερίσματα. Προτίμησαν νὰ τὸ νοικιάσουν ὁλόκληρο γιὰ νὰ χαροῦν ἀκέραιο τὸ εἰσόδημά του καὶ νὰ πάσουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους κάτι μικρότερο, πιὸ οἰκονομικό.

— Τὰ τρῶμε ἄλλοῦ, ἔλεγε ὁ Γιώργος, σὲ πιὸ γρήσιμα πράματα.

Τὰ πιὸ γρήσιμα πράματα ἦταν ἕνα αὐτοκίνητο κούρσα. Ἔπιασαν ἕνα μικρὸ σπίτι ποὺ τοὺς ἄρεσε καὶ στοὺς δυὸ γιατὶ θὰ ἦταν δικό τους καὶ ἄρχισαν μὲ φροντίδα ἀληθινὴ λεπτόλογη νὰ τὸ ἐπιπλώνουν. Τὰ κύρια ἔπιπλα στὴν ἀρχή, τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, ποὺ συμπληρώνονταν σιγὰ-σιγά, λίγο-λίγο.

— Ἀντὶ νὰ πάρετε αὐτοκίνητο, καλλίτερα θὰ ἦταν νὰ ἀποτελειώνατε τὸ σπίτι σας πρῶτα, ἔλεγε ἡ προηγούμενη γενεά.

Οἱ νέοι ὅμως, συμφώνοι σ' αὐτό, ἀντιλέγανε:

— Τὸ αὐτοκίνητο εἶναι εἶδος πρώτης ἀνάγκης.

Σ' ἀλήθεια ἡ ἐγκυομοσύνη τῆς Ἑλένης τοὺς ἔμπνεψε νὰ τὸ χαίρουνται τὸ αὐτοκίνητό τους. Ἐγκυομοσύνη μὲ σχετική κακοδιαθεσία κι' ἀνορεξιά.

Ὁ Γιώργος πήγαινε πρωΐ-βράδυ στὴ δουλειά του, στὸ γραφεῖο τοῦ πατέρα του. Ἐπιχειρήσεις εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν. Ὑστερα μάλιστα ἀπὸ τὸ γάμο τοῦ Γιώργου, ὁ πατέρας Περρός, ποὺ δὲν εἶταν ἡλιοκαμένος ἄνθρωπος ἀλλὰ κουρασμένος ἀπὸ τὴ ζωή καὶ λίγο ἀδύνατος στὴν καρδιά, λογάριαζε νὰ ἀποτραβηχτεῖ καὶ γ' ἀφήσει τὸ γιό του στὴ διεύθυνση τῶν ἐργασιῶν. Περίμενε μόνο νὰ γεννηθεῖ τὸ ἐγγόνι—ἀγόρι τὸ ἤθελαν ὅλοι, ἔξω ἀπὸ τὴ μαγιά.

"Οταν γύριζε ὁ Γιώργος στὸ σπίτι ἀπὸ τὴ δουλειά του, μεσημέρι ἢ ἀργὰ τὸ βράδυ, τὸ ζεγάρι καθόταν στὸ σαλόνι καὶ γλυκοκουβέντιαζε. Ὁ Γιώργος βαστοῦσε μιὰ παλιὰ συνήθεια γιὰ τὸ σβέζω. "Ἤθελε ἕνα-δυὸ οὐζάκια πρὶν ἀπὸ τὸ φαγητό του. "Ετσι τὸ μάθαινε, γωρὶς νὰ τὸ καλοσκεφτεῖ, καὶ στὴ γυναίκα του. Αὐτή, ἀφ γυναίκα, καὶ ἀπόμα παρατάνω, ἀφ γυναίκα σὲ ἐνδιαφέρουσα, τὸ συνήθισε πιὸ εὔκολα, ἀπὸ καπρίτσιο, καὶ μὲ περισσότερο πάθος.

Τὸ ἴδιο ἄρχιζε νὰ συνηθίζει καὶ τὸ σιγαρέτο. κάθε φορὰ ποὺ ἡ κατάσταση τὴς δὲν τὴς ἔφερνε ἀηδία.

Μὲ παρέες πήγαιναν πολὺ λίγο. Τοὺς ἄρεζε νὰ μένουν μόνοι, σπιτὶ τους ἢ ἔξω, σὰν τοὺς ἐρωτευμένους. Μιὰ μέρα τὸν εἶχε ρωτήσει ἡ Ἑλένη:

— Ἀγάπησες ποτέ σου πρὶν ἀπὸ μένα;

"Εκείνος ἀποκρίθηκε κατηγορηματικά:

— "Οχι, ποτέ μου. Ἐγὼ καταγινόμουνα μὲ τὰ σπόρ. Γλεντοῦσα μὲ γυναῖκες, ἀλλὰ δὲν ἀγάπησα καμμιά.

"Εκείνη ἀγανακτοῦσε πραγματικά:

— Δὲ μοῦ γωράει στὸ μυαλό, αὐτὴ ἡ ἀδικία. Ἔσεις οἱ ἄντρες γλεντοκοπᾶτε, κι' ὅταν ἀποφασίσετε νὰ παντρευτεῖτε, ζητᾶτε νὰ βρεῖτε ἕνα κορίτσι παναγία.

— Μὰ δὲν εἶναι ἴδιες οἱ συνέπειες. Ἔλεγε αὐτός, μὴν ξέροντας τί νὰ πεῖ.

Κι' ἐπειδὴ ἡ Ἑλένη γκρίνιαζε στὸ τέλος τὴ ρωτοῦσε κι' αὐτός:

— Δὲ μοῦ λές, ἐσὺ ἀγάπησες ποτέ σου, πρὶν μὲ γνωρίσεις;

Ἀδίστοχτα, ἡ Ἑλένη εἶχε ἀποκριθεῖ:

— Ποτέ, στὸ ὁρκίζομαι.

Μιά, αὐτὰ εἶταν μικροσυζητήσεις ἐρωτευμένων παιδιῶν, ποὺ δὲν εἶχαν καμμιὰν ἄλλη σημασία γιὰ τὴν ὥρα, παρὰ σὰν ἐκδήλωση ἀγάπης. Ἀγαπιόνταν μὲ πάθος, γιατὶ εἶταν νέοι, γιατὶ παιζαιζαν σωματικὰ καὶ γιατὶ ἔβλεπαν μπροστά τους ὁλόκληρη τὴ ζωὴ μὲ τὶς μύριες ὑποσχέσεις της.

Τί καλλίτερη ὑπόσχεση, ἐξάλου ἀπὸ ἕνα παιδί; Τὸ πρόσημεναν ἀνυπόμονα, μὲ ἀπεριόριστη, μὲ σχολαστική προσοχή.

Γεννήθηκε τὸ ἀγοράκι, ὁ Λώρης. Μετὰ ὅμως τὸν πρῶτο καιρό, πολὺ λίγο ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ μικροῦ, ξύπνησε μέσα τους μιὰ σφοδρὴ ἐπιθυμία νὰ τριγυρίσουν, νὰ πᾶνε παντοῦ, νὰ μὴ μείνουν οὔτε ἕνα βράδυ σπίτι τους. "Ετσι, σὰ νὰ εἶταν βέβαιοι ὅτι ἡ ἀποστολή τους εἶχε φτάσει ἀπὸ τέρμα τῆς μὲ τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ, κι' ὄχι στὸ κορύφωμά της, τώρα ποὺ ἄρχιζε ἡ εὐθύνη τῆς ἀνατροφῆς.

Μιὰ διάθεση γιὰ γλέντι, γλέντι ὅπως τὸ φαντάζονται ὅσοι δὲν ἔχουν ἐσωτερικὸ κόσμο, πνευματικὲς ἢ ψυχικὲς ἀνησυχίες, πιὸ περίπλοκες ἐπιδιώξεις. Γλέντι ἀρκετὰ γαμηλό, τιποτένιο σὲ ὅλα του. Τριγύρισμα· στὰ δημόσια κέντρα, στοὺς γορούς, σὲ μερικὰ φιλικὰ σπίτια—ὅσα μοιάζουνε κάπως εὐθυμότερα—ἐκδρομὲς κάθε Κυριακή, κάθε γιορτὴ (τὸ μόνο καλὸ) ξενύχτισμα ἄγριο, μὲ πολὺ ξεσκέπασμτες κουβέντες, μὲ ἀρκετὸ ποτό καὶ ποσπάντων μὲ ἀφάνταση οἰκειότητα.

Κι' αὐτὸ εἶταν τὸ γειρότερο, τὸ πιὸ ἐπικίνδυνο εἶταν αὐτό. Οἱ παρέες. Ἡ παρέα τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Γιώργου. Οἱ συντροφιὲς τοῦ Γιώργου πρὶν νὰ παντρευτεῖ, ἀφοῦ ἡ Ἑλένη δὲν εἶχε φιλίες πρὶν γνωρίσει τὸν ἄντρα της.

Νέοι, ποὺ εἶχαν γλεντήσει μαζὶ μὲ τὸν Γιώργο, μὲ γυναῖκες τοῦ καμπαρέ. Νέοι, ἄλλοι ἀνόπαντροι ἀκόμα κι' ἄλλοι παντρεμένοι, ὅπως ὁ Γιώργος, μὲ τὶς γυναῖκες τους, ἐπιπάλαια κι' ἐπιφανειακὰ πλάσματα, συμπαθητικὰ κι' ἀστήμαντα, ποὺ «ψοφοῦσαν νιὰ γλέντι» καθὼς ἔλεγαν οἱ ἴδιες. Γυνοῖκες πολὺ νέες ἀκόμα, μὲ μυαλὰ παιδιάκια—ποὺ δὲν εἶταν καταμένα νὰ ὡριμάσουν ποτέ. Νόστιμες, μὲ πρόσωπο κοὶ σῶμα περιποιημένα, μὲ πνεῦμα ἀκαλλιέργητο. Εἶταν καὶ κορίτσια ἀνάμεσα σ' αὐτές, μοντέρνα κορίτσια. Ἄλλες τέλειες γυναῖκες, ἄλλες ἀγοροκόρυτσα.

Παρέα δεμένη μὲ στενότατους δεσμοὺς διανοητικῆς συγγενειας—χαμηλῆς διανοητικῆς συγγενειας—καὶ προτιμήσεων, ποὺ πήγαινε παντοῦ μαζί, πάντα μαζί. Παρέα, ποὺ ὁ κοινωνικὸς κύκλος ὅπου ζοῦσε, τὴν ἤξερε μὲ τὰ ὀνόματα τῶν δυὸ πιὸ χαρακτηριστικῶν της τόπων, σὰ σὲ πηλεγραφικὴ διεύθυνση: ἡ παρέα «Περρού—Κωνσταντινίδη».

Μὲ τὸν καιρὸ, δημιουργήθηκε γνῶσι-σιγὰ μιὰ τέτοια οἰκειότητα ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς παρέας, ποὺ μήτε ἀδέρφια τὴ γνωρίζουν. Ἀδιάκοπα κοινὰ ξημερο-βραδιάσματα καὶ προπάντων ἐκδρομὲς, ὅπου οἱ σχέσεις πλαταίνουν καὶ γάνουν κάθε τυπικότητα, γεννοῦσαν μιὰ κατάσταση γεμάτη ὑπερβολικὴ ἀφέλεια. Μιὰ κατάσταση μεγάλης γνωριμίας, γεμάτη κίνδυνος γιὰ τὰ στεφανωμένα ζευνάρια, καθὼς ἐπέτρεπε τὸ πλησίασμα, τὸ ἑζευνάρεμα καὶ τὸ ξεσαλευγάρεμα ἀνάλογα μὲ τὰ χαπρίτσια τῆς τύχης.

"Οχι, πῶς ξεγνιόταν ὁλότελα τὸ σπίτι, τὸ νοικοκυριό, ἀκόμα λιγότερο τὸ παιδί. Ἀλλὰ ἀναπόφευκτα, ἀλλὰ μοιραῖα, ἡ μισὴ προσοχή, τὰ τρία τέταρτα τοῦ μερονυχτιοῦ σπαταλιόνταν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι.

Τὴν εἶχε γεννήσει τὴν παρέα, ἡ κοινὴ διάθεση γιὰ διασκέδαση—ὅπως φαντάζονταν ὅτι διασκεδάζουν καλλίτερα. Μόνη διακαιολογία τῆς συνύπαρξής τους ἡ ταυτότητα τοῦ γλεντιοῦ, μόνη βάση τῆς φιλίας τους, ἀφγικά.

Ἀγάλι-ἀγάλι, ὅμως, γεννιέται ἕνας φαῦλος κύκλος, ρόδα ποὺ σὲ πέρνει καὶ σὲ σέρνει, ὅλο καὶ δυνατώτερα στὸ στρόβιλό της. Ἀργότερα, ξαφνικά, ἀνάμεσα στοὺς νέους καὶ τὶς νέες, παντρεμένους ἢ ἀνύπαντρους, δίχως νὰ τὸ καταλάβουν, δίχως νὰ τὸ ἀποζητήσουν, φυτρώνουν καὶ βλαστάνουν καινούργιοι ἀπροσδόκητοι δεσμοί, μπλεξίματα.

Καμμιὰ φορά, ἀνάμεσα σὲ δυὸ παντρεμένα ζευνάρια σφίγγεται ἕνας κόμπος σὲ σγῆμα γι. Πότε κάποιος τὰ φτειάνει μὲ τὴ γυναῖκα ἢ τὸ φλέρτ τοῦ πιὸ καλοῦ του φίλου. Πότε μιὰ κοπέλλα ἐρωτεύεται ἕναν παντρεμένο. Πότε οἱ συνδυασμοὶ εἶναι πιὸ περίπλοκοι ἀκόμα. Τότε ἡ παρέα περνάει κρίσεις. Συγνὰ ὅμως ἀγνοεῖ, ἢ θέλει νὰ ἀγνοήσει. Περνάει ἁπλᾶ τὸ σφουγγάρι. Τυγαίνει νὰ ἀποθοῦνε καὶ στὰ γέρια καμμιά φορά, ἀπάνω στὸ κρασί. "Ἢ, μόνο καὶ μόνο, γιατὶ παραμένει ὁλικοὶ δεσμοί, μονάγα πλούσιους γονεῖς, θεωροῦσε ὅτι τὰ πάντα τοῦ ἐπιτρέπονταν. Μιὰ λοῦσε μὲ περισσὴ ἀσθάδεια καὶ γιὰ κείνα ποὺ ἔπρεπε νὰ τὰ σέβεται. Δὲν ντρεπόταν τίποτα.

Χωρὶς νάναι κακός. μὰ καθόλου κακὸς στὸ βάθος, μπροῦσε νὰ κάνει μεγάλο κακό, νὰ βλάψει, ἔτσι, ἀπὸ πεῖσια, ἀπὸ αὐθάδεια, ἀπὸ «ἐκούσια» κακὴ ἀνατροφή. Ἢ θελημαστικὴ κακὴ ἀνατροφὴ ἔδινε κι' ἔπερνε σ' ὅλους τοὺς παρομοιους κύκλους. Αὐτὴ ἡ αἰώνια πάντοτε δίψα τῶν νέων γιὰ διασκέδαση, ποὺ στὸ μεταπόλεμο πῆρε μιὰ παθολογική, μιὰ νευρολογική ἔνταση.

Τὸν ἄντρα της τὸν ἀγαποῦσε πάντα. Φιλοτιμία ἀκόμα καὶ τώρα μαζί του, μπρὸς στοὺς ἄλλους ἀλαφιεύοντας στοὺς περιπάτους, μαζί του. Ἢ παρέα, τοὺς ὑποδεχόταν κάθε φορὰ μὲ ἐπιφωνήματα:

— Ἔ, ἔ, ἔ, οἱ ἐρωτευμένοι! Ντροπὴ σας!

Μόνο ποὺ σιγὰ-σιγὰ τὰ φιλιὰ αὐτὰ—καθὼς καὶ ἡ σχέση τους ὅλη—γινόταν κάτι τὸ παλιωμένο, τὸ τόσο γνώριμο, ποὺ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ τοὺς δώσει ἐκείνη τὴ συγκίνηση, ἐκείνη τὴ λαχτάρα ποὺ κόβει τὰ πόδια. Κάτι τὸ γιλοειπωμένο, τὸ γιλιοκαμωμένο, ποὺ ξεσκεπάστηκε πιὰ ὁλότελα καὶ ποὺ τὸ ἔγουμε ὅτι ὥρα τὸ θέλουμε, ὅπως τὸ θέλουμε, ὅσο τὸ θέλουμε, περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι τὸ θέλουμε.

Ὁ Γιώργος γλεντοῦσε μὲ ἀφέλεια. Τὸ γλέντι γιὰ τὸ γλέντι. "Επινε τὸ μερτικό του, γόρευε, μιλοῦσε λίγο ἀλλὰ γελοῦσε πολὺ μὲ τὰ ἀστεῖα τῶν ἄλλων. Ὀθηγοῦσε αὐτοκίνητο εὐσυνείδητα, τὴν ὥρα ποὺ πίσω του οἱ ἄλλοι ἐφιλιόνταν, ἐτρωγε καλά, κοιμόταν καλά. Διαμετρικὰ ἀντίθετη ἰδιοσυγκρασία ὁ Ἥλιας Ἐλίδης ποὺ εἶταν κι' αὐτὸς στὴν παρέα. Ἀδύνατος, ἀδύναμος, νευρικός, ἐξαίσθητος, κοιμόταν λίγο, ἔτρωγε ἐλάχιστα, ἔπινε ὅσο καὶ οἱ ἄλλοι. Κάτι τὸ ἀστανικὸ στὴν κοκκαλιάρικη φυσιογνωμία του ταίριαζε στὸ εἰρωνικό, τὸ πειραχτικὸ του πνεῦμα, ποὺ δὲν ἄφηνε κανέναν ἥσυχο.

Θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε κάνει κάτι στὴ ζωή του, αὐτός, ἀλλὰ ἀπὸ τεμπελιά, ἀπὸ ἔλλειψη πειθαρχίας ἢ συστήματος, ἀπὸ κακὲς συντροφιὲς, κακὲς συνήθειες, κανόταν σὲ γλέντια ἀνόητα, χαμηλά, μὲ τὴν παρέα Περρού—Κωνσταντινίδη.

Τὸ ἔνιωθε καὶ τοὺς πείραζε ὅλους καμμιὰ φορά, μὲ πικρὴ εἰρωνία. Οἱ ἄλλοι δὲν τὸν καταλάβαιναν καὶ τὸν ἔλεγαν «κακὸ», «ἐγωϊστή», «ἔξυπνο, ἀλλὰ στριμένο».

Τύποις τῆς παρέας καὶ ἡ Σπουνα Βασσοπούλου. Εἰκοσιεπτὰ χρόνων κοπέλα, ἀπὸ σπίτι δίγως περισσεία, δίγως πατέρα, δίγως ἀδέρφό, ἠθικὴ χτὸ βάθος, ἤθελε νὰ ἐργαστεῖ κάπου καὶ δὲν τὸ κατάφερνε. Εἶγε συνηθίσει γὰ κοιμᾶται ἀργά καὶ νὰ ξυπνάει ἀργά, ἔτσι ποὺ κανένα γραφεῖο, καμμιὰ δουλειὰ νὰ μὴν τῆς κάνει.

—Μοῦργεται νὰ κόψω ἐντελῶς τὰ μαλλιά μου, ἔλεγε, καὶ νὰ βάλω παντελόνια. Ἡ ζωὴ θὰ γινόταν πιὸ εὔκολη γιὰ μένα.

Συμπαθοῦσε τὸ γρόνια κόπιουν παντρεμένο, μὰ κανεὶς δὲν ἤξερε τί καὶ πῶς.

Εἶταν ἀκόμα στὴν παρέα ἕνα νέο ἀντρόγυνο ποὺ ἔκανε μιὰ εὔκολη κι' ἀσυλλόγιστη ζωή ζευ—ιοῦ ἐρωτευμένου καὶ τάγα ἀστεφάνωτου. Ὁ Βάσος καὶ ἡ Ντίνα Ξ...ου. Αὐτὸς δούλευε στὸ γραμματοπηριακὸ γραφεῖο τοῦ γαμπροῦ του, ξεκοκκολίζοντας τὰ λίγα παραδάκια ποὺ ἔβγαζε τότε ἀπάνω στὴν κοίση. Ἐκείνη οὔτε νὰ σκεφτεῖ γιὰ παιδί. Τὸ μικρό τους τὸ νοικοχυριὸ κι' αὐτὸ μπελᾶς μεγάλος. Διοσκέδαζαν.

Μέλος τῆς παρέας εἶταν κι' ἕνας τριαντάρης, τυπικὸ παράσιτο γιὰ προσκόλληση. Πότε-πότε παρουσιαζόταν καὶ ἡ ἀδερφὴ τῆς Ντίνας Ξ...ου.

Αὐτά, τὸν τρίτο ἢ τὸν τέταρτο γνόνο ἀπὸ τὸ γάμο τῆς Ἑλένης μὲ τὸ Γιώργο.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

(Εἰκονογράφηση τοῦ κ. Γ. ΣΒΟΡΩΝΟΥ)

ΤΡΕΙΣ ΡΩΣΣΟΙ

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΑΝΤΡΕΪΕΦ

ΤΟΥ ΜΑΞΙΜ ΓΚΟΡΚΥ

ΜΕΤΑΦΡ. ΤΗΣ κ. ΕΛΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ (ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ)

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ)

Γράφω ὅπως μοῦρχονται ὁπότε μιαλό, δίχως νὰ ἐξετάζω τὴ λογική ἢ τὴ χρονολογική σειρά.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ τὸ θέατρο «Τεχνῶν» βρισκόταν ἀκόμη στὴν ὁδὸ τῶν Ἀμαξῶν, ὁ Λεωνίδας Ἀντρεῖεφ μὲ παρουσίασε μιὰ μέρα στὴν ἀρραβωνιαστικιά του, μιὰ κοπέλλα ἀδύνατη καὶ μπζιλη, μὲ γλυκὰ καθαρὰ μάτια. Γεμάτη μετριοφροσύνη, σιωπηλή, μοῦ φάνηκε σὰ νὰ μὴν εἶχε ἀτομικότητα, μὰ πολὺ γρήγορα ἐπείσθηκα πῶς ἤτανε ἕνα ὄν μὲ παλλόμενη καρδιά. Ἕνοιωσε κατὰ τρόπο ἀξιοθαύμαστο πῶς πρέπει νὰ περιβάλλει τὸν Ἀντρεῖεφ μὲ μητρικὴ στοργή, κατανόησε εὐθὺς καὶ βαθειὰ τὴν ἀξία τοῦ ταλέντου του, καὶ τὴν τραγική ἀστάθεια τῶν ψυχικῶν του καταστάσεων. "Ηταν ἀπὸ κείνες τὶς σπάνιες γυναῖκες, ποὺ ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ξέρουνε νάναι μαιτρέσσες γεμάτες πάθος, ἀπὸ τὴν ἄλλη διστηροῦνε τὴν ἱκανότητα ν' ἀγαποῦν μὲ ἀγάπη μάννας. Ἡ δπιδὴ αὐτὴ ἀγάπη, τὴν εἶχε δπλίσει μὲ μιὰ λεπτὴ ἐδαισθησία κάνοντάς την ἱκανὴ νὰ ξεχωρίζει περίφημα ποιὰ ἤτανε τὰ ἀληθινὰ παράπονα ποὺ πήγαζαν ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ Ἀντρεῖεφ, καὶ ποιὰ εἶσανε «ὀμορφόλογα» ποὺ τὰ πετοῦσε ἔτσι σὲ σειγμὴ κακοκεφιᾶς.

"Ο Ρῶσσος, τὸ ξέρομε, «δὲ μετράει, τὰ λόγια του μήτε γιὰ τὸν πατέρα του, μήτε γιὰ τὴ μάνα του». Ὁ Λεωνίδας Νικολάεβιτς ἀγαποῦσε κι' αὐτὸς πολὺ τὰ «ὀμορφα λόγια» καὶ συχνὰ τοῦ ξέφεύγανε ἀφορισμοὶ ἀμφίβολου γοῦστου.

«"Υστοα ἀπὸ ἕνα χρόνο παντρειᾶς ἡ γυναῖκα γίνεται σὰν παλιὸ παπούτσι, δὲν τὸ νοιώθεις νὰ ἐφαρμόζει καλὰ στὸ πόδι σου», ἔλεγε μιὰ μέρα μπροστὰ στὴν Ἀλεξάνδρα Μιχαΐλόβνα. Μὰ αὐτὴ, σὰν νὰ μὴν ἔδινε προσοχὴ σ' αὐτὲς τοῦ τὶς φλυαρίες. Πολλὲς φορὲς συνέβαινε νὰ βρίσκει ἔξυπνα τὰ ἀστεῖα του καὶ νὰ τὰ γελᾶει καλόκαρδα, «Ἀλλὰ ἔχοντας σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀναπτυγμένο τὸν αὐτοσεβασμό, ἤξερε ἐπίσης ὅταν ἔπρεπε, νὰ δείχνεται σταθερή, καὶ μάλιστα ἀκλόνητη. "Ενιωθε πολὺ ἡ μουσικότητα τῶν λέξεων, τὸ σχηματισμὸ τῆς φράσης. Μικρόσωμη, εὐκίνητη, εἶχε τὴ χαριτωμένη κορμοστασιά καὶ συχνὰ τὴ δ.ασκεδαστική αὐστηρότητα παιδιοῦ. Ἐγὼ τὴν ἔλεγα κόρο-ο Ἀλέξανδρο, παραστοὐκλι ποὺ τῆς ἀπόμεινε. Ὁ Λεωνίδας Νικολάεβιτς πολὺ τὴν ἐκτιμοῦσε. Ζοῦσε σὲ διαρκῆ ἀνησυχία γι' αὐτόν, Σὲ ἀδιάκοπη ὑπερένταση ὅλων της τῶν δυνάμεων, θυσιάζοντας πλέρια τὴν ἀτομικότητά της γιὰ «τὸ συμφέροντα τοῦ συζύγου της.

Στὴ Μόσχα, μαζευόντουσαν συχνὰ λογοτέχνες στὸ σπίτι τοῦ Ἀντρεῖεφ. Τοὺς ἔνωνε μιὰ ἐγκάρδια οἰκειότητα, τὰ χαριτωμένα μάτια τῆς κυρίας Chura (ἰ) μὲ τὸ γλυκό τους χαμόγελο κλειούσαν λιγάκι τὸ «πλάτος» τῆς ρωσικῆς φύσης. Ὁ Σαλιζάνιν ἐρχότανε συχνά, κι' ἔνθουσίαζε τὸν κόσμο μὲ τὶς ἀφηγήσεις του.

Τὸν καιρὸ ποὺ ἤκμαζε ὁ «μοντερνισμός» προσπαθοῦσαν νὰ τὸν καταλάβουν, ἀλλὰ γενικὰ τὸν καταδίκαζαν, πρᾶμα ποὺ ἤτανε καὶ πιὸ ἁπλό. Δὲν ὑπῆρχε καιρός, νὰ καθήσουν στὰ σοβαρὰ νὰ σκεφτοῦνε γιὰ λογοτεχνίες, ἢ πολιτικὴ τοὺς ἀπασχολοῦσε πρῶτ' ἀπ' ὅλα, Ὁ Μπλόκ, ὁ Μπελὶ,ὁ Μπρισσόφ,ἐμφανιζόνταν σὰν ἀπομονωμένοι, σὰν πρωτότυποι, ἢ ἀκόμη χειρότερα, σὰν «προδότες» στὶς μεγάλες παραδόσεις τῆς ρωσσικῆς ἀνθρωπιστικῆς ἀποστολῆς.

Κι' ἐγὼ συμφωνοῦσα μ' αὐτὲς τὶς γνῶμες κι' ἔνιωθα τὰ ἴδια αἰσθήματα. Μπροῦσε κανένας νὰ γράφει ἀυμφωνίες, σὲ στιγμὴ ποὺ ὁλόκληρη ἡ Ρωσσία ἑτοιμαζότανε τραγικὰ νὰ χοσέψει τὸ «τρεπάκι»; (2).

"Ὅλα τὰ γεγονότα τραβοῦσαν πρὸς μιὰ καταστροφὴ ποὺ φαινότανε ὅλο καὶ πιὸ σιμά. Οἱ ἀναρχικοὶ ρίχνανε μπόμπες καὶ κάθε Ἑκρηξη, ταρασσόντας ὅλη τὴ χώρα, ἀνάγγελνε πλήρη ἀνατροπὴ, τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Στὸ σπίτι τοῦ Ἀντρεῖεφ μαζευότανε ἡ κεντρικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Μιὰ μέρα ὅλη ἡ ἐπιτροπὴ συνελήφθη μαζὶ μὲ τὸν οἰκοδεσπότη κι' ὁδηγήθηκε στὴ φυλακή.

"Ἐνα μῆνα ἀργότερα, βγῆκε ὁ Λεωνίδας Νικολάεβιτς ἀπὸ τὴ φυλακὴ σὰν νἀβγαινε ἀπὸ τὴν κολυμπήθρα τοῦ Σιλωάμ, φρέσκος κι' εὔθυμος.

—Κάνε, καλὸ νὰ τὸν καταπιέζουνε κανένα, γιατὶ τοῦρχεται δρεξὴ νὰ ξεφαρδύνει ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, ἔλεγε.

—Αἴ, καὶ τουλόγουσου ἀπασοιόδοξε; Παίρνει ζωή, ἡ Ρωσσία, αἴ; Καὶ σὸ κάθεσαι καὶ φτιάχνεις ρίμες: αὐτοκρατορία — σκουρία.

Δημοσίεψε τὰ διηγήματά του «ἡ Μασσαλιώτις», ὁ «κτώδων κινδύνου», «Διήγημα ποὺ δὲ θὰ τελειώσει ποτέ» μιὰ εὐτὸς ἀμέσος τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1905 μοῦ διάβασε τὸ χειρόγραφό του: «"Ετσι ἤτανε κι' ἔτσι θὰ νοῆ πάντα».

—Δὲν εἶναι πρόωρο; τὸν ρώτησα.

Μοῦ ἀπάντησε:

—"Ο,τι εἶναι καλό, εἶναι πάντα πρόωρο...

Ἀμέσως ὕστερα ἔρυγε γιὰ τὴ Φινλανδία κι' εἶχε δίκηο. Ἡ κακομοιριασμένη σκλιρότητα τῶν γεγονότων τοῦ Δεκεμβρίου τὸν εἶχε τσακίσει. Σεὴ Φιλλανδία ἐξοδήλωσε κάποια πολιτικὴ δραστηριότητα, Ἐλαβε τὸ λόγο σὲ συλλαλητήρια, δημοσίεψε στὶς ἐφημερίδες τοῦ "Ἑλσιγκφορ θυελλώδεις κριτικὲς ἐναντίων τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων, μὰ ἤτανε ἀπογοητευμένος, καὶ δὲν ἤλπιζε σὲ τίποτα. Στὴν Πετρούπολη πῆρα ἕνα γράμμα του. Μοῦγραφε ἀνάμεσα σ' ἄλλα:

«Κάθε ἄλλογο ἔχει ἑκ γενετῆς τὰ προτερήματά του, ὅπως καὶ κάθε ἔθνος, Ὑπάρχουνε ἄλογα ποὺ σ' ὅπιο-ο δρόμο κι' ἂν βρεθοῦνε, θὰ τραβήξουνε γιὰ τὴν ταβέρνα. Τὸ ἴδιο κι' ἡ πατρίδα μας τραβᾶει κατὰ τοῦ τῆς πρέπει, καὶ πολὺν καιρὸ ἀκόμη θὰ ζεῖ μὲ μονοδικὸ πρόγραμμά της: «νὰ πίνει καὶ νὰ παραφέρεται».

Λίγους μῆνες ἀργότερα συνοπηθήκαμε στὸ Μοντρέ, ὁ Λεωνίδας κορώθειυε τὴ ζωή τῶν ἐλβετῶν:

—Ἡ θέση μας, μᾶς τῶν ἀνθρώπων πο δ'κα, γεννημένοι γιὰ τὶς ἀπέραντες πεδιάδες, δὲν εἶναι μέσα σὲ τοῦτες τὶς κατσαριδότρυπες. Ἔλεγε.

Μοῦ φάνηκε λιγάκι σβησμένος, δίχως λάμψη. Στὰ μάτια του εἶχε κατασταλάξει κάποια ἔκφραση κούρασης καὶ ἀνήσυχης θλίψης.

"Ὁ Λεωνίδας μιλοῦσε γιὰ τὴ Ρωσσία στενοχωρημένος καὶ στυγνός. Μιὰ μέρα καθισμένος κοντὰ στὴ σόμπα, ἀτάγγειλε ἕνα στίχο ἀπὸ τὴν πικρὴ ποίηση τοῦ Γιακουμπόβιτς: «Στὴν Πατρίδα»:

Γιατὶ θὰ σ' ἀγαπήσουμε; Δείχτηκες μήπως μάνα γιὰ μᾶς;

—Ἔγραψα ἕνα δράμα, θέλεις νὰ σοῦ τὸ διαβάσω;

Καὶ τὸ βράδυ μοῦ διάβασε τὴ «Σαββᾶ».

"Ητανε ἀκόμη στὴ Ρωσσία, ὅταν ἄκουσε νὰ διηγοῦνται τὴν ἱστορία τοῦ νεαροῦ Οὐφιτσέφ καὶ τῶν συντρόφων του, ποὺ εἶχαν ἐπιχειρήσει ν' ἀνατινάξουν τὴν εἰκόνα τῆς Παρθένου τοῦ Κούρσκ. "Ο' Ἀντρεῖεφ ἀποφάσισε νὰ γράψει ἕνα' αὐτό τὸ πεζογραφικό, Ἕνα διήγημα καὶ συνέλαβε ἕνα πολὺ ἐνδιαφέρον σχέδιο, μὲ χαρακτῆρες πολὺ ζωντανούς. Εἶχε ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὸν Οὐφιτσέφ, ἕναν ποιητὴ στὴν περιοχὴ τῆς ἐπιστημονικῆς τεχνικῆς, ποὺ σκοτείνιαζαν ὁ κισσὸς ποὺ σκέπαζε τοὺς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ κοίταζε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ τζάμια. Σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο ὁ Λεωνίδας εἶχε κάμει τὴν τραπεζαρία του. Μιὰ βραδυὰ ποὺ ἤρθα νὰ τὸν δῶ, τὸν βρῆκα καθισμένο σὲ μιὰ πολυθρόνα μπροστὰ στὴ σόμπα. Πτυμένος στὰ μούρα κατακόκκινος ἀπὸ τὶς ἀνταύγειες τῆς φωτιᾶς ποὺ ἄναβε, κρατοῦσε στὰ γόνατά του τὸ γιὸ του τὸ Βαντίμ καὶ μὲ σιγανὴ μωνή, ἀνάμεσα σὲ λυγμοὺς, κάτι τοῦ διηγόταν. Μπῆκα σιγὰ-σιγά, Μοῦ φάνηκε πῶς τὸ παιδὶ κόντευε νὰ τὸ πάρει ὁ ὕπνος. Κάθισα σὲ μιὰ πολυθρόνα κοντὰ στὴν πόρτα κι' ἄκουσα τὸ Λεωνίδα ποὺ μιλοῦσε στὸ παιδί, γιὰ τὸ θάνατο ποὺ διατρέχει τὴ γῆ καὶ πνίγει τὰ μικρὰ παιδιά.

—Φοβᾶμαι, ἔλπιε ὁ Βαντίμ.

—Δὲ θές ν

ΣΗΜΕΡΑ

ΒΟΛΟΣ

Τοῦ κ. Δημήτρη Φωτιάδη

Ἀπό τὴν πολιτεία, μὲ τὴν πρότυπη, γιά τὸν τόπο μας, ρυμοτομία της, ποὺ ἁπλώνεται κάτω ἀπό τὸ «εἰνοσίφυλλο», ὅπως τ' ὀνομάζει ὁ Ὅμηρος, Πήλιο, στὸν μυχὸ τοῦ Παγασητικοῦ, ἔχω τὶς καλύτερες ἐντυπώσεις. Τὸ συγκινημένο κοινὸ ποὺ ἀντίκρυσα στὴν ὁμιλία μου, μοῦ φανέρωσε τὴ βαθύτερη δίψα του γιὰ μιὰ ζωή κάπως πιὸ πνευματική, ἱκανή νὰ τοῦ χαρίσει τὴ μοναδικὴ ἐκείνη ἀνάταση ποὺ κρύβει κάθε καλὸς λόγος καὶ κάθε ὡραῖο ἔργο. Τὰ μάτια ἐκείνα τῶν νέων ποὺ λαμπύριζαν ἀπὸ φωτεινὰ ὄνειρα, μοῦ ἔδωσαν μιὰ ἀπὸ τὶς σπάνιες χαρές, ἀπ' ὅσες εἶναι ἀδύνατο νὰ τὶς προσφέρουν οἱ μάταιες λέξεις.

Ὁ Βόλος ἔχει μιὰ ἀρκετὰ παλιὰ πνευματικὴ παράδοση. Ποτὲ δὲν ἀποτελματώθηκε, ὅπως τόσες ἄλλες ἐπαρχιακὲς πολιτεῖες, μέσα σὲ μιὰ ζωὴ δίχως ἐνδιαφέροντα κι' ἀνησυχίες. Γύρεψε πάντα ν' ἀνοίξει, μέσα στὴ φυλακὴ τῆς ρουτίνας, ἕνα παράθυρο πρὸς κάποιον ὁρίζοντα — πρὸς τὴ λύτρωση ποὺ μᾶς χαρίζει ἡ Τέχνη. Ὅταν μιλῶ ἔτσι, δὲν ἐννοῶ, βέβαια, παρὰ μιὰ μικρὴ μειονότητα, ποὺ προβαδίζει καὶ χαίρεται τὶς αἰώνιες αὐτὲς ἀξίες τοῦ κόσμου μας. Μὰ ὅσο μικρὴ κι' ἂν εἶναι ἡ μειονότητα αὐτὴ μπροστὰ στὸν ἄλλον πληθυσμὸ τοῦ Βόλου, φτάνει ποὺ ὑπάρχει, ποὺ μορφώνεται κ' ἐλπίζει. Κ' ἔπειτα — ἀλήθεια τὸ γίνεται — ἐπιδρᾷ τόσο εὐεργετικὰ στὸ περιβάλλον της. Πιστεύω, πὼς ἀπ' αὐτὲς τὶς πνευματικὲς «ὁάσεις», μέσα στὴν ἔρημο τῆς ἀδιαφορίας, θὰ γνωρίσει ὁ τόπος μας, κάποτε, κάποιες πιὸ φλόξινες ἑκτάσεις, μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀνθρωπιᾶς καὶ πολιτισμοῦ.

Γύρω στὸ Σύλλογο «Οἱ φίλοι τῶν Γραμμάτων» τοῦ Βόλου ποὺ, παρ' ὅλα τὰ ἐλάχιστα μέσα ποὺ διαθέτει, προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο ν' ἀναζωπυρώνει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες, βρῆκα ἕναν ἐκλεχτὸ κύκλο διανοητῶν. Ἀναφέρω ὅσους ἔτυχε νὰ γνωρίσω ἢ θυμοῦμαι: τοὺς κ. κ. Ἰ. Σιταφλέκην, Γ. Ἀβτζῆν, Ἰ. Παπαδόπουλον ποὺ, ἂν δὲν κάνω λάθος, εἶναι κ' οἱ τρεῖς τοῦς δικηγόρο, καθὼς καὶ τὸν κ. Φαΐδωνα Μακρῆ. Ὅμως ὁ Βόλος διαθέτει ἀκόμα τὸν γιατρὸ κ. Δημ. Σαράτση, ἀπὸ τοὺς πρώτους μαχητὲς τῆς δημοτικῆς μας γλώσσας καὶ, πιὸ γενικά, τῆς πνευματικῆς ἀναμόρφωσης τοῦ τόπου μας, τὸν κ. Τάκη Οἰκονομάκη, διευθυντὴ μιᾶς πρότυπης γιὰ τὴν ἐπαρχία ἡμερήσιας ἐσπερίδας, τῆς «Θεσσαλίας», ποὺ ἡ πλατειὰ καὶ τόσο ζωντανὴ μόρφωή του σὲ θέλγει ἀμέσως, τὸν μεταφραστὴ τοῦ Οὐάτλντ κ. Ἀλ. Μαρπουτζόγλου, τὸν κ. Ν. Δ. Παπαχατζῆ, ποὺ τὸ τόσο ἐνδιαφέρον βιβλίο του: «Ἡ ἐπικοινωνία μας μὲ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» διαβάζω τώρα μ' ἀληθινὴ χαρά. Ἀκόμα μένουν στὸ Βόλο ὁ κ. Μεν. Λουντέμης, ποὺ ὁ τόμος τῶν διηγημάτων του: «Τὰ πλοῖα δὲν ἄραξαν» ἀποκάλυψε, πρὶν λίγους μῆνες, ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ δυνατὰ νέα ταλέντα τῆς πεζογραφίας τοῦ τόπου μας, καὶ τὸν Νικόλα τὸν γλύπτη μὲ τὴν ἔντονη καλλιτεχνικὴ προσωπικότητα.

Δὲ γίνεται δμως νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ τὸ Βόλο, χωρὶς ν' ἀναφέρει τὸν ἀπίστευτα μικρὸ σιδηρόδρομο, ποὺ ἐκτελεῖ χρέη τράμ, καὶ τὸ Μουσεῖο του. Ὁ Κ. πιὸ γραφικὸ στοιχεῖο του. Μιὰ ἀτμομηχανή, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ τοποθετηθεῖ ἀκόμα καὶ σὲ... βιτρίνα, σέρνει πίσω της ἕνα μοναδικὸ μακρόστενο βαγόνι. Σκορπίζει σύνεφα ἀτμῶν, κ' ὅμως δὲν ξέρεις ἂν αὐτὴ καταβάλλει τοὺς περισσότερους κόπους ἢ ὁ μηχανοδηγός, ποὺ τὴν ξεπερνᾶ στὸ ὕψος. Καθώς βλέπεις τὸ μεγάλο αὐτὸ παιχνίδι νὰ κυκλοφορεῖ στοὺς δρόμους γίνεσαι κ' ἐσὺ λίγο παιδί κ' ἀνεβαίνεις, χωρὶς σκοπό, γιὰ νὰ πᾶς ὡς τὸ τέρμα καὶ νὰ γυρίσεις, ἔτσι, γιὰ νὰ διασκεδάσεις μαζί του. Ἔμαθα πὼς πρόκειται νὰ καταργηθεῖ. Τί κρίμα! Τὰ λεωφορεῖα ποὺ θὰ τὸ διαδεχτοῦν, θὰ προσφέρουν τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ἄνεσή τους. Τίποτα δμως δὲ θὰ μπορέσει ν' ἀντικαταστήσει τὴν «ποίηση» αὐτῆς τῆς μικροσκοπικῆς μηναγῆς.

Εἶναι ἐγνωστὸς ὁ μοναδικὸς θησαυρὸς ποὺ κρύβει τὸ Μουσεῖο τοῦ Βόλου: τὶς ἐπιτύμβιες μὲ τὶς ζωγραφικὲς ἀναπαραστάσεις πλάκες τῶν Παγασῶν —ἂν κι' ὁ ἐπιμελητὴς τοῦ Μουσείου ὁ κ. Ν. Γιαννόπουλος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ συμπαθητικοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχω γνωρίσει καὶ μὲ τὴν πιὸ σπάνια μετριοφροσύνη,μοῦ ἐξήγησε τοὺς λόγους ποὺ, κατὰ τὴ γνώμη του ποὺ τὴν ἀποδέχτηκε κ' ὁ νεκρόπολη τῶν Παγασῶν, παρὰ γιὰ τὴς γειτονικῆς της Δημητριάδας, τὴ φερώνουν πολιτεῖα ποὺ ἵδρυσε στὰ 293 π. Χ. ὁ Δημήτριος ὁ πολιορκητής. Δὲν εἶμαι βέβαια ἁρμόδιος νὰ συζητήσω τὴν ἄποψη αὐτή. Θυμοῦμαι δμως ζωηρὰ τὴν τελευταία φράση τοῦ συνομιλητή μου, ποὺ, καθὼς εἰπόθηκε ἐξαιρετικὰ ἁπλᾶ, φανέρωνε τὸν πιὸ εὐγενικὸ καὶ συγκρατημένο πόνο:

— Γιὰ τὴ γνώμη μου αὐτὴ» μοῦ εἶπε «ὁ τάδε (μοῦ ἀνάφερε ἕνα μεγαλόσχημο ὄνομα ποὺ τὸ παραλείπω) ἐπετέθηκε στὸν Beloch, Ἐμένα δὲν καταδέχτηκε οὔτε νὰ μὲ βρίσει..»

Οἱ ἐπιτύμβιες αὐτὲς πλάκες τοῦ 3ου ὡς τὸν 1ο π. Χ. αἰῶνα, ποὺ σὲ μερικὲς τόσο ἔξοχα σεβάσθηκε ὁ χρόνος τὰ χρώματά τους, μᾶς ζωντανεύουν πρεστατικὰ καὶ γεγονότα μιᾶς ἑκατονταετίας γιὰ πάντα. Πίσω ἥρεμο, ξεκουραστικό, ἁπλό, εἶναι σ' αὐτὲς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ θανάτου! Τίποτα δὲ μᾶς τὸν θυμίζει. Εἶναι ἕνας Χάρος δίχως σκέλεθοο καὶ δίχως δρεπάνι. Εἶναι ἕνας θάνατος δίχως κόλαση, ὅπου ἡ ζωὴ βρίσκει σ' αὐτὸν τὴ φυσικὴ προέκτασή της, μὲ τὰ πιὸ καθημερινὰ κι' ἀσήμαντα γεγονότα. μ' ὅ,τι ἐδῶ κάτω θέλγουν καὶ μεθοῦν τὶς αἰσθήσεις μας. Κι' ὅλ' αὐτὰ τὰ ἔργα δὲν εἶναι φτιαγμένα ἀπὸ διάσημους τυχὸν ζωγράφους, παρὰ ἀπὸ κοινοὺς τεχνῖτες, ποὺ «ἐμπορεύονταν», γιὰ τὸ καθημερινό τους ψωμί, τὸν χρωστῆρα τους. Ὅμως γ' αὐτοὺς κ' ἡ βιοποριστικὴ αὐτὴ ἐργασία ἦταν μιὰ ἔκφραση — ἡ ἔκφραση ποὺ κάθε ἄνθρωπος, ἂν εἶναι πραγματικὰ ἄνθρωπος, γυρεύει νὰ δώσει στὸν ἐσωτερικό του κόσμο. Ὅταν μιὰ τέτοια πνοὴ συνεπαίνει καὶ τὸν πιὸ ταπεινὸ τεχνίτη, τὸ ἔργο ποὺ θὰ βγεῖ ἀπὸ τὰ χέρια του δὲ μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι Τέχνη—μιὰ καὶ τέχνη θὰ πεῖ, πρῶτα καὶ κύρια, ἀλήθεια.

Πόσο ζωντανὰ ἀκόμα θυμοῦμαι τὴν ἐντύπωση ποὺ μοῦ ἔκανε ἡ μικρὴ θεραπαινίδα τῆς Κ ο ι ρ ί λ η ς, ποὺ προσφέρει πρῶτος ἀποτελεῖ, ἀσφαλῶς, τὸ κάτι στὴν κυρά της. Νόμιζα πὼς βγαίνοντας ἀπὸ τὸ Μουσεῖο θὰ τὴ συναντοῦσα στὸ δρόμο χαρούμενη, χαμογελαστή, ἐκστατική, παμπόνηρη, γεμάτη τσακίσματα, σφαντχερά βαμμένη, προκλητική, ἀνάλαφρη κι' ἄφωνα χτενισμένη, καθὼς ἡ μόνη της φροντίδα εἶναι νὰ προκαλέσει, μὲ τὰ νειάτα της καὶ τὴν ὁμορφιά της, πόθους, νὰ πυρπολήσει καὶ ν' ἀναστατώσει.

Σὲ κάποια πάλι ἐπιτύμβια πλάκα, στὴν Ἡ δ ύ λ η, ἀντικρύζει κανεὶς τὴν παντρεμένη γυναῖκα. Ἡ ὁμορφιά της δὲν εἶναι λεπτὴ σὰν τῆς ἄλλης. Κάθεται ἐπιβλητική, μεγαλόπρεπη, ἐπιδεικτική. Εἶναι μιὰ γυναῖκα ποὺ δοκίμασε ὅλη τὴ δύναμη τῶν θελγήτρων της, ποὺ ξαίρει πιὰ τὴν ὑπεροχή ποὺ τῆς χαρίζουν αὐτὰ καὶ ποὺ εἶναι πάντα ἕτοιμη νὰ κάνει ἔξυ μονάγα χρήση, μὰ καὶ κατάχρηση τῆς ἐξουσίας ποὺ μ' αὐτὴ τὴν προίκισε ἡ φύση.

Ἀκόμα, οἱ ἐπιτύμβιες αὐτὲς πλάκες, ἔχουν μερικὰ ἀληθινὰ ἀριστουργηματικά, σὲ στίχους, ἐπιγράμματα. Παραθέτω δυό, πρόχειρα μεταφρασμένα:

Τῆς Ἀ ρ γ ι δ ί κ η ς:

«Ἂν καμμιὰ ἄλλη γυναῖκα ἔκοινες, Ροδάμανθυ, γιὰ χρηστή, ἢ κ' ἐσύ Μίνω, λογάριασε κι' αὐτὴν γιὰ τέτοια, τὴν κόρη τοῦ Ἀριστοπείθου παγαί ἐτέ τη στὰ Νησιὰ τὸν Μακάρων! Γιατί ἦταν εὐσεβὴς κ' εἶχε σύντροφό της τὴ δικαιοσύνη. Σὲν Τυλισὸ μεγάλωσε, στὴν πολιτεία Κρήσσα, καὶ τώρα αὐτὴ ἐδῶ ἡ γῆ τὴν τιμᾶ ἀθάνατα — καλὴ σου ἡ μοῖρα, Ἀρχιδίκη!»

Καὶ τοῦτο τὸ λακωνικό, στὸν Σ τ ρ α τ ό ν ι κ ο:

«Τὴν ψυχή του τὴν εἶδαμε, σὰν ἔβγαινε· αὐτὰ ἐδῶ τώρα τὰ κόκκαλα ἔμειναν φροντίδα θλιβερὴ γιὰ τὴ μητέρα του καὶ τὴν ἀδερφή του».

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΘΕΑΤΡΟ ΜΑΡΙΚΑΣ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

ΑΛΕΚΟΥ ΛΙΔΩΡΙΚΗ: „ΑΙΘΟΥΣΑ ΑΝΑΜΟΝΗΣ"

Τοῦ κ. Σωκράτη Καραντινοῦ

Ἡ παράσταση ἑλληνικοῦ Ἔργου κινεῖ πάντοτε τὸ ἐνδιαφέρο τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ θεάτρου, ἀλλὰ σπάνια δίνει ἀφορμὲς γ' ἀσχοληθεῖ χανεὶς στὰ σοβαρὰ μαζύ της, ἐκτὸς μόνο ἂν θέλει νὰ ὁδηγηθεῖ σὲ θλιβερὰ συμπεράσματα.

Λίγον καιρὸ πρὶν ἔγραψα, ἀπὸ ἀφορμὴ ἑλληνικοῦ Ἔργου, ἀπ' αὐτὲς ἐδῶ τὶς στῆλες διασπώνοντας μιὰ κατάσταση. Μίλησα ἀνάμεσα στ' ἄλλα γιὰ τὴν μεγάλη ἐκείνη κατηγορία των ἔργων ποὺ «οὔτε νὰ τὰ συζητήσεις μπορεῖς κ' ὅταν τὰ παρακολουθεῖς στὸ θέατρο ἀναρωτιέσαι μ' ἀνικανοποίητη ἀπορία : Εἶναι δυνατὸ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἔγει ἤλικια νὰ κάτσει στὸ γραφεῖο του μπροστὰ—σ' ἕνα τραπέζι, τέλος πάντων—νὰ πάρει ἀγραφο χαρτὶ καὶ νὰ γράψει αὐτὰ τὰ πράγματα ποὺ δὲ λένε τίποτα καὶ ποὺ δὲ θέλουνε, μάλιστα γιὰ ποῦνε τίποτα; Κι' εἶχε τὸ κουράγιο νὰ τὰ διαβάσει σ' ἕνα θεατριὸ Διευθυντή, κι' ὁ διευθυντὴς τ' ἄκουσε ὡς τὸ τέλος. Κι' ἔκανε ἀνάγνωση στὸ θίασό του. Κι' ὁ θίασος τὰ μελετησε. Κι' ἐκουράστηκε μ' ἕνα μῆνα πρόβες γιὰ νὰ τὰ παρουσιάσει. Καὶ τὰ παρουσίασε. Καὶ τίκ», ὁ «ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀρμὸ τὸ κοινὸ τ' ἀνέγτηκε. Καὶ τὰ νικα» θ' ἀξίζε νὰ κινηθοῦν στὴ σκηνὴ σὰν ἀντιπροσωπευτικοὶ τύποι τῆς ζωῆς καὶ σύμβολα τῶν εἰδικῶν γαραγτήρων ποὺ δειγνουν οἱ προσωνυμίες τους, ἐνῶ δὲν κατάφεραν ἄλλο ἀπὸ γὰ δημιουργήσουν μόνο στὸ πρόγραμμα μιὰ ἐντύπωση ἀξιώσεων. Ἦσαν ἀδικαίωτοι ὁλότελα. Ἀδικαίωτοι αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὶ ὅπως καὶ στὴ σχέση τους ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο, ὅπως κ' ἡ γενικὴ γραμμὴ τοῦ ἔργου ὡς τὰ παραμικρότερα καθέκαστα.

Ἔτσι, μ' ὅλο τὸν τίτλο, τὶς ἀσπρες μπλοῦζες καὶ τὶς προσπάθειες τοῦ διαλόγου, δὲν ἔγινε οὔτε μιὰ στιγμὴ βολετὸ νὰ δημιουργηθεῖ στὴ σκηνὴ ἡ ἀτμόσφαιρα ἑνὸς ἰατρείου καὶ μιᾶς αἰθουσας ἀναμονῆς. Γιατὶ δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι καὶ μάλιστα νευρασθενικοὶ καὶ ψυχοπαθεῖς ποὺ τόσο καλοπροαίρετα καταφεύγουνε στὸν ψυχίατρο—κι' εἶναι γαραγτηριστικό,ποὺ δὲ χρειάζεται δυσκολία νὰ τὸ παρατηρήσεις—ὅτι ἰδιαίτερα στοὺς ψυχίατρους οἱ ἐπισκέψεις γίνγονται ἀπὸ τοὺς ἀρρωστους ποὺ τοὺς παραπονοῦν ἐκεῖ ἄλλα συγγενικὰ ἢ φιλικά τους πρόσωπα —οὔτε εἶναι φυσικὸ καὶ νὰ συναντήσεις ποτὲ στὴν αἴθουσα ἀναμονῆς ψυχίατρον ἕνα νέο ποὺ ἔγει μανία γιὰ ταξίδια, ἢ μιὰ ἐρωτευμένη κοπέλλα, ἢ ἕνα καλοκάγαθο ἄνθρωπο ποὺ γλεντάει μὲ τὴν ἀρμόνικά του καὶ τὸ τσούζει πῦθ καὶ ποῦ ἢ μιὰ μάνα ποὺ ἔγασε τὸ παλληκάρι της.

Αὐτοὺς τοὺς τύπους, ὅμως ἀκριβὼς δὲ θὰ συναντήσεις ποτὲ στὸ σαλόνι τοῦ γιατροῦ. Μὰ οὔτε καὶ γιατροὺς σὰν τὸν Ὀρλὼφ ποὺ μὲ τόση εὐκολία παραπονοῦνται ἀπὸ τὰ πάντα θὰ βρεῖς ποτὲ στὴ ζωὴ καὶ μάλιστα σὰν ἐκεῖνο τὸν Ρέλη ποὺ εἶναι γιατρὸς ρέμπελος, ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι. καὶ σηκώνεται νὰ πάει ὁ ἴδιος στὸ γιατρό, στὸν ψυχίατρο, γιὰ νὰ τὸν γιατρέψει ἐκεῖνος! Καὶ τοῦ παίρνει τὴ θέση στὴν καρδιὰ τῆς γυναίκας καὶ στὸ σπίτι καὶ στὴν πελατεία, καὶ ὄντας, οὐτὸς τόσο ἀλλοιώτικος ἀνθρωπος ὅλα τὰ πράγματα μένουν τὰ ἴδια.

Καὶ οἱ γυναῖκες ποὺ δίνουνται ἔτσι μὲ τὰ ὅλα τους καὶ μ' ἐνεργητικότητα βοηθᾶνε νὰ γίνει μιὰ δράση, δύσκολα εἶναι ἐκεῖνες ποὺ αἰσθάνονται τὴν ἀνία καὶ δὲν ἀλλάζουν τόσο εὐκολα κατάσταση ὅπως ἡ Μελίνα τῆς «Αἴθουσας Ἀναμονῆς». Στὴ ζωὴ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ὁ τύπος τοῦ ἀνθρωπου ποὺ ἔγει ἀνάγκη πάντα νὰ βοηθάει καὶ νὰ δργανώνει τὴ δράση ἑνὸς ἄλλου καὶ νὰ θεωρεῖ τὴν ἀποστολή του τελειωμένη ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει πιὰ αὐτὸ μὰ δὲ φτάνει ἔτσι νὰ θέλησε νὰ μᾶς παρουσιάσει ὁ κ. Λιδωρίκη, ὁ «ἄδ'ἀφοος». ὁ «κύριος ποὺ θὲ νὰ πλουτίσει».

Μιὰ σκηνὴ ἀπὸ τὴ «Ὄνειρα ποὺ σβυσανε» τοῦ Πρωλεῦ, ὅπως παίζεται στὸ θεατρο τῆς κ. Κατερίνας Ἀνδρεάδη.

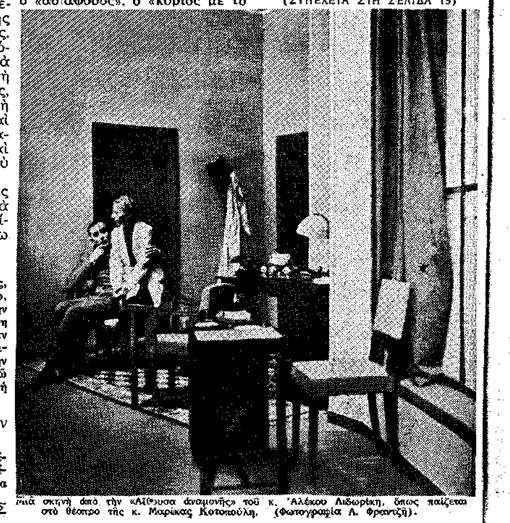

Μιὰ σκηνὴ ἀπὸ τὴν «Αἴθουσα ἀναμονῆς» τοῦ κ. Ἀλέκου Λιδωρίκη, ὅπως παίζεται στὸ θεατρο τῆς κ. Μαρίκας Κοτοπούλη. (Φωτογραφία Λ. Φραντζῆ).

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 15)

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ Δ. ΒΙΤΣΩΡΗ

Τοῦ κ. Ἠλία Ζιώγα

Ὁ Φῶτος Πολίτης σέναι σημειόρά του γιὰ τὸν κ. Μ. Βιτσώρη (Πειθαρχία 15-12-29) ἔτσι ἄρχιζε, ἐξ ἀρχῆς τῆς τότε ἐκθέσεως τοῦ ζωγράφου αὐτοῦ: «Ἕνας νέος, ἄμα εἶναι γιὰ νὰ προκέψει, τὸ δείχνει ἀπὸ τὴ σπουδὴ τῆς ἐξελιξεως τοῦ ἔργου τοῦ. Λόγια χαρακτηριστικά, σχεδὸν προφητικά, ποὺ θὰ δοῦμε παρακάτω, ποὺ ἔγράφησαν ἀπὸ τὴν πέννα ἐκείνου ποὺ στάθηκεν ὁ δυσκολότερος στὸν ἔπαινο, ἀλλὰ ποὺ μαρτυροῦν κυρίως δυὸ πράγματα: α' ὅτι ὅταν ἔθέλεπε μιὰ γένιμη καὶ σεβαρὴ προσπάθεια, τὴν ὑποστήριξε μέλο τὸ κύρος τῆς ὑπογραφῆς του, καὶ β' ὅτι ὁ κριτικὸς αὐτὸς ποὺ ἔφυγεν ἀπὸ ἀνάμεσά μας τόσο πρόωρα ἀλήθεια, ἦταν πρεσιζιόμενος μὲ τὴν πιὸ σημαντικὴν ἰδιότητα ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ λειτούργημα τῆς κριτικῆς—εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἀσφρίνεται, νὰ διαβλέπει, νὰ προδικάζει, νὰ ἐνθεῖχει τὴν ἐξείσ ματιὰ τοῦ πέρα ἀπὸ τὴν ἀπατηλὴ ἐπιφάνεια, τέλος, ἄς τὸ πεῦμε, νὰ προφητεύει! Γιατὶ αὐτὸ φανερώνει ἡ περίπτωσις ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ. Σκεφτεῖτε ὅτι ὁρισκέμαστε δέκα χρόνια πίσω, ποὺ σημαίνει, πρῶτον, ὅτι τὸ κοινὸν τῶν φιλοτέχνων ἦταν ἀκόμη πιὸ πελὼ περισιρισμένο ἀπ' ὅ,τι εἶναι σήμερα, δεύτερον, ὅτι ὑπῆρχε γύρω μας μιὰ σύγχυσις ἀξεδιάλυτη γιὰ κάθε τι νέο κ' ἐλεύθερο, πρὸ πάντων στὴν περιοχὴ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, τρίτον, ὅτι ἐξ αἰτίας τῶν λόγων αὐτῶν, ἀρίσατο μιὰ δυσπιστία καὶ μιὰ παγωπεφία, καὶ τέταρτον, ποὺ εἶναι καὶ τὸ κυρίωτερο, ὅτι ὁ ζωγράφος αὐτὸς μέλις τότε ξεκινοῦσε, δηλαδὴ ἀκόμη δὲν εἶχε (δὲν μποροῦσε νὰ ἐχει) διαμερφώσει τὴν προσωπικότητά του, ἄρα, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ προσφέρει κατὰ τρόπο φανερὸ πολλὰ καὶ σεβαρὰ τεκμήρια τῆς ἰσχυρῆς του ἰδιοσυγκρασίας—καὶ δμως, παρ' ὅλα αὐτά, νὰ ποῦ ὁ Φῶτος Πολίτης, ἄν καὶ ὄχι εἰδικὰ πληροφορημένος κ' ἐντελῶς γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἔχει μόνο δὲν γελάστηκε. ἀλλ' ἀντίθετα ἐλωσιδέλευ, δικαιώθηκε πέρα γιὰ πέρα, καθὼς ἀποδεικνύει, τόσον εὐγλωττα μάλιστα, ἡ τελευταία ἐμφάνιση στὴν αἴθουσα Στρατηγοπούλου τοῦ κ. Μ. Βιτσώρη.

Εἴτε ἔχουμε παρακολουθήσει τὴ σταδιοδρομία τοῦ καλλιτέχνου αὐτοῦ, εἴτε ὄχι, μπορεῖμε σήμερα νὰ διαπιστώσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ λοιπὴ ζωγραφικὴ ἰδιοσυγκρασία.

Ἀληθινὰ ὁ κ. Βιτσώρης, καὶ τοῦτο κανεὶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ διαιμφισβητήσει, δείχνει ὅτι ὀδεύει πρὸς τὴν κατεύθυνση ἐκείνη ποὺ ὁρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὴ νεοτροπία του. Ζωγράφος ἀρετῶν καθὼς εἶναι, ὁ κ. Βιτσώρης μπόρεσε νὰ ἐκμεταλλευθεῖ τὸν πλούσιο ἐσωτερικό του κόσμο, ἴσης εὐκισθησία του γιὰ ὅ,τι μᾶς περιβάλλει καὶ τὴν πεῖρα ποὺ τοῦ προσκομίζει ἡ θεώσηση τῆς ζωῆς καὶ ἡ δίψσή της. Τὰ ἔογα του ἀποκαλύπτουν ἕναν καλλιτέχνη μιᾶς θερμῆς καὶ λυρικῆς ἀντιλήψεως, ποὺ ψάχνει ἀδιάκοπα, ποὺ ἐρευνᾶ, ποὺ δὲν ἱκανοποιεῖται εὐκολα καὶ πρόκειμαι, ποὺ ἐπτὰ διαρκῶς τὴν ἰδανικὴ λύση, τέλος τὸν καλλιτέχνη ποὺ θέλει νὰ ἑρμηνεύσει τὸν κόσμο ὅπως ἀκριβῶς τὸν ἀτενίζουν τὰ ὁλικὰ του μάτια.

Αὐτὰ τὰ τοπεῖα ποὺ ἐμφανίζει τώρα, ὅπου ὁ οὐρανὸς δὲν καταλαμβάνει παρὰ ἕνα ἐλάχιστο μέρος, κιθμιὸς μὲ τὴν ποιότητά του διαδραματίζει ἕναν ὑψιστο ρόλο ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὅλη σύνθεση, ὅπου οἱ δρόμοι, τὰ σπίτια,-οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῶα, τὰ δενιά, οἱ κόμποι, τὰ δέντρα, ὅλα, ὑπάρχουν κι' ἀναπνέουν τὸν ἴδιο μυρωμένον ἀγέρα, αἰσθανόμαστε νὰ μᾶς μιλοῦν μιὰ γλῶσσα γλυκειὰ καὶ οἰκεῖα καὶ νὰ μᾶς ὑποδάλλουν συναισθήματα ἀνάλογα πρὸς ἐκεῖνα ποὺ γεννιοῦνται ἐντός μας ἀπὸ τὴν ἀκρόαση μιᾶς ἀληθινῆς μουσικῆς.

Γιὰ νὰ φθάσει στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ κ. Βιτσώρης, διέτρεξε, ἴδχως ἀμφιβολία, ἕνα δρόμο μακρὺ κι' ἀνώμαλε, γιατὶ ἡ ἁπλότης ποὺ ἀγγίζει τὰ σύνορα τῆς ἀληθινῆς τέχνης εἶναι πάντοτε τὸ προϊὸν σκληροῦ ἀγώνος ποὺ ἔχει σπάνια παίρνει αὐτὸς ἕνα χαρακτῆρα δανάσιμο.

Ὁ ζωγράφος ἐγκαταλείπει ὁριστικὰ τὴ διάθεση τῆς κατήφειας ποὺ ἐσφράγιζε ἄλλοτε τὸ ἔργο του. Σήμερα τοῦτο ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως ὑμε καὶ τὴ ζωὴ μένα ὁλέμμα ἤρεμο καὶ ψύχραιμο, ὅλο πραότητα καὶ καλωσύνη.

Ὑπάρχει διάχυτη μέσα σκύτὸ τὸ ἔργο μιὰ ἔκσταση γι' αὐτὸ ποὺ μᾶς περιτριγυρίζει, κ' ἡ προσπάθεια τοῦ ζωγράφου ν' ἀνκπτῦξει τὸ ἀαδὺ αὐτὸ ἀνθρώπινο συναίσθημα, εἶναι ἐξ ἴσου ἐκδηλη.

Ἀκόμη κι' ὅταν ζωγραφίζει ἀντικείμενα νεκρῆς φύσεως, ἕνα πιάτο, μερικὰ φάρια, ἕνα μπουκάλι, καρπεὺς σὲ μιὰν ἀπειοδήποτε ἐπιφάνεια, πράγματα περιωρισμένου κατ' ἀρχὴν ζωγραφικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀκόμα καὶ τότε ζωῆμε τὰ ἴδια συναισθήματα ἀτενίζοντας τὶς συνθέσεις αὐτὲς, γιατὶ ὁ καλλιτέχνης ὅταν κατορθώνει καὶ φθάνει ἔως τὸ ἀπώτερο ὁάθος τῶν πραγμάτων, αὐτομάτως ἀποσπᾶται ἀπὸ τὸ θέμα.

"Αλλωστε γιὰ μιὰ τέτοιαν ἀντίληψη δὲν ὑπάρχουν ἀσχημα, μέτρια κι' ἀδιάφορα πράγματα. Ὅλα εἶναι δυνατὸν νὰ σταδεῖν ἢ γενεσιουργὲς ἀφορμὴ ἀληθινῶν ἔργων τέχνης, ἀρκεῖ ὁ καλλιτέχνης νὰ τὰ δεῖ μὲ συμπάθεια, νὰ συχνινηθεῖ δηλοδὴ ἀπὸ τὸ ἀντίκρυσμά των, μὲ μιὰ λέξη, ἀρκεῖ νὰ τ' ἀγαπήσει.

Ὁ Σεξὰν αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαμε—συνέθεσε τὰ γνωστὰ ἐξαίσια ἔργα, ποὺ εἶναι ἐμπνευσμένα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰ πιὸ ταπεινὰ ἀντικείμενα.

Γιὰ ἕνα ζωγράφο ποὺ λαχταρᾶ νὰ ἐκφράσει τὸν ἑαυτό του κατὰ τὸν πλέον καθαρὸ τρόπο, τὸ θέμα κάλλιστα μπορεῖ νὰ περάσει σὲ μιὰ δευτερώτερη μοῖρα ἢ καὶ νὰ λείψει ἐντελῶς.

Ἐδῶ ζητοῦμε μιὰ ζωγραφικὴ ποὺ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων μπορεῖ καὶ θεωρηθεῖ ὡς ἡ συνιστάμενη καὶ ἡ ἔκφρασή της.

Εἴτε ὑπάρχουν ἄνθρωποι γύρω σκύτὸ τὸ μέρος ὅπου τὰ κοράσια, μικρὰ καὶ μεγάλα, συνωδοῦμενα ἐκεῖ γύρω, δημιουργοῦν μὲ τὰ ζεστὰ καὶ κρύα χρώματα τὸν μιὰν ὑποδλιτικὴ ἁρμονία, εἴτε ὄχι, ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι γεμάτη ἀπὸ μιὰ γνώριμη ψυχικότητα ποὺ μᾶς ἀναπαύει.

Ὅλη ἡ προσπάθεια τοῦ ζωγράφου ἔγκειται στὸ νὰ ἰστοῆσει τὶς περιπέτειες τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου, πλούσιες πάντα κ' ἔνδς γενικότερου ἐνδιαφέροντος, κατὰ ἕνα τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ σὲ παρόμοιες συνειδητὲς προσπάθειες ἐπιδιωκόμενη ἰσορροπία μερικῶν ἀνοικτῶν (φωτεινῶν) σημείων.

Ὁ κ. Βιτσώρης ὑπῆρξε, ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως, ἀρκετὲς φορὲς εὐτυχὴς—ὅπως δείχνουν ὁρισμένα ἔργα του ἀπὸ τὰ ἐκτιθέμενα. Κατώρθωσε νὰ πραγματώσει τὸν ἀντικειμενικό του αὐτὸ σκοπό.

Τὰ ὑπ' ἀρ. 9, 15, 26, καὶ πρὸ πάντων τὸ ὑπ' ἀρ. 4 λιμάνι, ὅπου ἕνα μικρὸ φῶς, πίσω ἀπὸ τὴν Ἐλικα, δίνει περίχημα ὁλόκληρη τὴ σύνθεση, ὥστε πραγματικὰ τὸ ταπεινὸ αὐτὸ φωτάκι (ἡ λεγόμενη ἄσπρη κουκίδα τοῦ πίνακος) νὰ παίρνει μιὰν ἄξια ἰδιαίτερη καὶ μεγάλη, μᾶς μι

ΝΕΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

ΓΙΑ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΣ

Μιὰ θιότρελλη μέθη — ἡ μέθη τοῦ καρυοβαλιοῦ — ἔχει κοτίσει τὸν κόσμο, ποὺ ξεχύνεται, σὲ κύματα δυνερὰ καὶ πληψιγίζει τοὺς δρόμους. Παντοῦ φῶτα πολυχρώματα, ἀμφιέσεις φανταστερές, ἐξτρεμιστικὰ σημάδεματα, παντοῦ φωνὲς καὶ τραγούδια καὶ μουσικές, καὶ νοιώθεις κάποιο παλιὸ τρέλλας νὰ δοκεῖ τὸν ἀνέρα τῆς νυχτερινῆς Ἀθήνας.

Μονάχα τὰ συντρίμματα τῆς ζωῆς, οἱ ἀνώνυμοι ἥρωες τῶν κοινωνικῶν δραμάτων, ζητιανεύουν κάπου κάπου κάτι ἀπὸ τὴν πολιτιδαΐλαη γιορὰ τῆς ζωῆς καὶ παρακολουθοῦν ἀπὸ τὶς γωνιὲς τους —πουρὰιο θεατὲς—τὴν ἀνθρώπινη Πλαφτοραγοδία.

Ὅμοιος ἐγὼ εἶμαι ἀπόψε μπασμένος στὴ χορεία τῶν φρονσιοιόγων. Ἡ Ἑλλὴν κάθεται κοντά μου. Ἔνοι ν' ἀπλώσω τὸ χέρι καὶ θ' ἀγκαλιάσω σὰν ἀνθοδέσιη τὴ λεστὴ σιλουέτα της.

Τ' ἀφτιὰ μου βουίζουν ἀκόμη ἀπὸ τὰ λογὶς λογὶς ἀλκοὶ. Ζῶ ἔντονα χίλιες ἀλλάκοτες συγκινήσεις. Καὶ ἐξουσιάζω ἕνα ὁλότελα δικό μου κόσμο μέσα στὸ κινοῦμενο ὄργιο τῶν ἀλλοφρόνων. Ἔχω τὴ ἐντύκοιση πὼς κάνω φτερὰ καὶ πετῶ ἔξω ἀπὸ χρόνο καὶ τόπο καθὼς μὲς φέρνει ὁ ταξὶ μὲ Ιλιγγιώδη ταχύτηα.

Ποῦ πᾶμε; Δὲ νοιώθω τίποτε καὶ παρακαλῶ μονάχα νὰ γαλάσουν τὰ φρένα τοῦ αὐτοκινήτου γιὰ νὰ μὴ σταματήσουμε ποτέ!

Ὅμως κάποτε σταματοῦμε. Πῶς χρέσαμε τόσοι ἄνθρωποι σ' ἕνα μικρὸ ταξί; Ἀνασαίνω βαθειὰ κ' ἀφήνω τὸ βλέμμα μου νὰ πλανηθεῖ γριγόρω μὲ μιὰ ἐὐτυχισμένη νοθρότητα.

Τὰ μέρη τοῦτα ἔχουν κερόσει ἀμέτρητες φορές. Ποτὲ δὲν κρόσεξα τίποτε τὸ ἀξιοσημείωτο. Κ' ὅμως ἀπόψε μοῦ φαίνονται πὼς ἔχουν μιὰ ξεχωριστὴ νοστρεία. Ὅλα μοῦ γαιογελοῦν μὲ καλοσύνη καὶ μοῦ μιλοῦν σὲ μιὰ γλῶσσα, ποὺ τὴ νοιώθω μονάχα ἐγώ. Μιὰ γλῶσσα ἀπὸ ἀνοιθόγιστους ρυθμοὺς, ποὺ τοὺς φουφᾶ... δὲν ξέρω κ' ἐγὼ ποιὰ αἴσθηση ὅλες μαζὶ οἱ αἰσθήσεις, καθὼς εἶναι μπερδεμένες — περασμένες ἡ μιὰ στὴν περιοχὴ τῆς ἄλλης — κ' εἶναι σὰ νὰ πλέω σὲ κάποιο βοτανὸ ὄνειρο.

Μὰ τ' ὄνειρο δὲν εἶναι ἀπὸ. Εἶναι, ἡ Ἀθήνα ἐκεῖ κάτω — Ἕνα πέλαγος ἀπὸ φῶς — κι' ἀπάνω ὁ Λυκαβηττὸς σὰ μετέωρος φωτεινὸς πύργος.

Ἡ Ἑλλὴν προχωρεῖ μπροστὰ σὰν πριγκηπέσσα. Κάποια πόρτα ἀνοίγει καὶ μπαίνουμε ὅλη ἡ παρέα. Τὸ μπὰρ ἀναστατώνεται. Ἕνα μυριόστομο «ζήτω». Ἐνας ἀλαλαυὸς θριαμβου μᾶς ὑποδέχεται. Ἡ Ἑλλὴν γίνεται μαγνητικὸς πόλος κι' ἀλόγιφτα γυὴς πλέκεται ἕνα στεφάνι ἀπὸ κινοῦμενοι νεόμιτα. Κουφοὶ ἰσπότες ὑποπολίνονται πεταρόσοι καὶ παλιάτσοι σόρνονται ἐμπρὸς τῆς δυναμικιά. καὶ φωνανταρεῖς νηλοσπίνες γὴν τρυποῦν μὲ ζηλόφθονα βλέμματα. Καὶ σύγκαιρα μύτιες σερπεντίνες δισταυρώνουν τὰ σὰ φτερωτὰ φίδια σὰν ἀ-

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η «ΟΔΥΣΣΕΙΑ» ΤΟΥ Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Ι.- Η ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΤΗΣ

ΤΗΣ κ. ΕΛΛΗΣ ΛΑΜΠΡΔΗ

Ἡ 'Οδύσσεια τοῦ Ν. Καζαντζάκη εἶναι, κατπαλήγ.κ' γιὰ τὴν Ἑλλάδα φανόμενο. Μὲ τὸν ὄγκο τῆς (33.333 στίχοι), μὲ τὴ συνεπὴ καὶ πλούσια καλλιέργεια τῆς δημοτικῆς, μὲ τὸν ἀσυνείθιστο στίχο τῆς (δεκαεφταούλλαβο), μὲ τὴν ἀπέραντη ποικιλία τῶν φαινομένων ποὺ περικλείνει στὴ διήγησή κα τὶς περιγραφές τῆς, ἐμφανίζε, στὸν ἀνεγγνώστη μιὰν ἐπίμονη, σκόπιμη, συνειδητὴ ἐργασία γιὰ τὸν ποιητή, ποὺ τὸν ἀπασχόλησε καθὼς ξέρομε δέκα - δώδεκα χρόνια σχεδὸν, ἀποκλειστικά. Δείχνει ἀκόμα μιὰν ἐνεργὴ, πεισματικὴ πίστη στὴν ἀξία τοῦ πνεύματος, στὸν αὐτοσκοπὸ τῆς δημιουργίας, στὴν προγραμματικὴ, ξένη πρὸς ἐσκαρπιακὲς ἐμπνεόσεις, ἐνορμόμενη τῆς φανταστίας μὲ τὴ γνώση, τῆς μεταφυσικῆς μὲ τὴν αἰσθησιακὴν ἐπαφὴ μὲ τὰ πράματα. Ἀσύγχρονη στὴν ἔκταση τῆς, στὴ φόρμα της—ἀφοῦ ἔχει δὰ συμφωνηθεῖ συμβατικὰ κάτι τὸ ἔπος εἶναι «ξεπερασμένη» ποιητικὴ μοορφὴ — στὴ Ἰστορικὴ τοποθέτηση τῶν ἡρωτικτικῶν ἐνῶ, στὴν ἀποφυγὴ κάθε ἐλεπτοσύνας καὶ πολυπλοκοῖς ψυχολογίας, εἶναι φανερὸ πὼς ἐπιδιώκει θελημοτικὰ μιὰν ὑπερχρονὴν ὑπόσταση, ἕνα ἄχρονο κόρος.

Μᾶς ἐμπνέει τὸ ἔργο τοῦτο ἕνα σεβασμὸ κι' ἕνα δέος μπρὸς στὴν ἀκατάβλητη, μονοχκὴ προσωπικότητα, ποὺ ἐμόχτησε χρόνια μὲ ὅτι ὁ δοῦθε εἰσέβαλε μέσα του, μὲ τὸ μορφοποιητικὸ δαιμόνιό του μὲ τὶς πλήβρες ἀντιφατικὲς ἐντυπώσεις καὶ πληροφορίες τοῦ κόσμου,μ'ὅλες τὶς ἀναρεκς κατοικεύὲς τοῦ νοῦ καὶ τὶς λαχτάρες τῆς καρδιᾶς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ποὺ μές τὶς προσφέρει τώρα ἀνακυνεμένες ἀπὸ μέσα του, ποτισμένες ἀγχονία, ἀλλὰ σὰν πολύβουο, πολύχρωμο, συνταγμένο παγηγύρι τῶν αἰσθήσεων.

Πίσω ἀπ' αὐτό, καὶ πίσω ἀπὸ τὶς συμπτωματικὲς καθὼς φαίνεται περιπέτειες τοῦ μύθου, ξεκρίνομε μιὰν ἄλλην ἰδέα: Ὁ Καζαντζάκης ἔχει βαθειὰ τὴν πεποίθηση πὼς ὁ πολιτισμὸς ποὺ ἐζήσαμε, ὁ Εὐρωπαϊκός, γέρνει ἀναπόφευγα νὰ βαδίλεψει, πὼς ἔχει κουραστεῖ καὶ πάει νὰ κοιμηθεῖ τὸν ὕπνο τῶν αἰώνων. Καὶ ἴσως ἔχει μόνον ὁ Εὐρωπαϊκός, ἀλλὰ καὶ οἱ ρίζες ποὺ τὸν ἔθρεψαν, ὁ Ἑλληνικός, ὁ Χριστιανικός, κ' ἐκάμα πὸ πίσω, οἱ ρίζες αὐτωνῶν, ὁ Κρητομυκηναϊκός, ὁ Αἰγυπτιακός, ὁ Ἐβραϊκός, ὁ Ἰνδικὸς κι' ὁ Κινέζικος. Βλέπει νάρχεται, ἕνα θεμελιακὸ ξεκίνημα, μιὰ ἀπέλειψη ὅλων τῶν καταγωγῶν, ἀνωτικῶν, ἠθικῶν, συναισθηματικῶν, θρησκευτικῶν, ὅσων μᾶς φύσαν ὅλες τὶς περασμένες γενεὲς ἀνθρωπῶν: οἱ κατηγορίες αὐτὲς ἔχουνε ἤδη πεθάνει γιὰ μὴν ξυπνμμένη συνείδηση, εἶναι ἄχρωμα, ἄβεια τοὐφλια. Καὶ βλέπει ὁ Καζαντζάκης τὸ ἔργο του σὰν τὴν τελευταία ἠρωϊκὴ προσπάθεια, ὅχι νὰ ξανοφέρει πίσω ὅ,τι ἀμετεγορίνα ἔχασε τὴν πνοή του, ἀλλὰ νὰ τὸ σηκώσει μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὴ λάσπη τοῦ χαμοῦ, νὰ τὸ φωτίσει δυνατὰ καὶ χαρχγτιριστικά, μ' ἀνοιξέις πανιὰ καὶ νὰ φύγεις ἀλογγάριαστα ἀπάνω σ' ὁρμητικὸ τοῦ ρεύμα. Πίστεψε ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ ἔκεινε ἀκριβῶς στὴν ἀξία τοῦ πνεύματος, στὸν αὐτοσκοπὸ τῆς δημιουργίας, στὴν προγραμματικὴ, ξένη πρὸς ἐσκαρπιακὲς ἐμπνεόσεις, ἐνορμόνιση τῆς φαντασίας μὲ τὴ γνώση, τῆς μεταφυσικῆς μὲ τὴν αἰσθησιακὴν ἐπαφὴ μὲ τὰ πράματα. Ἀσύγχρονη στὴν ἔκταση τῆς, στὴ φόρμα της—ἀφοῦ ἔχει δὰ συμφωνηθεῖ συμβατικὰ κάτι τὸ ἔπος εἶναι «ξεπερασμένη» ποιητικὴ μοορφὴ — στὴ Ἰστορικὴ τοποθέτηση τῶν ἡρωτικτικῶν ἐνῶ, στὴν ἀποφυγὴ κάθε ἐλεπτοσύνας καὶ πολυπλοκοῖς ψυχολογίας, εἶναι φανερὸ πὼς ἐπιδιώκει θελημοτικὰ μιὰν ὑπερχρονὴν ὑπόσταση, ἕνα ἄχρονο κόρος.

Μᾶς ἐμπνέει τὸ ἔργο τοῦτο ἕνα σεβασμὸ κι' ἕνα δέος μπρὸς στὴν ἀκατάβλητη, μονοχκὴ προσωπικότητα, ποὺ ἐμόχτησε χρόνια μὲ ὅτι ὁ δοῦθε εἰσέβαλε μέσα του, μὲ τὸ μορφοποιητικὸ δαιμόνιό του μὲ τὶς πλήβρες ἀντιφατικὲς ἐντυπώσεις καὶ πληροφορίες τοῦ κόσμου,μ'ὅλες τὶς ἀναρεκς κατοικεύὲς τοῦ νοῦ καὶ τὶς λαχτάρες τῆς καρδιᾶς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ποὺ μές τὶς προσφέρει τώρα ἀνακυνεμένες ἀπὸ μέσα του, ποτισμένες ἀγχονία, ἀλλὰ σὰν πολύβουο, πολύχρωμο, συνταγμένο παγηγύρι τῶν αἰσθήσεων.

Πίσω ἀπ' αὐτό, καὶ πίσω ἀπὸ τὶς συμπτωματικὲς καθὼς φαίνεται περιπέτειες τοῦ μύθου, ξεκρίνομε μιὰν ἄλλην ἰδέα: Ὁ Καζαντζάκης ἔχει βαθειὰ τὴν πεποίθηση πὼς ὁ πολιτισμὸς ποὺ ἐζήσαμε, ὁ Εὐρωπαϊκός, γέρνει ἀναπόφευγα νὰ βαδίλεψει, πὼς ἔχει κουραστεῖ καὶ πάει νὰ κοιμηθεῖ τὸν ὕπνο τῶν αἰώνων. Καὶ ἴσως ἔχει μόνον ὁ Εὐρωπαϊκός, ἀλλὰ καὶ οἱ ρίζες ποὺ τὸν ἔθρεψαν, ὁ Ἑλληνικός, ὁ Χριστιανικός, κ' ἐκάμα πὸ πίσω, οἱ ρίζες αὐτωνῶν, ὁ Κρητομυκηναϊκός, ὁ Αἰγυπτιακός, ὁ Ἐβραϊκός, ὁ Ἰνδικὸς κι' ὁ Κινέζικος. Βλέπει νάρχεται, ἕνα θεμελιακὸ ξεκίνημα, μιὰ ἀπέλειψη ὅλων τῶν καταγωγῶν, ἀνωτικῶν, ἠθικῶν, συναισθηματικῶν, θρησκευτικῶν, ὅσων μᾶς φύσαν ὅλες τὶς περασμένες γενεὲς ἀνθρωπῶν: οἱ κατηγορίες αὐτὲς ἔχουνε ἤδη πεθάνει γιὰ μὴν ξυπνμμένη συνείδηση, εἶναι ἄχρωμα, ἄβεια τοὐφλια. Καὶ βλέπει ὁ Καζαντζάκης τὸ ἔργο του σὰν τὴν τελευταία ἠρωϊκὴ προσπάθεια, ὅχι νὰ ξανοφέρει πίσω ὅ,τι ἀμετεγορίνα ἔχασε τὴν πνοή του, ἀλλὰ νὰ τὸ σηκώσει μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὴ λάσπη τοῦ χαμοῦ, νὰ τὸ φωτίσει δυνατὰ καὶ χαρχγτιριστικά, μ' ἀνοιξέις πανιὰ καὶ νὰ φύγεις ἀλογγάριαστα ἀπάνω σ' ὁρμητικὸ τοῦ ρεύμα. Πίστεψε ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ ἔκεινε ἀκριβῶς στὴν ἀξία τοῦ πνεύματος, στὸν αὐτοσκοπὸ τῆς δημιουργίας, στὴν προγραμματικὴ, ξένη πρὸς ἐσκαρπιακὲς ἐμπνεόσεις, ἐνορμόνιση τῆς φαντασίας μὲ τὴ γνώση, τῆς μεταφυσικῆς μὲ τὴν αἰσθησιακὴν ἐπαφὴ μὲ τὰ πράματα. Ἀσύγχρονη στὴν ἔκταση τῆς, στὴ φόρμα της—ἀφοῦ ἔχει δὰ συμφωνηθεῖ συμβατικὰ κάτι τὸ ἔπος εἶναι «ξεπερασμένη» ποιητικὴ μοορφὴ — στὴ Ἰστορικὴ τοποθέτηση τῶν ἡρωτικτικῶν ἐνῶ, στὴν ἀποφυγὴ κάθε ἐλεπτοσύνας καὶ πολυπλοκοῖς ψυχολογίας, εἶναι φανερὸ πὼς ἐπιδιώκει θελημοτικὰ μιὰν ὑπερχρονὴν ὑπόσταση, ἕνα ἄχρονο κόρος.

Μᾶς ἐμπνέει τὸ ἔργο τοῦτο ἕνα σεβασμὸ κι' ἕνα δέος μπρὸς στὴν ἀκατάβλητη, μονοχκὴ προσωπικότητα, ποὺ ἐμόχτησε χρόνια μὲ ὅτι ὁ δοῦθε εἰσέβαλε μέσα του, μὲ τὸ μορφοποιητικὸ δαιμόνιό του μὲ τὶς πλήβρες ἀντιφατικὲς ἐντυπώσεις καὶ πληροφορίες τοῦ κόσμου,μ'ὅλες τὶς ἀναρεκς κατοικεύὲς τοῦ νοῦ καὶ τὶς λαχτάρες τῆς καρδιᾶς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ποὺ μές τὶς προσφέρει τώρα ἀνακυνεμένες ἀπὸ μέσα του, ποτισμένες ἀγχονία, ἀλλὰ σὰν πολύβουο, πολύχρωμο, συνταγμένο παγηγύρι τῶν αἰσθήσεων.

Σ' ἕνα μικρὸ ποίημα, μπορεῖς νὰ στενέψεις τὸν ἑαυτό σου νὰ τοῦ κάνει τὸ γύρο ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές· βγαίνες γιὰ ἕνα μικρὸ διάστημα ἀπ' τὶς ἐμψυτες ἀντιδράσεις του,γρήγορα εἰκολύσεσα νὰ ξαναγυρίσεις στὴν ἰδιοσυστασία σου, φορτωμένος τὸν ξένο καρπό. Σ' ἕνα ἔπος ποὺ θέλει δεύτερο ὁγδόντα μ' ἑκατὸ ὧρες γιὰ νὰ διαβαστεῖ μόνο στὰ τρεχάτα, δὲ σὲ ἐφελεῖ ἡ προσωρινὴ αὐτὴ μετατόπισή, δὲν προφταίνεις, καὶ εἶναι σὰ νὰ μὴν ἔχει ἐπαφὴ μὲ τὰ πράματα ποὺ τὸν τριγυρίζουν. Στέκει λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, τ' ἀνομά του, μόνο σὰν ἀδειανὸ τσόβολο, ποὺ περμένουμε νὰ γεμίσει μὲ τὰ πόθη καὶ τὶς πράξεις του. Πλησιάζε; ἔτσι περιστότερο στὸν ἥρωα τοῦ μυθιστορήματος, ποὰ τοῦ μόθου, καὶ ξεκόβει ἀπὸ ὅλο τὸ σύμπλεγμα τῶν γνωστῶν συγκινήσεων ποὺ θὰ τὸν παρακολουθοῦσαν. Στεκόμαστε ἀπέναντί του ἀδιάφοροι, νὰ ἰδοῦμε τὶ θὰ κάνει καὶ τὶ θὰ πεῖ, καὶ κατ' ἀρχὴ δὲ μᾶς νοιάζει τὶ θὰ πάθει. Αὐτὴ εἶναι ἴσως μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες διαφορὲς τοῦ μυθιστορήματος ἀπὸ τὸ μῦθο: πὼς οἱ μορφὲς του ἔχουνε τὴν περιορισμένη πλασματικὴν ὑπόσταση ποὺ ἀρχίζει καὶ τελειόνει μὲ τὸ βιβλίο, ἐνῶ ὁ μυθικὸς ἥρωας εἶναι σὰ νὰ ὑπάρχει διαρκῶς σκόν ἰδεατὸ τοὐ τόπο, καὶ ἡ γρσιμένη του περιπέτεια συγκριτοποιεῖ μονάχα ἕναν τομέα τοῦ κύκλου τῆς ζωῆς του· τὸ ὁπόλοιπο χάνεται σὰ θεαπὸ φωτὸ γυρο τῆς ὑποσυνείδητης παράδοσης. Κι' ἐδῶ θὰ σηκωθοῦν, ξέρω, πλῆθος ἐμπαθεῖς ἀντιρρήσεις, καὶ μὲ μεγαλόστομες αἰσθητικὲς θεωρίες. Δὲν μπορῶ νὰ τὰ βάλω καὶ νὰ ξεχνῶ ἀφεραστῶ μὲ ὅλες, ὅσο κι' ἐν τὸ ἤθελα. Τοῦτο μόνο θὰ πῶ, πὼς στὰ μεγάλα ἔργα ὁ μῦθος εἶναι, εἴτε ἀπολύτως ζωντανὸς καὶ ποτεστὸς μὲ ἀπόγκωνή τους· ποὺ δὲ βρίσκει στὴ ρίγμα τοὐθενά, ποὺ ἀγανοχτεῖ μὲ τὴν ἀπλοϊκότητα τῶν πολλῶν καὶ τὴν ἐθελοτυφλὴ ψευτιὰ τῶν ἀλίγων· ποὺ μπορεῖ στιγμαῖα νὰ ταυτιστεῖ μὲ κάθε θεωρία καὶ κάθε πίστη, νὰ ἰδεῖ καὶ νὰ συγκινηθεῖ μὲ τὴν ἀποψὴ τῆς· ἀλλὰ ποὺ ἀμέσως, ἀπὸ αὐτόματη σχεδὸν ἀντίδραση τῆς ἀναλυτικῆς καὶ διαλεκτικῆς διάνοιας, βλέπει ἐξ ἴσου ἰσχυρὴ, ἐλλικρινὴ καὶ στηριγμένη καὶ τὴν ἀντίθετην ἀποψὴ. Καὶ μετὰ τὴν πρισματικὴν αὐτὴ παρακολούθηση τῶν φάσεων τοὐ κινήματος, νὰ ὁρμήσουμε μαζὶ μὲ τὸν Ὀδυσσέα στὴ νέα θερμὴ πίστη, τὴν ὑφασμένη ἀπὸ ἀπιστία καὶ ἀρνησὴ· καὶ σὲ κάθε φάση γὰ βλέπουμε τὶς μορφὲς καὶ τὰ πράματα μὲ τὴν ἀφηρημένη, ἀλλὰ δονόμενη ἐνάργεια ποὺ συγκλονίζει τὸ συγγραφέα μὲ μεταφυσικὸ πάθος, ὥστε μέσ' ἀπὸ τὴν ἰδέα νὰ πονοῦμε τὴ μοῖρα τοῦ προσώπου ποὺ τὴν ἐνσωματώνει. Γιατί στὸν Ὀδυσσέα εἶναι κλειστοὶ οἱ ἀπλοϊκότεροι δρόμοι τῆς σωτηρίας: ἡ ἀφελὴς ἐπιστροφὴ σὲ μιὰ μονόπλευρη, ξεπερασμένη κοσμοθεωρία ἀπὸ τὴ μιά, καὶ ἡ πρωτόγονη ἀγνόηση τῆς ἀκατέργαστης ψυχῆς γιὰ ὁλα ὅσα στόθηκαν ἀπὸ τὴν ἄλλη. Οὔτε μπορεῖ, οὔτε θέλει, ν' ἀπορρίξει ὅλη τὴν πλοῦσια συγκομιδὴ, ὅλη τὴν ἄσκηση τῆς διάνοιας. Γιατί κανονόγυρες ἀλήθεια ψυχὲς θὰ εἶναι ἀναγκαστικὰ ἀμὲς, ὀρμητικὲς καὶ ἄμαθες. Ζεμένες στὴ ζοῦκη ἀνάγκη, ἀνίδεες ἀπὸ πνεῦμα, γιομάτες λάσπη καὶ σφαγή· κι' αὐτὲς ἔχουνε τὴ θέση τοὐς, κι' αὐτὲς ἀξίζει νὰ τὶς τιμήσουμε καὶ ἴσως νὰ ἐρχοῦμε τὸν ἐρχομό τους. Ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ τὶς φτιάσουμε. οὔτε νὰ κατμοθοῦμε πὼς ἔτσι εἶμαστε κι' ἐμεῖς, οὔτε νὰ κάνουμε ἄλλο, παοὰ νὰ προμαντέψουμε μὲ νοσταλγία καὶ πίκρα τὸ νέο πρόσωπο ποὺ θὰ πάει μέσα τοὺς ὁ θεός. Μένει λοιπὸν γιὰ τὸν Ὀδυσσέα μονάχα ὁ μέσος δρόμος, ἡ πολυξεφουσκωνὴ καὶ ἡ ὁλοκλήρωση, ἡ ἄρση τῶν ἀντίθετων θέσεων, ἡ διαδοχικὴ καὶ ἑκάστοτε καταφατικὴ διάβαση ἀπὸ ὅλους τοὺς σταθμοὺς.

Ὁ Ὀδυσσέας, ἀντίτυπο ἀπὸ τὴ μιά, καὶ ἀντίστροφο ἀπὸ τὴν ἄλλη τοῦ Καζαντζάκη, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, συδυάζει μέσα του δυὸ ἰδιότητες, ποὺ σπάνια ἀπαντοῦμε μαζὶ στὴν πραγματικότητα: τὴν ἀχόρταγη δίψα γιὰ τὴ ζοῦ, τὴν ἀλληθινὴ ζωὴ στὴν πιὸ ἀπτὴ τῆς ἐκδήλωση, στὶς αἰσθησες· καὶ τὴν ἐσκοπιοσύνη τοῦ ποθέτηση ἀπάνω κατ πέρα ἀπὸ κάθε πίστη καὶ πάθος. Πιστεύει τοὺτο:πὼς τὴ φύση σ' ὅλα τὰ σκαλιὰ τοῦ ἐνόργανου κόσμου, τὴ διαθέτει μιὰ δύναμη ἀδυσώπητη, σκόπιμη καὶ ἀνέπαφη, ὁποὺ γὶ' αὐτὴν κάθε κοσμικὸ πάσσο καὶ ἰδέα εἶνοα μόνο μεσο· ἀδιάκοπα χύνει κι' ἀναγεννιέει νέα πλάσματα, ἀπὸ τὸ φάλλο τὸ χορτάρι ὡς τὸν ἄνθρωπο· τὰ πλάσματα αὐτὰ τρῶνε, σμίγουν ἢ ἐσκίζουνται, κοιμοῦνται κ' ἀναχαράζουν ἢ ρυάζουνται τὶς νύχτες, κινμένα ἀπὸ μιὰ φλόγα ποὺ δὲν ξέρουν, ποὺ δὲν τὰ λογαριάζει, ποὺ τὰ φουχτώνει σκλησὰ καὶ τὰ ρίχνει μὲ τὴν ἴδιαν ἀδιαφορία στὴν ἀγονία, τὴν ἐδραιμονία ἢ τὴ χαμό. Ὁ ἀνθρωπος ξεκόμισε ἀπὸ κεῖς παχεῖὲς προβὲς, τὰ λέπτοὺ τοὺς ὁγκοὺς τῆς σάρκας, ποὺ σιμπνίγουνε τὴ ζωὴ σὲ ὅλα λίγο - πολὺ τὶς βαθιὲδες· εἶναι καθαρότερα πνέμα, δξύτερα εὐκίνητος καὶ γυμνός· ἀλλὰ ἡ συνείδησή του μπλέκεται εἰκολα σ' ὅλα τὰ δόκανα τῆς ἀνήλεης φυσικῆς ὀρμῆς. Ἰδοπικεῖοει τὴν πεῖνα, τὸ φόβο, τὸν ἔρωτα, ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἡ κατόργηση τοῦ ἀτόμου του γιὰ μιὰν προσδοκία τοῦ καλύτερου, τὸν πόλεμο. ποὺ ἀλέθει τὰ κορμιὰ γιὰ νὰ κάνει τόπο σὲ καινούργια· τὰ κάνει ὅλα τοὺτα ἰδέες καὶ θεούς, τοὺς δίνει πρόσωπο καὶ τοὺς προσφέρει τὸ λιγοστὸ του φαΐ καὶ τὰ κορμάκια τῶν παιδιῶν του.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

Τοῦ κ. Πέτρου Γρανίτη

Μά, ἀχ! ἐκεῖνη φεύγει, χωρὶς νὰ δίνει καμμιὰ σημασία στὸν πόνο ποὺ μοῦ τρώει τὰ σωθικά.

Ἀκουμπῶ τὸ κεφάλι στὴν κλόνη μιᾶς ἀνθισμένης ἀμυγδαλιᾶς καὶ μοῦρχεται ἡ διάθεση νὰ κλάψω, νὰ κλάψω!... Μὰ οὔτε καὶ στὸ κλάμα ἔχω δικαίωμα, γιατί ἔρχεται κάποιος ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ μὲ τραβᾶει καὶ μοῦ λέει πὼς εἶναι ὥρα νὰ φύγουμε.

Οἱ παρέες διαλυόσυνται. Τὸ μπὰρ σιγὰ σιγὰ ἀδειάζει.

Ὁλόγυρα τραπέζια ἀνεπαοδογυρισμένα, τσακισμένες παρέλλες, σπασμένα ποτήρια. Λείψανα κάποιου ἀγώνα, ποὺ ἐγὼ τὸν νοιώθω σὰν ἐρωτικὸ κ' ἐξαιρετικὰ ἀνθρώπινο.

Ἡ Ἑλλὴν τροπάζει ἀνεπαοδογυρισμένα, τσακισμένες παρέλλες, σπασμένα ποτήρια. Λείψανα κάποιου ἀγώνα, ποὺ ἐγὼ τὸν νοιώθω σὰν ἐρωτικὸ κ' ἐξαιρετικὰ ἀνθρώπινο. Δείχνει ἀκόμα μιὰν ἐνεργὴ, πεισματικὴ πίστη στὴν ἀξία τοῦ πνεύματος, στὸν αὐτοσκοπὸ τῆς δημιουργίας, στὴν προγραμματικὴ, ξένη πρὸς ἐσκαρπιακὲς ἐμπνεόσεις, ἐνορμόνιση τῆς φαντασίας μὲ τὴ γνώση, τῆς μεταφυσικῆς μὲ τὴν αἰσθησιακὴν ἐπαφὴ μὲ τὰ πράματα. Ἀσύγχρονη στὴν ἔκταση τῆς, στὴ φόρμα της—ἀφοῦ ἔχει δὰ συμφωνηθεῖ συμβατικὰ κάτι τὸ ἔπος εἶναι «ξεπερασμένη» ποιητικὴ μοορφὴ — στὴ Ἰστορικὴ τοποθέτηση τῶν ἡρωτικτικῶν ἐνῶ, στὴν ἀποφυγὴ κάθε ἐλεπτοσύνας καὶ πολυπλοκοῖς ψυχολογίας, εἶναι φανερὸ πὼς ἐπιδιώκει θελημοτικὰ μιὰν ὑπερχρονὴν ὑπόσταση, ἕνα ἄχρονο κόρος.

Μᾶς ἐμπνέει τὸ ἔργο τοῦτο ἕνα σεβασμὸ κι' ἕνα δέος μπρὸς στὴν ἀκατάβλητη, μονοχκὴ προσωπικότητα, ποὺ ἐμόχτησε χρόνια μὲ ὅτι ὁ δοῦθε εἰσέβαλε μέσα του, μὲ τὸ μορφοποιητικὸ δαιμόνιό του μὲ τὶς πλήβρες ἀντιφατικὲς ἐντυπώσεις καὶ πληροφορίες τοῦ κόσμου,μ'ὅλες τὶς ἀναρεκς κατοικεύὲς τοῦ νοῦ καὶ τὶς λαχτάρες τῆς καρδιᾶς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ποὺ μές τὶς προσφέρει τώρα ἀνακυνεμένες ἀπὸ μέσα του, ποτισμένες ἀγχονία, ἀλλὰ σὰν πολύβουο, πολύχρωμο, συνταγμένο παγηγύρι τῶν αἰσθήσεων.

Πίσω ἀπ' αὐτό, καὶ πίσω ἀπὸ τὶς συμπτωματικὲς καθὼς φαίνεται περιπέτειες τοῦ μύθου, ξεκρίνομε μιὰν ἄλλην ἰδέα: Ὁ Καζαντζάκης ἔχει βαθειὰ τὴν πεποίθηση πὼς ὁ πολιτισμὸς ποὺ ἐζήσαμε, ὁ Εὐρωπαϊκός, γέρνει ἀναπόφευγα νὰ βαδίλεψει, πὼς ἔχει κουραστεῖ καὶ πάει νὰ κοιμηθεῖ τὸν ὕπνο τῶν αἰώνων. Καὶ ἴσως ἔχει μόνον ὁ Εὐρωπαϊκός, ἀλλὰ καὶ οἱ ρίζες ποὺ τὸν ἔθρεψαν, ὁ Ἑλληνικός, ὁ Χριστιανικός, κ' ἐκάμα πὸ πίσω, οἱ ρίζες αὐτωνῶν, ὁ Κρητομυκηναϊκός, ὁ Αἰγυπτιακός, ὁ Ἐβραϊκός, ὁ Ἰνδικὸς κι' ὁ Κινέζικος. Βλέπει νάρχεται, ἕνα θεμελιακὸ ξεκίνημα, μιὰ ἀπέλειψη ὅλων τῶν καταγωγῶν, ἀνωτικῶν, ἠθικῶν, συναισθηματικῶν, θρησκευτικῶν, ὅσων μᾶς φύσαν ὅλες τὶς περασμένες γενεὲς ἀνθρωπῶν: οἱ κατηγορίες αὐτὲς ἔχουνε ἤδη πεθάνει γιὰ μὴν ξυπνμμένη συνείδηση, εἶναι ἄχρωμα, ἄβεια τοὐφλια. Καὶ βλέπει ὁ Καζαντζάκης τὸ ἔργο του σὰν τὴν τελευταία ἠρωϊκὴ προσπάθεια, ὅχι νὰ ξανοφέρει πίσω ὅ,τι ἀμετεγορίνα ἔχασε τὴν πνοή του, ἀλλὰ νὰ τὸ σηκώσει μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὴ λάσπη τοῦ χαμοῦ, νὰ τὸ φωτίσει δυνατὰ καὶ χαρχγτιριστικά, μ' ἀνοιξέις πανιὰ καὶ νὰ φύγεις ἀλογγάριαστα ἀπάνω σ' ὁρμητικὸ τοῦ ρεύμα. Πίστεψε ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ ἔκεινε ἀκριβῶς στὴν ἀξία τοῦ πνεύματος, στὸν αὐτοσκοπὸ τῆς δημιουργίας, στὴν προγραμματικὴ, ξένη πρὸς ἐσκαρπιακὲς ἐμπνεόσεις, ἐνορμόνιση τῆς φαντασίας μὲ τὴ γνώση, τῆς μεταφυσικῆς μὲ τὴν αἰσθησιακὴν ἐπαφὴ μὲ τὰ πράματα. Ἀσύγχρονη στὴν ἔκταση τῆς, στὴ φόρμα της—ἀφοῦ ἔχει δὰ συμφωνηθεῖ συμβατικὰ κάτι τὸ ἔπος εἶναι «ξεπερασμένη» ποιητικὴ μοορφὴ — στὴ Ἰστορικὴ τοποθέτηση τῶν ἡρωτικτικῶν ἐνῶ, στὴν ἀποφυγὴ κάθε ἐλεπτοσύνας καὶ πολυπλοκοῖς ψυχολογίας, εἶναι φανερὸ πὼς ἐπιδιώκει θελημοτικὰ μιὰν ὑπερχρονὴν ὑπόσταση, ἕνα ἄχρονο κόρος.

Μᾶς ἐμπνέει τὸ ἔργο τοῦτο ἕνα σεβασμὸ κι' ἕνα δέος μπρὸς στὴν ἀκατάβλητη, μονοχκὴ προσωπικότητα, ποὺ ἐμόχτησε χρόνια μὲ ὅτι ὁ δοῦθε εἰσέβαλε μέσα του, μὲ τὸ μορφοποιητικὸ δαιμόνιό του μὲ τὶς πλήβρες ἀντιφατικὲς ἐντυπώσεις καὶ πληροφορίες τοῦ κόσμου,μ'ὅλες τὶς ἀναρεκς κατοικεύὲς το

ΕΝΤΓΚΑΡ ΠΟΕ

Η ΕΛΕΟΝΩΡΑ

ΜΕΤΑΦΡ. Κ. Α. Γ. ΜΑΡΠΟΥΤΖΟΓΛΟΥ

Καταγουμαι από φυλή φημισμένη γιά τή δύναμη τής φαντασίας και τή θέρμη τοῦ πάθους. Οἱ ἄνθρωποι μέ ἐπῆσαν τρελλόν, ἀλλά δὲ λύθηκε ἀκόμα τό πρόβλημα, ἄν ἡ τρέλλα εἶναι ἢ ὄχι ὑψίστη νοημοσύνη, ἄν πολύ ἀπ' ὅ,τι εἶναι δοξάσμενο, ἀνάν κάθε τι ποὺ εἶναι βαθυστόχαστο, δὲν πηγάζει ἀπό ἀρρώστεια σκέψης, ἀπό τά κατώ ἕνα στενό καὶ βαθουγιά τή δύναμη τής φαντασίας καὶ τή θέρμη τοῦ πάθους. Οἱ ἄνθρωποι ἐπῆσαν τρελλόν, ἀλλά δὲ λύθηκε ἀκόμα τό πρόβλημα, ἄν ἡ τρέλλα εἶναι ἢ ὄχι ὑψίστη νοημοσύνη, ἄν πολύ ἀπ' ὅ,τι εἶναι δοξασμένο, ἀνάν κάθε τι ποὺ εἶναι βαθυστόχαστο, δὲν πηγάζει ἀπό ἀρρώστεια σκέψης, ἀπό τά κάτω ἕνα στενό καὶ βαθουγιά τή δύναμη τής φαντασίας καὶ τή θέρμη τοῦ πάθους. Οἱ ἄνθρωποι

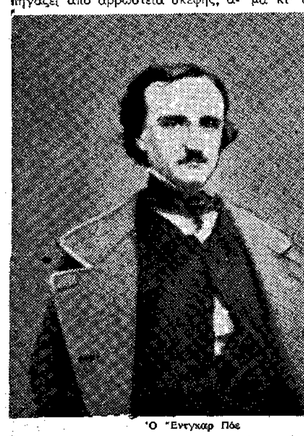

Ὁ Ἔντγκαρ Πόε

πό καποιάτσεις τοῦ μυαλοῦ ὅπερ ἐπιμμένες μέ ἀβάρεια τής γενικής διανοητικότητας. Ὅσοι ὀνειροπολοῦνε τήν ἡμέρα ξέρουνε πράγματα ποὺ διαφεύγουν ἐκείνους ποὺ ὀνειρεύονται μονάχα τή νύχτα. Στά μισοσκότεινα δράματα τών ἀρπάζουνε λάμψεις ἀπό τήν αἰωνιότητα, καί, καθώς ξυπνοῦνε, πετιῶνται τρομαγμένοι, νοιώθοντας πώς βρεθήκανε στά σύνορα τοῦ μεγάλου μυστηρίου. Στά πεταχτά μαθαίνουνε κάτι ἀπό τή σοφία τοῦ καλοῦ καὶ πιό πολύ ἀπό τή γνώση τοῦ κακοῦ. Μολονότι δίχως πηδάλιο ἢ πυξίδα, προχωροῦνε βαθειά μέσα στόν ἀπέραντο ὠκεανό τοῦ «ἀνέκφραστου φωτός».

"Ας ποῦμε λοιπόν πώς εἶμαι τρελλός. Παραδέχουμαι τοὐλάχιστον, ὅ-τι ὑπάρχουν δυό ξέχωρες καταστάσεις τής διανοητικῆς μου ὑπαρξης, ἡ κατάσταση ἑνοῦ ἀναμφισβήτητα κατακάθαρου λογικοῦ, ποὺ ἀνοιχέρεται στήν ἐνθύμηση γεγονότων, ποὺ ἀποτελοῦν τό πρῶτο μέρος τῆς ζωῆς μου καὶ μιά κατάσταση σκιᾶς κι' ἀμφιβολίας, ποὺ ἀνήκει στό παρόν καὶ στήν ἀνάμνηση ὅλων ἐκείνων ποὺ σχηματίζουνε τό δεύτερο μεγάλο μέρος τῆς ὑπαρξῆς μου, Γι' αὐτό ὅ,τι θά σᾶς πῶ γιά τήν πρώτη περίοδο, πιστέψτε το· καὶ σ' ὅ,τι μπορεῖ νά διηγηθῶ γιά τή δεύτερη, δόστε τόση μονάχα πίστη, ὅσην μπορεῖ ν' ἀξίζει, ἢ ἀμφιβάλλετε τέλεια γι' αὐτό, ἢ κι' ἄν δὲν μπορεῖτε νά ἀμφιβάλλετέ, τότε παίζετε ρόλο Οἰδίποδα μπροστά στό αἴνιγμά του.

Ἐκείνη, ποὺ τήν ἀγάπησα στά νιάτα μου καὶ ποὺ γράφω γι' αὐτήν πώρα γαλήνια καὶ ὁλοκάθαρα τής ἀναμνήσεις νοῦτες εἶταν ἡ μονοχοῦλα γατέρα τής μόνης ἀδερφῆς τῆς πρό πολλοῦ πεθαμένης μάνας μου. Ἐλεονώρα εἶταν τ' ὄνομα τῆς ξαδέρφης μου. Ἐζήσαμε πάντα μαζί, κάτω ἀπό ἕναν τροπικόν ἥλιο, στήν Κοιλάδα τῆς Πολύχρωμης Χλόης. Κανέν' ἀνοδήνητο βῆμα δὲν ἐπάτησε ποτέ στήν κοιλάδ' αὐτή, γιατί εἶταν μακριά, πολύ ἀπό ἐκεῖ ἀνάμεσα σέ μιά σειρά ἀπό γιγάντια βουνά, ποὺ κρέμουνταν ξεχειλιστά γύρω τριγύρω κι' ἀπό πάνω τής, ἀποκλείοντας πῆς ἀχτῖδες τοῦ ἥλιου ἀπό τῆς γλυκύτερες παράμερες γωνιές της. Κανένα μονοπάτι δὲν ἐπατήθηκε στή γειτονιά τής, καὶ γιά νά φτάσει κανεῖς στήν εὐτυχισμένη κατοικία μας, θ' ἐχρειάζουνταν νά παραμερίσει μέ κόπο τά φυλλόμαστα χιλιάδων δέντρων τοῦ δάσου καὶ νά ποδοπατήσει θανάσιμα τ' ἀνθόφυλλα ἑκατομμύριων μοσχομύριστων λουλουδῶν. Ἔτσι ἐζούσαμε ὁλομόναχοι, ἐμεῖς ἀπό τίποτα ἀπό τόν ἔξω τῆς κοιλάδας κόσμο, ἐγώ καὶ ἡ ἐξαδέρφη μου, καὶ ἡ μάνα της.

Ἀπό τά θαμπά διαμερίσματα, πέρ' ἀπό τή βουνά, στήν πιό πάνω ἄκρη τῆς ὁλόγυρα κλεισμένης περιοχῆς μας, πηγάζοντας σερνότανε πρίν δὲν εἶχαν ἄνθη. Τά χρώματα τοῦ πράσινου χαλιοῦ γυρίσανε πιό βαθυά, κι' ὅταν ἕνα πρός ἕνα τά λευκάνθεμα μαραθήκανε, στόν τόπο τους φυτρώσανε δέκα - δέκα οἱ κόκκινοι σάν τό ρουμπίνι, ἀσρόδελοι. Καὶ νιά ζωή βλάστησε στά βήματά μας, γιατί ὁ ὑψηλός φοινικόπτερος, ὁ ὡς τότε ἀόβεατος, μ' ὅλα τά φαρδρά λαμπρόχρωμα πουλιά μᾶς ἔκαναν ἐπίδειξη τοῦ ἄλικου πτερώματός τους. Τά χρυσόψαρα γιόμισαν τό ποτάμι, ποὺ ἀπ' τά βάθια του ἀνέβαινε σιγά σιγά ἕνα μουρμουρητό, ποὺ ὑψωνότανε στό τέλος σέ μιά νανουριστικήν μελωδία, θεϊκώτερη ἀπό τήν Αἰολική ἄρπα, τήν γλυκύτερη ἀπό τό κάθεπι, ἐκτός ἀπό τή φωνή τῆς ὁδτης στήν προσφιλέστατη μνήμη τῆς Ἐλεονώρας. Καὶ ἔπειτα ἕνα τεράστιο σύννεφο, ποὺ τό ἔβλέπαμε πολλήν ὥρα στά γύρω τοῦ Ἕσπερου, ταξίδεψε μακρυά, μεγαλύτερο στό βυσσινί καὶ χρυσαφένιο χρῶμα του, κι' ἐστάθηκε καταπάνω μας ἤρεμο, χαμήλωσε ὅστερα μέρα μέ τήν ἡμέρα πιό πολύ, ὥσπου οἱ ἄκριες του ἀγγίσαν τίς κορφές τῶν βουνῶν, ἀλλάζοντας τή χλωμάδα τους σέ μελωλοπρέπεια καὶ περιορίζοντάς μας γιά πάντα μέσα σέ μιά μαγική φωλεκή δόξας καὶ μεγαλείου.

Ἡ ἐρασιμότητα τής Ἐλεονώρας εἶταν Σεραφεική, ὅμως, ἡ ἴδια εἶταν μιά δοὐλ' ἀθῶα κι' ἁπλοκή σάν τή σύντομη ζωή ποὺ ἐπέρασε ἀνάμεσα στά λουλούδια. Καμμιά προσποίηση δὲν παραμόρφωνε τή θέρμη τοῦ ἔρωτα ποὺ ἐζωήρευε τήν καρδιά της, κι' ἐξέταζε μοῦ μου τούς πιό βαθειούς μυχούς της, καθώς ἐπερπατοῦσαμε μαζί στήν Κοιλάδα τῆς Πολύχρωμης Χλόης, καὶ μιλοῦσε γιά τίς πανίσχυρες ἀλλαγές ποὺ εἶχαν γίνει τελευταῖα στά βάθια τῆς ψυχῆς της.

Τέλος, ἀφοῦ μιά μέρα μίλησε μέ δάκρυα γιά τήν τελευταία θλιβερή μεταβολή, ποὺ θά βρεῖ τό γένος τῶν ἀνθρώπων, ἔκανε ἀπό τότε πάντα λόγο γιά τό λυπητερό αὐτό θέμα, μπερδεύοντας τό σέ κάθε μας ὁμιλία, ἄπως στά τραγοῦδια τοῦ βάρδου τῆς Σιρᾶζ οἱ ἴδιες εἰκόνες παρουσιάζουνταν ξανᾶ καὶ ξανᾶ σέ κάθε ἔντονη φρασεική ἀλλαγή.

Εἶχε δεῖ ὅτι τό δάχτυλο τοῦ θανάτου εἶταν ἀπάνω στό στῆθος της — ὅτι, ὅπως τά ἐφήμερα, εἶχε πλαστεῖ τελεῖα σέ ἐρασιμότητα μονάχα γιά νά πεθάνει. Ὅμως, ὁ τρόμος τοῦ τάφου γεννιότανε μέσα της μόνο σέ μιά σκέψη, ποὺ μοῦ τήν ἐφανέρωσ' ἕνα βράδυ μέ τό σούρουπο δίπλα στούς ὄχτους τοῦ «Ζιωπηλοῦ Ποταμιοῦ». Λυπότανε στή σκέψη πώς, ἄμα τήν ἐντυφίαζα στήν Κοιλάδα τῆς Πολύχρωμης Χλόης, θά ἐγκατάλειπε τά γιά πάντα τίς εὐτυχισμένες παράμερες φωλίτσες της καὶ θά μεταβίβαζα τήν ἀγάπη, ποὺ εἶταν τόσο πρόθυμα δική της, σέ κάποιαν ἄλλη παιδοῦλα τοῦ ἔξω καὶ ἀλίκου κόσμου. Τότε ρίχτηκ' ἀμέσως στά πόδια τής 'Ελεονώρας κι' ὀρκίστηκα σ' αὐτή καὶ στόν Οὐρανό πώς ποτέ δὲ θά ἐνωνόμουνα σέ γάμο μέ κοιμιά τῆς Γῆς θυγατέρα — ὅτι μέ κανέναν τρόπο δὲ θά γενοῦμουνα προτό κάθεπι, ἐκτός ἀπό τή φωνή τῆς ὁδτης στήν προσφιλέστατη μνήμη

Ἐλεονώρας. Καὶ ἔπειτα ἕνα τεράστιο σύννεφο, ποὺ τό ἔβλέπαμε πολλήν ὥρα στά γύρω τοῦ Ἕσπερου, ταξίδεψε μακρυά, μεγαλύτερο στό βυσσινί καὶ χρυσαφένιο χρῶμα του, κι' ἐστάθηκε καταπάνω μας ἤρεμο, χαμήλωσε ὅστερα μέρα μέ τήν ἡμέρα πιό πολύ, ὥσπου οἱ ἄκριες του ἀγγίσαν τίς κορφές τῶν βουνῶν, ἀλλάζοντας τή χλωμάδα τους σέ μελωλοπρέπεια καὶ περιορίζοντάς μας γιά πάντα μέσα σέ μιά μαγική φωλεκή δόξας καὶ μεγαλείου.

Ἡ ἐρασιμότητα τής Ἐλεονώρας εἶταν Σεραφεική, ὅμως, ἡ ἴδια εἶταν μιά δοὐλ' ἀθῶα κι' ἁπλοκή σάν τή σύντομη ζωή ποὺ ἐπέρασε ἀνάμεσα στά λουλούδια. Καμμιά προσποίηση δὲν παραμόρφωνε τή θέρμη τοῦ ἔρωτα ποὺ ἐζωήρευε τήν καρδιά της, κι' ἐξέταζε μοῦ μου τούς πιό βαθειούς μυχούς της, καθώς ἐπερπατοῦσαμε μαζί στήν Κοιλάδα τῆς Πολύχρωμης Χλόης, καὶ μιλοῦσε γιά τίς πανίσχυρες ἀλλαγές ποὺ εἶχαν γίνει τελευταῖα στά βάθια τῆς ψυχῆς της.

Τέλος, ἀφοῦ μιά μέρα μίλησε μέ δάκρυα γιά τήν τελευταία θλιβερή μεταβολή, ποὺ θά βρεῖ τό γένος τῶν ἀνθρώπων, ἔκανε ἀπό τότε πάντα λόγο γιά τό λυπητερό αὐτό θέμα, μπερδεύοντας το σέ κάθε μας ὁμιλία, ἄπως στά τραγοῦδια τοῦ βάρδου τῆς Σιρᾶζ οἱ ἴδιες εἰκόνες παρουσιάζουνταν ξανᾶ καὶ ξανᾶ σέ κάθε ἔντονη φρασεική ἀλλαγή.

Εἶχε δεῖ ὅτι τό δάχτυλο τοῦ θανάτου εἶταν ἀπάνω στό στῆθος της — ὅτι, ὅπως τά ἐφήμερα, εἶχε πλαστεῖ τελεῖα σέ ἐρασιμότητα μονάχα γιά νά πεθάνει. Ὅμως, ὁ τρόμος τοῦ τάφου γεννιότανε μέσα της μόνο σέ μιά σκέψη, ποὺ μοῦ τήν ἐφανέρωσ' ἕνα βράδυ μέ τό σούρουπο δίπλα στούς ὄχτους τοῦ «Ζιωπηλοῦ Ποταμιοῦ». Λυπότανε στή σκέψη πώς, ἄμα τήν ἐντυφίαζα στήν Κοιλάδα τῆς Πολύχρωμης Χλόης, θά ἐγκατάλειπε τά γιά πάντα τίς εὐτυχισμένες παράμερες φωλίτσες της καὶ θά μεταβίβαζα τήν ἀγάπη, ποὺ εἶταν τόσο πρόθυμα δική της, σέ κάποιαν ἄλλη παιδοῦλα τοῦ ἔξω καὶ ἀλίκου κόσμου. Τότε ρίχτηκ' ἀμέσως στά πόδια τής 'Ελεονώρας κι' ὀρκίστηκα σ' αὐτή καὶ στόν Οὐρανό πώς ποτέ δὲ θά ἐνωνόμουνα σέ γάμο μέ κοιμιά τῆς Γῆς θυγατέρα — ὅτι μέ κανέναν τρόπο δὲ θά γενοῦμουνα προτό κάθεπι, ἐκτός ἀπό τή φωνή τῆς ὁδτης στήν προσφιλέστατη μνήμη τῆς ἀφοσιωμένης ἀγάπης, μέ τήν ὁποία μέ εἶχ' ἐπλέξει. Κι' ἐπικαλέστηκα τή μαρτυρία τοῦ Παντοδύναμου Κυβερνήτη τοῦ Σύμπαντος γιά τήν εἰλαβητικήν ἱεροπρέπεια τοῦ ὁρκου μου. Καὶ ἡ κατάρα, ποὺ ἐπροκαλοῦσα ἀπό Ἐκεῖνον κι' ἀπ' αὐτή, μιάν ἀγία στά Ἡλίσια, ἂν ἐπρόδινα τήν ὁπόσχεσή μου, περικλειοῦσε μιά τέτοια τιμωρία, ποὺ ἡ ἐξαιρετική φρίκη, ποὺ θά ἐπροξενοῦσε, δὲ μοῦ ἐπιτρέπει νά τήν ἀνοφέρω. Καὶ τά φεγγόβολα μάτια τῆς Ἐλεονώρας φεγγοβόλησαν πιό πολύ στά λόγια μου: κι' ἀναστέναξε ὡσάν ἕνα θανατερό βάρος νά ἐσηκώθηκε ἀπό τό στῆθος της· καὶ τρομοχμένη ἔκλαψε πικρά· ὅμως ἐδέχτηκε τόν ὅρκο μου — γιατί τί εἶταν παρά ἕνα παιδί;—κι' αὐτό τής ἔκαψε ἀναπαυτικήν τήν κλίνη τοῦ θανάτου της. Καὶ μοῦ εἶπε, ὀχι πολλές μέρες ἀργότερα, πεθαίνοντας ἤσυχα, ὅτι γιά τή γοήτη ποὺ τῆς ἔδωκα στό πνεῦμα της, φεύγοντας θά μ' ἐπίβλεπε κι' τό ἴδιο πνεῦμα καὶ, ἄν τῆς ἐπιτρέπουνταν, θά ἔρχουνταν πίσω σ' μένα, φανερά εἰς τάς φυλακάς τῆς νυκτός»· κι' ἀν αὐτό εἶταν πράγματι δύνατο γιά τίς ψυχές ποὺ βρίσκουνται στόν Παράδεισο, θά μοῦ ἔδινε τουλάχιστο συχνά ἐνδείξεις τῆς παρουσίας της, στενάζοντας ἀπό πάνω μου μέσα στούς νυκτερινούς ἀνέμους ἢ γιομίζοντας τόν ἀέρα ποὺ ἀνάπνεα μ' ἀρώματα ἀπ' τά θυμιατά τών ἀγγέλων. Καὶ μέ τά λόγια αὐτά στά χείλια πεθάνω· ἐπῆρε τήν θέλα της ψυχούλα, βάζοντας ἕτσι τέρμα στήν πρότη περίοδο τῆς ζωῆς μου.

Κι' ὡς ἐδῶ πιστά τά διηγήθηκα. Ὅμως περνῶντας τό φραγμό, ποὺ ἔβαλε μπροστά μου στοῦ Καιροῦ τό χῆ σέ δάκρυα στά πόδια τῆς ἀθέρας "Ερμεγκαρντ;

"Ω, φεγγόβολη εἶταν ἡ Σεραφεική "Ερμεγκαρντ καὶ στή γνώση αὐτή δὲν ἔξχα τόπο γιά κοιμιάν ἄλλη.Ὦ, θεϊκή εἶταν ἡ ἀγγελική "Ερμεγκαρντ κι' ὅταν ἐκότταζα στά βάθια τών ἀλησμόνητων ματιών, σκεπτόμουνα μόνο γι' αὐτά καὶ γι' αὐτή.

Πεντρεύτηκα — καὶ δὲ φοβήθηκα τήν κατάρα ποὺ εἶχα ἐπικαλεστεῖ, καὶ ἡ πίκρα τής δὲ μέ βρῆκε. Μιά φορά — μονάχα μιά φορά — στή σιωπή τῆς νύχτας πάλι, μοῦ ἤρθαν ἀνάμεσα σ' ἕνα θανατερό λήθαργο οἱ ἀπόλυ ψθεροι ποὺ μέ εἶχαν ἐγκατοικεῖψει· καὶ πίρανε γνωστή καὶ γλυκειά φωνοῦλα καὶ εἶπαν:

«Κοιμοῦ ειρηνικά! γιατί τό Πνεῦμα τῆς 'Αγάπης κυβερνᾶ καὶ βασιλεύει· καὶ γιά τ' ὅτι δέχτηκες στήν περιπαθῆ καρδιά σου ἐκεῖνη ποὺ λέγεται "Ερμεγκαρντ, γιά λόγους ποὺ θά σοῦ γίνουνε γνωστοί στούς Οὐσανούς. εἶσαι ἀπαλλαγμένος ἀπό τούς ὅρκους σου σ-ἡν Ἐκκλησία».

Μετάφρ. Α.Γ.ΜΑΡΠΟΥΤΖΟΓΛΟΥ

ΤΡΙΠΤΥΧΟ ΑΓΑΠΗΣ

ΤΟΥ κ. ΓΙΑΝΝΗ ΖΕΡΒΟΥ

'Αφιερωμένο στή μνήμη τής 'Αρχοντούλας

Οἱ μέρες ποὺ ἡ γῆ στολίζεται μέ τά χρυσᾶ καὶ τ' ἀσπρελούλουδά της. Ἤν ἐλίδε πέρα ἀπό ἄλλες φίλες, σέ πράσινο τόπο, μέ κλιτέ γάνω καὶ τό νεανήσιο κορμί σέ στάση, καθώς ἐυγρίζε νεόξερπα, ὡς φαινόταν, λουλουδίια στό χέρι της. Εἶχε ἀπο τον λαιμό καὶ στ' ἀστῆθι ἐμπρός, σε δυὸ μεγάλες ἀρμαθιές, περασμένα λουλούδια. Τίς φορεῦσε σά νά ἤτανε μικρή ἀκόμα κόρη.

Χαμόκιψε πάλι κι' ἔκοψε λουλούδι. Τότε διάδη ἐκείνος φυλακτικά, νά μή ταράξει τήν εἰκόνα, πλασμένη φυσική καὶ ἀθῶα. Τοῦ εἶχε θυμίσει ὁμοια εἰκόνα ἀπό τὸν ἀρχαῖο ὕμνο στή Δήμητρα. Καὶ σά γύρισε στέ σπίτι, εἶδε τοὺς πρώτους στίχους, ποὺ παρακαίνουν τήν Κόρη μέ ἄλλες καὶ μαζώνει ἄνθη. Μά δὲν ἔπῆρε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν ἐρακτικὸ μῦθο της.

Πόσο ὅμως αἰσθάνθη μυστικά νά θελενιάζει τήν καρδιά ὕστερ' ἀπό χρόνια, ποὺ μέ τά πρώτα μηνύματα τοῦ θανάτου ἀνεθμήθη, ὡς εἶχε ἡ μνήμη του φυλάξει τήν πρώτη εἰκόνα, καὶ ἀνεύγοντας τόν ἴδιο ὕμνο τοῦ χτύπησε ὁ στίχος: «Αὐτάρ ὁ γ' Ἄδης».

«Ῥοῖῃ κόκκον ἔδωκε φαγεῖν μελιηδέα λάθρῃ».

Κι' ὕστερ' ἀπὸ καιρὸ πάλι εἶχε γυρίσει ἀπὸ τή φίλη τους, νεοφερμένη τῆς 'Αθήνας, ὅπου ἤτανε ὁ πάρος της τρεῖς μῆνες τώρα.

Μέ τί ἀνοιπέτασμα τόν δέχθηκε. Σάν πουλί ποὺ δέν ἀφήνει θαρρεῖς, τίποτε στή μνήμη του ὁ θάνατος συντροφικοῦ πουλιοῦ. Καὶ τήν ἄλλη μέρα κρατεῖ τό ἴδιο πέτασμα καὶ τή φωνή.

Μά ὅσο πετάμενη ἄν φτιντέρα, ὅμως ἔνοιωθε, κάτω ἀπό τήν ψυχή της εἶχε ὅ,τι ὁ ἴδιος, σά θλιέρή στιγμή, περίμενε μέ τήν σειρά νάλδει καὶ ἀπό καιρὸ ἤθελε νάκούσει.

Δὲ θυμότανε πῶς ἔκαμε ἀρχὴ καὶ τοῦ ὡμίλοῦσε γιά τήν Τέλια.

«—Τί ξένοιασμα, τήν ἄκουσε νά λέει! Καλὸ ποὺ ἤλθε ἔτσι. Πῶς τήν κράτησα στήν ψυχή μου! Σά νά μή πέθανε... Τί ὁμορφη ποὺ ἤταν νεκρή. Κρίμα, νά μή τήν ἐθλεπες!... Κι' εἶχε ἕνα μήνα ἄρρωστη. Πῶς μά; κύτταξ! Σιωπηλή, μέ ἀτρεμη ὄψη στό ἐλεμμάτισμά της. Ὡς νά αἰσθανόταν ποὺ μάκραινε μέρα τή μέρα καὶ μᾶς ἀποχωρίζε.

Βουοὴ γύριζε πάλι ἀλλοῦ τὸ πρέσωπο... Τὴν πήγανε σέ κλινική ἔπειτα. Δὲ μ' ἄφηναν. Τήν τελευταία μέρα μπῆκα στήν κάμαρη. Μά ἤταν ἀνάισθητη. Τὴ χτύπησε στά μηνίγγια. Μείναμε ὡς τὸ ἀπέγκμα ἐγὼ καὶ ὁ Λίνος. Μιὰ στιγμὴ, ὡς νά κύτταα, τέντωσε τά μάτια ἐπάνω μου, σά νά μέ γνώρισε, καὶ πάλι τά στρεψε στὸ Λίνο πλάϊ. Τί κένος καὶ παρηγοριά μέσα μου ἀπέμενε κατ' ἐπέρασε τὸ ἀπόγκμα της. Ὡς νά μοῦ λεε: εἰσαι ἐδῶ;

...Ποῦ εὑρέθη κείνη τὴν ὥρα ἡ ἔθη τῆς! Ρέδισε σάν τὴς λαμπρές ἡμέρες τῆς ζωῆς, 'Αγάλι, ἀγάλι ἡ πνοὴ λιγότεινε. Μιὰ χλωμὴ θούλλα ἐφάνη στὸ μέτωπο, κατέβαινε καὶ ἀλίνανε στιγμὴ ὡς στιγμὴ σέ ὅλο τὸ πρέσωπο...

Τῆς κλείσαμε τὰ μάτια, τὴ χτενίσανε... Μοῦ ἔδωκε ἡ νοσοκόμα, ὡς τό ἔγαλε, τὸ μικρὸ ἁλουσιδάκι— τὸ ἔξρεις—μέ τὸ μικρὸ σταυρό, ποὺ φορεῦσε πάντα στό λαιμό. Δέν ἔτυχε πράσινο τόπο, μέ κλιτὲ γάνω καὶ τὸ νεανήσιο κορμὶ σέ στάση, καθώς ἐυγρίζε νεόξερπα, ὡς φαινόταν, λουλουδίια στὸ χέρι της. Εἶχε ἀπο τὸν λαιμὸ καὶ στ' ἀστῆθι ἐμπρός, σε δυὸ μεγάλες ἀρμαθιές, περασμένα λουλούδια. Τίς φορεῦσε σά νά ἤτανε μικρὴ ἀκόμα κόρη.

Χαμόκιψε πάλι κι' ἔκοψε λουλούδι. Τότε διάδη ἐκείνος φυλακτικά, νά μή ταράξει τήν εἰκόνα, πλασμένη φυσική καὶ ἀθῶα. Τοῦ εἶχε θυμίσει ὁμοια εἰκόνα ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο ὕμνο στὴ Δήμητρα. Καὶ σά γύρισε στέ σπίτι, εἶδε τοὺς πρώτους στίχους, ποὺ παρακαίνουν τὴν Κόρη μέ ἄλλες καὶ μαζώνει ἄνθη. Μά δὲν ἔπῆρε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν ἐρακτικὸ μῦθο της.

Πόσο ὅμως αἰσθάνθη μυστικά νά θελενιάζει τὴν καρδιὰ ὕστερ' ἀπὸ χρόνια, ποὺ μέ τὰ πρώτα μηνύματα τοῦ θανάτου ἀνεθμήθη, ὡς εἶχε ἡ μνήμη του φυλάξει τὴν πρώτη εἰκόνα, καὶ ἀνεύγοντας τὸν ἴδιο ὕμνο τοῦ χτύπησε ὁ στίχος: «Αὐτάρ ὁ γ' Ἄδης».

«Ῥοῖῃ κόκκον ἔδωκε φαγεῖν μελιηδέα λάθρῃ».

Κι' ὕστερ' ἀπὸ καιρὸ πάλι εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴ φίλη τους, νεοφερμένη τῆς 'Αθήνας, ὅπου ἤτανε ὁ πάρος της τρεῖς μῆνες τώρα.

Μέ τί ἀνοιπέτασμα τὸν δέχθηκε. Σάν πουλὶ ποὺ δέν ἀφήνει θαρρεῖς, τίποτε στὴ μνήμη του ὁ θάνατος συντροφικοῦ πουλιοῦ. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα κρατεῖ τὸ ἴδιο πέτασμα καὶ τὴ φωνή.

Μά ὅσο πετάμενη ἄν φτιντέρα, ὅμως ἔνοιωθε, κάτω ἀπὸ τὴν ψυχή της εἶχε ὅ,τι ὁ ἴδιος, σὰ θλιέρὴ στιγμὴ, περίμενε μὲ τὴν σειρὰ νάλδει καὶ ἀπὸ καιρὸ ἤθελε νάκούσει.

Δὲ θυμότανε πῶς ἔκαμε ἀρχὴ καὶ τοῦ ὡμίλοῦσε γιὰ τὴν Τέλια.

«—Τί ξένοιασμα, τὴν ἄκουσε νὰ λέει! Καλὸ ποὺ ἤλθε ἔτσι. Πῶς τὴν κράτησα στὴν ψυχή μου! Σὰ νὰ μὴ πέθανε... Τί ὁμορφη ποὺ ἤταν νεκρή. Κρίμα, νὰ μὴ τὴν ἐθλεπες!... Κι' εἶχε ἕνα μήνα ἄρρωστη. Πῶς μά; κύτταξ! Σιωπηλή, μὲ ἀτρεμη ὄψη στὸ ἐλεμμάτισμά της. Ὡς νὰ αἰσθανόταν ποὺ μάκραινε μέρα τὴ μέρα καὶ μᾶς ἀποχωρίζε.

Βουοὴ γύριζε πάλι ἀλλοῦ τὸ πρέσωπο... Τὴν πήγανε σὲ κλινικὴ ἔπειτα. Δὲ μ' ἄφηναν. Τὴν τελευταία μέρα μπῆκα στὴν κάμαρη. Μὰ ἤταν ἀναίσθητη. Τὴ χτύπησε στὰ μηνίγγια. Μείναμε ὡς τὸ ἀπέγκμα ἐγὼ καὶ ὁ Λίνος. Μιὰ στιγμὴ, ὡς νὰ κύτταα, τέντωσε τὰ μάτια ἐπάνω μου, σὰ νὰ μὲ γνώρισε, καὶ πάλι τὰ στρεψε στὸ Λίνο πλάϊ. Τί κένος καὶ παρηγοριὰ μέσα μου ἀπέμενε κατ' ἐπέρασε τὸ ἀπόγκμα της. Ὡς νὰ μοῦ λεε: εἰσαι ἐδῶ;

...Ποῦ εὑρέθη κείνη τὴν ὥρα ἡ ἔθη τῆς! Ρέδισε σὰν τὶς λαμπρὲς ἡμέρες τῆς ζωῆς, 'Αγάλι, ἀγάλι ἡ πνοὴ λιγότεινε. Μιὰ χλωμὴ θούλλα ἐφάνη στὸ μέτωπο, κατέβαινε καὶ ἀλίνανε στιγμὴ ὡς στιγμὴ σέ ὅλο τὸ πρέσωπο...

Τῆς κλείσαμε τὰ μάτια, τὴ χτενίσανε... Μοῦ ἔδωκε ἡ νοσοκόμα, ὡς τὸ ἔγαλε, τὸ μικρὸ ἁλουσιδάκι— τὸ ἔξρεις—μὲ τὸ μικρὸ σταυρό, ποὺ φορεῦσε πάντα στὸ λαιμό. Δὲν ἔτυχε πράσινο τόπο, μὲ κλιτὲ γάνω καὶ τὸ νεανήσιο κορμὶ σέ στάση, καθώς ἐυγρίζε νεόξερπα, ὡς φαινόταν, λουλουδίια στὸ χέρι της. Εἶχε ἀπὸ τὸν λαιμὸ καὶ στ' ἀστῆθι ἐμπρός, σὲ δυὸ μεγάλες ἀρμαθιές, περασμένα λουλούδια. Τίς φορεῦσε σὰ νὰ ἤτανε μικρὴ ἀκόμα κόρη.

Χαμόκιψε πάλι κι' ἔκοψε λουλούδι. Τότε διάδη ἐκείνος φυλακτικά, νὰ μὴ ταράξει τὴν εἰκόνα, πλασμένη φυσική καὶ ἀθῶα. Τοῦ εἶχε θυμίσει μὲ λούλουδα. Βάλαμε στὰ μαλλιὰ ἕνα στεφάνι μὲ ἀνθοὺς καὶ ἀνάψαμε ὅλο λευκὰ κεριὰ πλαΐ.

Τὴ νύχτα ὅλη... σὰ νὰ τῆς κουβέντιαζα. Μὲ τὶς λαμπάδες τρεμοῦλιαζε στὸ μέτωπο καὶ κάτω ἀπὸ τὰ ματόκλαδα μιὰ σκιὰ τῶν ἀνθῶν. Ἔλεες θάνείξει τὰ μάτια...

Νὰ τὴν ἔθλεπες ποὺ τὴν κατέβαζαν στὸν τάφο! Σὰ νὰ μὴν ἤτο νεκρή. Δὲν ἔρριξε κανεὶς ἐπάνω της χώματα...

Μὰ στὰ ὄνειρά μου, τί λαχτάρα!... Τὴν πρώτη φορὰ στὸ τρίμερο. «Σὲ μαῦρα βράχια, πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἕνα σιδερένιο παλάτι, μὲ τὴν αὐλὴ καὶ τὰ σκαλοπάτια χάλκινα. Βουὲς, στὰ μαῦρα ντυμένες, μπαινόβγαιναν οἱ δοῦλες... Τοὺς εἶπα: ἤθελα νὰ 'δῶ τὴν Τέλια. Μ' ἀπάντησαν: ἔπρεπε καὶ γιὰ πρῶτα νὰ γίνω στὸ παλάτι μέσα δούλα. Κατέβηκε ἔπειτα τὰ σκαλιὰ μιὰ Κυρά, μαυροφόρα, σοβαρή. Τὴν παρακάλεσα, μὰ οὔτε γύρισε νὰ κυττάξει... ἔπειτα... πῶς βρέθηκα ἐπάνω!... "Ἀκουσα τὴ φωνή της ἀπὸ μιὰ κάμαρη. Προβάλλω, τὴν εἶδα ὡς τὴν πρωτογνώρισα, δύδεκα χρονῶν κόρη. Τὴ φώναξα μέ τ' ὄνομά της. ἄπλωσα νὰ τὴ φτάσω, μὰ ἔφυγε παιδιὰ γελώντας καὶ ἡ λαχτάρα μὲ ξύπνησε».

Καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ Λίνου! Μὰ τί φρίκη ποὺ εἶχανε!... Τρεῖς νύχτες σειρά... Τὴν ἕβδομη νύχτα καὶ στὶς ὀχτὼ μέρες... Κι' ἔπειτα πάλι στὸ ἐννιάμερο... τότε ἤσουν καὶ σὺ σ' ὄνειρο. «Πλανέσθηκε, λέει, σ' ἔνα νησί. Σὲ ἐρῆκε κεῖ, σ' ἀρωτᾶ—«θέλω νὰ δῶ τὴν Τέλια»—«ἀ! τὴν Τέλια!» τοῦ εἶπες, καὶ χαμογέλασες δισταχτικά. «Μὰ εἶναι πολὺ δύσκολο... Νά! ἐκεῖνο τὸ δουνό, τ' ἀκρότερο, μὲ τὰ πυκνὰ δάση... Δὲ μπορεῖς νὰ πᾶς. Μὰ στάσου, μὴ διάξεσαι, θὰλδεῖ...» Πήγατε σ' ἕνα λειβάδι. Στάθητε στὴν ὄχθη, σ' ἕνα καθαρὸ ποτάμι. —Πότε θἀλδεῖ ἡ Τέλια;»— «Μὴ διάξεσαι...» Μιὰ λευκοντυμένη κόρη ὄγθκε ἀπὸ τὴν πράσινη λόχμη. Πατοῦσε στὴ χλόη κι' ὁλο ἔπκιχε κι' ἐρχόταν. Στάθηκε στὴν ἀντικρυνὴ ὄχθη. Μὰ οὔτε σεῖς, οὔτε κείνη μπορεῦσε νὰ διαβεῖ. Γελάμενη παιχνίδιζε. Σᾶς πετοῦσε λουλούδια π' ἄνθεψαν ἐκεῖ στὸ ποτάμι, στὰ χείλη του. Μὰ τὰ ἔπαιρνε τὸ ρυάκι στὰ νερά του, ὡς κυλοῦσε. "Ἐπειτα πάλι μὲ τὸ χερι στὸ ποτάμι, τἀβγάζοντας ἔπαιρνε τὸ νερὸ καὶ ρηχνε πάνω σας. —«Μπορεῦμε νὰ περάσουμε τὸ ποτάμι», εἶπε ὁ Λίνος—«Ὄχι, ὄχι! εἶπε κείνη. δὲ

σμα μυστικής ἐλπίδος καὶ παραδείσου.

Μυστικόθολη, λεπτὴ γλυκειὰ μέθη τὸν συνέπαιρνε τότε, σάν ἀπὸ μελωδὶκὸ καὶ ἀγγελικὸ ἀπόκοσμο. Καὶ θελὲς ἐκεῖ ποὺ φέλλανε ὅλες μαζί, στὴν ἔφη τους—ὡς σὲ πολύφυλλο καὶ μυστικὸ ψυχῆς καβρέγιν νὰ θορεύσε μὲ τὸ λαγισμὸ τοῦ—αἰσανότανε εἴδωλο ἀγνὸ πάλι νὰ παρελλάζει μέσα ἡ Κόρη.

Μόλις τέλειωσε τὸ μυστήριο, πέρασε κι' ἐστάθη ξέω στὴ λευκὴ αὐλὴ κάτω ἀπὸ μιὰ γυμνὴ κληματαριά. Καὶ ἡ ἐκκλησία, ὕστερ' ἀπὸ τὸν ἀσπασμὸ τῆς ἀδελφῆς, εἶχε ἀδειάσει ἀπὸ τὸ πλήθος, π' ἄριωνε τώρα σιγά-σιγὰ φεύγοντάς. Κίνησε ἡ ἴδιος νὰ φύγει. Προσπέρασε τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας καὶ ὡς γιὰ στερνὴ φορὰ μπῆκε ἀπὸ τὸ κατώφλι καὶ εἶδε-στὴ μονοχία τῆς. Μὲ ἄγιο ἴσκιο ἀπλώνετο μέσα τὴ φέγγια. Καὶ χωμηλὰ στὸ δίμα τοῦ δεσπότε. Καὶ θρένα, σὲ ὅλο τὸν ἀσκητικὸ κεῦ θρένα, σὲ ὅλο τὸν ἀσκητικὸ κεῦο ἀπλο σεμνὴ καὶ στολισμένη, στὸ χέρι τὴς λαμπάδα καὶ σταυρό, καθότανε, θλιμμένη μυστικά, τῆς ἐκκλησίας ἡ εὐχολογημένη νύφη. Δυὸ τρεῖς γυναίκες μὲ κόρες μεγαλειότρες μαζί, σὰ νάτανε παρηγορήτρες, συντρέφανεν τὴν ἀπόκοσμη καὶ ἀμίλητη χαρὰ καὶ ἀγγελικὴ θλίψη τῆς πρώτης μοναξιᾶς. Καὶ ὡς μὲ μιὰ ἱερὴ ζήλεια ἀκούανε γυρίζοντας τὴς ἀγάπες τους σὲ ἄλλη γυναίκα, ποὺ σιγανοφωνοῦσε γιὰ τὴν ἀγκαλιασμένη πιὰ Νύφη τοῦ Χριστοῦ». Στὴν ψυχὴ του ἔνοιωθε τὸ ἴδιο αἴσθημα κείνη τὴν ὥρα ποὺ ἔφυγε.

Πῆρε πάλι τὸ δρόμο σὰν τὸ περασμένο ὀρᾶυ, ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, στὴ μοναξιά. Μέσ' τὴν ψυχὴ του τώρα εἶχε μιὰ θλιμμένη πάλη. Συχασμένα τὰ αἰσθήματά του. Πόσο ἀπλὴ ἔνοιωσε χθὲς τὴ ζωὴ τοῦ στὸ ἡλιοφαίσλεμα καὶ εἶχε ἱλαρύνει ἡ δύσκολη ὥρα της!... Μιὰ παιδιάτικη φτοσία καὶ ἀθῶα μένα φαντασία ἔανοιγε τὴ χθεσινὴ αἴσθηματικὴ σκέψη γιὰ μιὰ παρδεκινὴ ἀτρεμη ζωή. Μιὰ γλυκειὰ μόνο στιγμὴ μέσ' τὴν ἀγνὴ, θεῖκὴ ἀγκάλη τοῦ μόθου. Τὸ ἄλλο π' ἔξησε ὅλ' ἡ νύχτα στὴν ψυχὴ του, μέσ' στὴν ἐκκλησία, ἤτανε θαθύτερο, πὸ πραγματικὸ καὶ ἀλησινό. Ταίριαζε τάχα πιὸ πολὺ μὲ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ τὴ μοῖρα του. Μὲ ὅλη τὴν ὀνειρεμένη θλίψη καὶ τὴν ἀνήσυχη λαχτάρα, ποὺ κρυφοζάλευε πάλι στὸ σωθικό του, ὡς τόσο μιὰ χαρούμενη ἐπάρκεια, ἡνοιμὲ ἀσκητικὴ γαλήνη, κάν εἰρώνεα ὅρμης ἄρτα. Σὲ νάτα τὰ πρόσωπα μέσα στὴν ἐκκλησία τὰ ἔνοιωθε ἀπὸ τώρα, μέσα στὸν γλυκὸ ἀέρα, στὴν ἀνοιχτὴ μοναξιὰ καὶ τὴ μεγάλη θωριὰ τῆς θάλασσας καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ θουνοῦ τὸ ἄλλο φῶς, ζεῦσε, μὲ ἀναπαμένο προαίσθημα, μιὰ συντροφικὴ χαρὰ οὐρανοῦ, μ' ἐλπίδα ἀφοσιωμένη σὲ μελλοῦμενη καὶ ἀγγελικὴ ζωή...

Μὰ στὴν πιὸ ἀθόλωτη καθάριε στιγμὴ ἤλθε νὰ τὸν ταράξει μὲ ἀδύνατο αἴσθημα μιὰ συνείδηση μακρυνῆς λαχτάρας. Μακρυάδε εἶχε δεῖ νὰ κατεβαίνει τὸ τραχὶ μονεπάτι πρὸς τὸ ἔρημο κελλὶ τῆς, πίσω στὸ ἄλλο μοναστηρισιο κτῆμα, σκυφτὴ καὶ ἀγρόπερη, σὰ μετανοιωμένη καὶ κουρασμένη ἀπὸ ἐλπίδες καὶ θλίψη, μιὰ μαυρομαντυλοῦσα καλογρᾶια. Τοῦ φάνηκε ποὺ ἤθελε νὰ γείρει ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ, καὶ νὰ κλίνει στὸ γένα, σὲ μιὰ πέτρα, μελετῶντας πόσο μακρυνὸ θάτανε ἀκόμη τὸ μονοπάτι καὶ ἡ μονᾶζιά τῆς δλίψης—Ἀχ! πόσο μακρυὰ ἡ μέρα ἀκόμη! κ' οὔτε ἀγγίζε ἡ ὥρα μὲ τὸ γλυκὸ, τὸ νυφικὸ τάξιμο τῆς ζωῆς ποὺ γράφτηκε...» Μιὰ λαχτάρα καὶ κούρασι λυφοῦχεδσε τ' ἀνιπόμονο κορτέρεμα τῆς μελλοῦμενης ὥρας τοῦ Νυμφίου καὶ ἀλάργευε ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγγελικὴ ἐλπίδα της.

Μιὰ μεγάλη λύπη μὲ οἶκτο τοῦ πάραχε τὴν ψυχή. Ξαναγύρισε πάλι καὶ ἀναζητοῦσε τῆς χθεσινῆς στιγμῆς τὴ χαρούμενη, γαλήνια αἴσθησή του. Θέβελε νὰ πάρει τὸ ἀδιάθατο πέρασμα στὸ δοῦλ λαγγάδι, κάτω στοῦ γιαλοῦ τὰ θράχη, σὲ γνώριμη κόχη τῆς θάλασσας. Μὲ τὸν ἥλιο ἀκόμη χθὲς σταμάτησε πάνω ἀπὸ τὰ νερά της, π' ἀσπροχαλιάζανε κι' ἀστράφταν ἔτσι. Μαγεμένα βαπτίσματα! Μιὰ κολυμπήθρα νεραϊδένια! Μὲ ὅλη τὴ θλίψη νὰ λουζότανε μέσ' τὰ νερὰ ποὺ λαχταρίζανε, ἔλεε θάθχαινε ἔξω μ' εὐφροσύνη καὶ τοῦ κορμιοῦ ἡ πλάση σὰν τὸν Νάρκισσο. Νὰ μπόρειε μόνο ἡ ζωὴ του νὰ δουλέφει στὴν ἀθλια λαχτάρα καὶ τὴ γαλήνη ἀπάτη...

Τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη τὴ μαγεμένο ξάφνισμα στὴ φαντασία του! Γλυκοπλοήσιμοι, σὰν ἡ μεταμόρφωση κόρης, φτερούγισε μέσ' ἀπὸ θάμνο θυμαριοῦ μιὰ πέρδικα μὲ ἦχο θασιλικὸ καὶ ἀτσαλένιε, σὰν τὸ παρδεκινικό, γλυκὸ θέλος τῆς ζωῆς τοῦ θουνοῦ. Καὶ μὲ δυνατὸ σὰν ἀγάπης θέλγητρο πέρασε στὴν ψυχὴ του ζωντανεύοντας τὴ λαχτάρα τὴν ἀγνή. Τότε ἄκουσε, λίγο φηλὰ θέ-πάνω του, νὰ φεύγει μιὰ κρυφὴ, θασταχμένη χραυγὴ μὲ θαυμασμὸ... Γνώρισε πρῶτα τὴ μιὰ ἀδελφή. Κ' ἔπειτα παρέκει, πάλι σ' ἕνα φηλὸ, σθανότανε εἴδωλο ἀγνὸ πάλι νὰ παρελλάζει μέσα ἡ Κόρη.

Χρόνια εἶχανε περάσει ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Στὸν ἴδιο τόπο ξαναπήγανε καὶ ἄλλες φορές. Στὰ κρημνὰ τοῦ θουνοῦ, μὲ τοὺς φηλοὺς θράχους καὶ τὴ θάλασσα, περάσανε ἡμέρες ζωῆς π' ἀφήσανε ἔπειτα καλὴ ἐνθύμηση, σὰν οἱ γλυκὲς φιλικὲς ἡμέρες ἀγάπης.

Καὶ μιὰν αὐγή, σὰ γύρισε ἀκόμη καὶ ὁ τρίτος χρόνος ποὺ πέθανε κ' ὕστερα, μὲ στοργὴ θλιμμένη ἔγνοια ξύπνησε καὶ πῆρε τὸ πλάϊ πλάϊ πρὸς τὰ ἴδια θουνίσια μέρη. Μακρυάδε εἶδε τὴ μικρὴ συνοδεία καὶ σπούδαξε νὰ τὴ φτάσει. Στὸν ἴδιο δρόμο, ποὺ λουλουδίζανε ὅπως ἄλλοτε καὶ τώρα τοῦ θουνοῦ οἱ ἀσφόδελοι, ἀλιεβρὸ τάξιμο τὸ ἔνοιωθε μέσα ἡ καρδιὰ του κι' ἤθελε νὰ προθέσουνε τὸ μικρὸ κασελάκι, πθέλειε τὰ μόνα αἰσθητὰ λείψανα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐμορφιὰ. Μὲ καρδιοχτύπι κύτταε τὸ κασελάκι τοῦ χάρου στὸν ὧμο μαυροφόρας καλογρᾶς. Σίμωσε τὸ ἄλλο ξόδι μ' αἴσθημα δειλὸ καὶ ἀκλοῦηβξε.

Τόσο κιερὸ καὶ τὴν ἀπάντανε πάλι στὸ παλαιὸ μονοπάτι. Καὶ τὶ ἀλλόκοτο χτυποῦσε στὴν ἀπλὴ, θλιμμένη σκέψη του: ἡ αἴσθηση καὶ ἡ λάφι καὶ ἡ πνοὴ μὲ τὰ κινήματα, ἔλα ἐκεῖνα τὰ χωρούσε πιὰ τὸ κασελάκι. Στὴ φαντασία του στιγμὲς-στιγμὲς, ὡς πεταλοῦδε ἡ φῶς ἡ Κόρη νάθελε ἀνοίξει ἐκεῖθε μέσα σὲ ὅλη τὴν πλάση της καὶ τὴ ζωή... Τί ἀπίστευτο τοῦ εἰμάζετο νάναι ἡ ζωὴ μας ὅλη! τί πονεμένα μάγια ὅλα ποὺ μᾶς πλέκει!...

Καὶ στάλαχε, ὅσο σκοτεινὸ καὶ ἀξῆγητο, ἡ θλιβερὴ συνείδηση ποὺ τὸν πρόσβεσε γυμνὰ μόνο ὀστᾶ, ἀνεζωσάνανε στὴν ψυχὴ τώρα ποὺ ξανάπαιρνε τὴν ἄκρη-ἄκρη τὸ μονοπάτι, ἐπάνω ἀπὸ τὸ θαθὺ λαγγάδι, πρὸς τὰ ἐρημικὰ μέρη τῆς ζωῆς καὶ τῆς μνήμης. Μὰ πιότερο τάραζε τὴν καρδιὰ τὸ ἠμερομένο ἀπάντημα πέρδικας, ποὺ σὲ ποῖο δρόμο τὴν ἔθλεπε νὰ φεύγει μέσ' ἀπὸ τ' ἀνθισμένα θάμνα δίχως νάνοιγει ὁ φόβος σ' ὠρισπλοῦμο φτερό· τῆς γιὰ πέταμα. Σὰν κάτι νεκρὸ νὰ εἶχε τὸ πευλὶ αὐτό! ἔτσι τοῦ φάνταζε! Μιὰ στιγμὴ ἀνετρίχιασε σὰν μοναξιά. Τοῦ ἐφάνη τώρα ὡς ἡ νεκρὴ μεταμόρφωση τῆς Κόρης...

Κι' ὁλοῦθε ὅπου ἐπῆγε κάτω ἀπὸ τὰ κρημνὰ τοῦ θουνοῦ, στοῦς φηλοὺς θράχους ἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸ ἐκεῖ ἐκκλησιάκι τῆς ἐρημιᾶς καὶ στοῦ κελλιοῦ τὴν αὐλὴ, στὰ μάτια πρόσαλλε ἡ εἰκόνα καὶ τὸ φάντασμά της, ὅπως τὴν εἶδε καὶ ξήσανε τὶς ὀλίγες ἡμέρες στὴ μοναξιὰ τοῦ τόπου.

Μὲ πίκρα καὶ κούρασι τοῦ ἀδάραινε ψυχὴ καὶ λογισμὸ ἡ συνείδηση τοῦ μάταιου καιροῦ τῆς ζωῆς μὲ τὸν θέβαιο θάνατο. Κανένα ἀντιφήκωμα—αἰσθανέτανε—δὲ μπόρεσε νάναι στὴν πικρὴ αὐτὴ φανέρωση τῆς ἀλήθειας κοὶ τὸ κατάντεμα τῆς ἀνθρώπινης μοίρας.

Τὰ θευνίσια κρημνὰ καὶ σιμὰ στὸ ἐκκλησιάκι οἱ θεώρατοι κῶνοι τῶν θράχων, χαμηλὰ ἡ μεγάλη θάλασσα καὶ τ' ἀρρογέλανα δαντελλώματα κ' ἔνα νησάκι—σὰ μὲ πάγανα μυθικὰ λαξέμματα στὰ πλευρά του—θὰ σὲ μιὰν ἀγρια μονοᾶιὰ καὶ μεγάλη καὶ ἀπαρήγορη φύση. Μιὰ μυστηριώδικη ξένη ἀγκάλη μέ ἔλο τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ θαθύτερη πνοή.

Διάθεανε ἡ μέρα καὶ οἱ σκιὲς ἀπλώνανε καὶ ὁ ἥλιος εἶχε γείρει πάνω ἀπὸ τὴ δύση του. Σίμωσε τὸν τοῖχο τῆς περιοχῆς καὶ ἀνοίγοντας τὴ δυτικὴ ἐξώπορτα τοῦ εἰκάστη ὡς νάνοιγε τὴν ἐξώτερη πύλη πρὸς τὴ γῆτνη ἐρημικὴ χώρα τῆς θλιμμένης δύσης. Στὴν ψυχή του δίπλασε τὸ αἴσθημα μοναξιᾶς καὶ τὴν πίρε, ὡς μελαγχολικὴ ἠχὼ σκοτεινοῦ αἰωνίου, ἡ θευὴ τοῦ ἀνοιχτοῦ-δυτικοῦ πελάγου. Κτύπησε φοβερὴ στὴν αἴσθησή του καὶ κλεῖσε ὁπίσω τὴν πόρτα δίχως νὰ τὴ διαθεῖ ὁλότελα.

Γυρίζοντας εἶδε τρία μικρὰ πουλιὰ ποὺ κοντοπετοῦσανε στὸ χῶμα καὶ στενόνταν συμμαζωμένα τὸ θεα μὲ τ' ἀλλο, ταπεινά, μὲ δειλὴ χαρὰ στὸ χαμοπέταμά τους, μὰ σὰ νὰ αἰσθανόντανε κρὺα μονοᾶιὰ ἡ φτωχὴ ζωούλα τους. Σὰ γλυκειὰ, παρήγορη σκὲ διάνεψε κεῖθε ἡ θύμηση Ἐκεῖνου, ποὺ ἡ φωνὴ του μίλησε μιὰ μέρα γιὰ τὰ φτωχὰ πουλιὰ τ' οὐρανοῦ.

Προσπέρασε τὸ ἐκκλησιδάκι, ὀπίσω στὸ θῆμα του, ποὺ πράσινα μυριστικά, σὲ ὅλο τὸ κοχείλι γύρω, ἡμέρωναν καὶ γλύκαιναν στὴν ἀγριάδα τοῦ τόπου. Τοῦ ἐφάνη μὲ τὸ αἴσθημα, πὼς τὸν κολεῦσε ἡ αὐλὴ καὶ τὸ μικροβλίκο πορτάρι. Σκύφοντας ὡς τὸ γένα μπῆκε στὸ ἐκκλησιδάκι. Μὲ ἄδολη χαρὰ κι' ἐμπιστοσύνη ἀνάσανε. Μέσα πάλλεικο καὶ καθάριο, μὲ δλη τὴν ἄλλη ἀπὸ τὴ πολὺ ἱερὴ φτοχὴ τοῦ στέλιση. Μὲ ἀγάπη προσηνέμενο. Μιὰ μικρὴ, ἀγνὴ κοχὴ γιὰ τὸ εἰρηνεμένο στάλιαμα τῆς ψυχῆς.

Τὸ μισόγυρτο πορτάρι του ἔκλεισε ἔξω τὸ ἄλλο φύσημα τοῦ ἀγέρα καὶ τὴ θαθειὰ φωνὴ τοῦ πελάγου, ποὺ κλωθε μακρυνὴ κ' αἰώνια, σὰ νάτανε μέσα τὴς σκοτεινὰ καὶ ὑπερδύναμα μυστικὰ σύμπαντα. Κάθε ἦχο ἀντίσκοβε τὸ εἰρηνικὸ κουδούκλιο. Καὶ σὰ νάτανε ἐκεῖ μιὰ γαλήνη ἐστία τῆς ψυχῆς.

Τοῦ ἤλθε νὰ λυγίσει τὰ πόδια καὶ νάποστάσει στὴν καθαρόπλυτη τριχιὰ ποὺ τὸ στρωνε. Σὲ μιὰ γυνὰ π' ἀκούμπησε, λίκνιζε πρᾶο τὸ αἴσθημά του μέ: τὴν ἀπόκοσμη φωλιὰ, πότε πάλι αἰσθανότανε νὰ τὸν ἀγγίζει μὲ ὑπουλο φόβο καὶ θλίψη ἡ θουὶ ἀπὸ τὸ μεγάλο στοιχεῖο.

Σουρούσανε τὸ φῶς ἔξω καὶ στὸ ἐκκλησιδάκι σκίαζε. Σὰν παιχνίδι ἔνοιωθε τὸν ἑαυτό του ξεμονασιασμένο γῆς καὶ πελάου. Ἡ φαντασιακὴ καὶ ἀρρωστε ξεγέλασμα ἡ ζωὴ του!... Ποιὰ δύναμη καὶ σκοπὸς τὴν ὑδηγοῦσε στὴν ἐρημιὰ ἐκείνη, στὸ σκιαδερὸ μέσα ἐκκλησάκι;

Μόλις ξεχάρεψε τώρα, πὲς πολὺ στὴν φαντασία, τὴν ἀγαθὴ μορφὴ καὶ τὰ γεροντικὰ μάτια καὶ τὰ θαειὰ γένεια τοῦ Ἀποστόλου καὶ Γέροντα φερᾶ στὴν ἀπλῆ εἰκόνα τοῦ φτωχοῦ τέμπλου, καὶ πλάϊ στὸν τοῖχο τὴν ἤρεμη, γαλανὴ παράσταση τῆς «Ἀγίας Μάρτυρος», μὲ τὴ μεγάλη ἀρετὴ σέ ὅλο τὸ σεμνὸ ὕφος ἱστορημένη. Θλιμμένες καὶ ἀλλόκοτες ὧρες!... Πόσε ἀλλιώτικα τὰ αἰσθήματα τῆς ζωῆς τοῦ! Τὰ τάνε σὰν ἄμοιραστοι κόσμοι. Νὰ, ἔτσι πάλι κάτι ἄμιχτο καὶ ἀτάρχχο ἔνοιωθε τὸν τελευταῖο καιρὸ νὰ ποιαρχεῖ, τυπωμένο πιότερο στὴν ψυχὴ καὶ τὴ φαντασία του. Καὶ ὅλο ἀπλάθεταν αὐτὸ σὲ μιὰν ἄτρεμη παράσταση ἢ ἰδέα ζωῆς. Καὶ δυνάμωνε μιὰ θεῖκὴ γύρω του, ὅσο φοβερὴ πραγματικότητα. Καὶ ἤλθε καὶ τότε καὶ ἔδεσε, τὸν τελευταῖο αὐτὸ καιρὸ, μὲ τὴ ζωὴ του ἀκόμα, ὡς μιὰ παραλλαγὴ σὲ ἀγάπης τρίπτυχο, ἡ θύμηση τῆς Κόρης! Ἔτσι, σὰν κρυφὸ ζωῆς μαργαριτάρι, ποὺ τὸ δόσταζε μέσα τοῦ γιὰ χρόνια καὶ τὸ ξεχώριζε μὲ καιρὸ, ἔνοιωθε νὰ πλάθεται στὴ φαντασία καὶ τὴν καρδιὰ του, γαλανὴ μορφὴ καὶ ἀκέρια πλάση, ἡ ἴδια εἰκόνα της καὶ ἡ ζωὴ, ὅπως τὴν εἶδε ἔνα μεσημέρι, τὸ στερνὸ καλοκαίρι, ποὺ χάρηκε. Μέσ' τὴν καρδιὰ τοῦ καλοκαιριοῦ, στὸν ἴσκιο τῆς ἐλιᾶς τοῦ φίλου ποὺ τοῦς δεχτῆκε, γερμένη μέσ' τὶς τρεῖς ἄλλες φίλες, τῆς συντροφιᾶς. Ἡ ἄλλη ἔκλινε ἐπάνω καὶ τοῦς στεφάνωνε. Τὰ τζιτζίκια τραγουδούσανε θερμὰ στὰ κλάνια, καὶ ἡ θάλασσα πέρα γεράνιζε. Λίγο ἀκόμη καιρὸ εἶχε πάφει τὸ τραγούδι ἡ μικρότερή τους. Μὲ τὸ ἀέρι καὶ τὴν αἴσθηση γύρω τοῦ καλοκαιριοῦ ζεῦσε ἡ συντροφιά, μέσ' τὴν ὥρα καὶ τὴν ἀθίδελή της, τὴ λιτὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, καὶ ἡ λεπτὴ λαχτάρα της μὲ τὰ γέρα τὴν ἀγνὴ ζέστη τοῦ ἀνέμου—θὰ σὲ μιὰν ἀγρια μονοᾶιὰ καὶ μεγάλη καὶ ἀπαρήγορη φύση.

Μιὰ μυστηριώδικη ξένη ἀγκάλη μέ ἔλο τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ θαθύτερη πνοή.

Διάθεανε ἡ μέρα καὶ οἱ σκιὲς ἀπλώνανε καὶ ὁ ἥλιος εἶχε γείρει πὸ πολὺ στὴν φαντασία, τὴν ἀγαθὴ μορφὴ καὶ τὰ γεροντικὰ μάτια καὶ τὰ θαειὰ γένεια τοῦ Ἀποστόλου καὶ Γέροντα φερᾶ στὴν ἀπλῆ εἰκόνα τοῦ φτωχοῦ τέμπλου, καὶ πλάϊ στὸν τοῖχο τὴν ἤρεμη, γαλανὴ παράσταση τῆς «Ἀγίας Μάρτυρος», μὲ τὴ μεγάλη ἀρετὴ σέ ὅλο τὸ σεμνὸ ὕφος ἱστορημένη. Θλιμμένες καὶ ἀλλόκοτες ὧρες!... Πόσε ἀλλιώτικα τὰ αἰσθήματα τῆς ζωῆς τοῦ! Τὰ τάνε σὰν ἄμοιραστοι κόσμοι. Νὰ, ἔτσι πάλι κάτι ἄμιχτο καὶ ἀτάρχχο ἔνοιωθε τὸν τελευταῖο καιρὸ νὰ ποιαρχεῖ, τυπωμένο πιότερο στὴν ψυχὴ καὶ τὴ φαντασία του. Καὶ ὅλο ἀπλάθεταν αὐτὸ σὲ μιὰν ἄτρεμη παράσταση ἢ ἰδέα ζωῆς. Καὶ δυνάμωνε μιὰ θεῖκὴ γύρω του, ὅσο φοβερὴ πραγματικότητα. Καὶ ἤλθε καὶ τότε καὶ ἔδεσε, τὸν τελευταῖο αὐτὸ καιρὸ, μὲ τὴ ζωὴ του ἀκόμα, ὡς μιὰ παραλλαγὴ σὲ ἀγάπης τρίπτυχο, ἡ θύμηση τῆς Κόρης! Ἔτσι, σὰν κρυφὸ ζωῆς μαργαριτάρι, ποὺ τὸ δόσταζε μέσα τοῦ γιὰ χρόνια καὶ τὸ ξεχώριζε μὲ καιρὸ, ἔνοιωθε νὰ πλάθεται στὴ φαντασία καὶ τὴν καρδιὰ του, γαλανὴ μορφὴ καὶ ἀκέρια πλάση, ἡ ἴδια εἰκόνα της καὶ ἡ ζωὴ, ὅπως τὴν εἶδε ἔνα μεσημέρι, τὸ στερνὸ καλοκαίρι, ποὺ χάρηκε. Μέσ' τὴν καρδιὰ τοῦ καλοκαιριοῦ, στὸν ἴσκιο τῆς ἐλιᾶς τοῦ φίλου ποὺ τοῦς δεχτῆκε, γερμένη μέσ' τὶς τρεῖς ἄλλες φίλες, τῆς συντροφιᾶς. Ἡ ἄλλη ἔκλινε ἐπάνω καὶ τοῦς στεφάνωνε. Τὰ τζιτζίκια τραγουδούσανε θερμὰ στὰ κλάνια, καὶ ἡ θάλασσα πέρα γεράνιζε. Λίγο ἀκόμη καιρὸ εἶχε πάφει τὸ τραγούδι ἡ μικρότερή τους. Μὲ τὸ ἀέρι καὶ τὴν αἴσθηση γύρω τοῦ καλοκαιριοῦ ζεῦσε ἡ συντροφιά, μέσ' τὴν ὥρα καὶ τὴν ἀθίδελή της, τὴ λιτὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, καὶ ἡ λεπτὴ λαχτάρα της μὲ τὰ γέρα τὴν ἀγνὴ ζέστη τοῦ ἀνέμου—θὰ σὲ μιὰν ἀγρια μονοᾶιὰ καὶ μεγάλη καὶ ἀπαρήγορη φύση.

Μιὰ μυστηριώδικη ξένη ἀγκάλη μέ ἔλο τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ θαθύτερη πνοή.

Τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη τὴ μαγεμένο ξάφνισμα στὴ φαντασία του! Γλυκοπλοήσιμοι, σὰν ἡ μεταμόρφωση κόρης, φτερούγισε μέσ' ἀπὸ θάμνο θυμαριοῦ μιὰ πέρδικα μὲ ἦχο θασιλικὸ καὶ ἀτσαλένιε, σὰν τὸ παρδεκινικό, γλυκὸ θέλος τῆς ζωῆς τοῦ θουνοῦ. Καὶ μὲ δυνατὸ σὰν ἀγάπης θέλγητρο πέρασε στὴν ψυχὴ του ζωντανεύοντας τὴ λαχτάρα τὴν ἀγνή. Τότε ἄκουσε, λίγο φηλὰ θέ-πάνω του, νὰ φεύγει μιὰ κρυφὴ, θασταχμένη χραυγὴ μὲ θαυμασμὸ... Γνώρισε πρῶτα τὴ μιὰ ἀδελφή. Κ' ἔπειτα παρέκει, πάλι σ' ἕνα φηλὸ, σθανότανε εἴδωλο ἀγνὸ πάλι νὰ παρελλάζει μέσα ἡ Κόρη.

Πλήθιες εἰκόνες κι' αἰσθήματα στοιχειώνανε τὸ μυαλό του κι' ἀνεζωσάνανε στὴν ψυχὴ τώρα ποὺ ξανάπαιρνε τὴν ἄκρη-ἄκρη τὸ μονοπάτι, ἐπάνω ἀπὸ τὸ θαθὺ λαγγάδι, πρὸς τὰ ἐρημικὰ μέρη τῆς ζωῆς καὶ τῆς μνήμης. Μὰ πιότερο τάραζε τὴν καρδιὰ τὸ ἠμερομένο ἀπάντημα πέρδικας, ποὺ σὲ ποῖο δρόμο τὴν ἔθλεπε νὰ φεύγει μέσ' ἀπὸ τ' ἀνθισμένα θάμνα δίχως νάνοιγει ὁ φόβος σ' ὠρισπλοῦμο φτερό· τῆς γιὰ πέταμα. Σὰν κάτι νεκρὸ νὰ εἶχε τὸ πευλὶ αὐτό! ἔτσι τοῦ φάνταζε! Μιὰ στιγμὴ ἀνετρίχιασε σὰν μοναξιά. Τοῦ ἐφάνη τώρα ὡς ἡ νεκρὴ μεταμόρφωση τῆς Κόρης...

Κι' ὁλοῦθε ὅπου ἐπῆγε κάτω ἀπὸ τὰ κρημνὰ τοῦ θουνοῦ, στοῦς φηλοὺς θράχους ἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸ ἐκεῖ ἐκκλησιδάκι τῆς ἐρημιᾶς καὶ στοῦ κελλιοῦ τὴν αὐλὴ, στὰ μάτια πρόσαλλε ἡ εἰκόνα καὶ τὸ φάντασμά της, ὅπως τὴν εἶδε καὶ ξήσανε τὶς ὀλίγες ἡμέρες στὴ μοναξιὰ τοῦ τόπου.

Μὲ πίκρα καὶ κούρασι τοῦ ἀδάραινε ψυχὴ καὶ λογισμὸ ἡ συνείδηση τοῦ μάταιου καιροῦ τῆς ζωῆς μὲ τὸν θέβαιο θάνατο. Κανένα ἀντιφήκωμα—αἰσθανέτανε—δὲ μπόρεσε νάναι στὴν πικρὴ αὐτὴ φανέρωση τῆς ἀλήθειας καὶ τὸ κατάντεμα τῆς ἀνθρώπινης μοίρας.

Τὰ θευνίσια κρημνὰ καὶ σιμὰ στὸ ἐκκλησιδάκι οἱ θεώρατοι κῶνοι τῶν θράχων, χαμηλὰ ἡ μεγάλη θάλασσα καὶ τ' ἀρρογέλανα δαντελλώματα κ' ἔνα νησάκι—σὰ μὲ πάγανα μυθικὰ λαξέμματα στὰ πλευρά του—θὰ σὲ μιὰν ἀγρια μονοᾶιὰ καὶ μεγάλη καὶ ἀπαρήγορη φύση.

Μιὰ μυστηριώδικη ξένη ἀγκάλη μέ ἔλο τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ θαθύτερη πνοή.

Τὴν ἄλλη κύγὴ τὸ ἀνοίξανε, στὴν ἐκκλησία μέσα, τὸ λειτουργημένο κασελάκι. Ἔπάνω ἀπὸ τ' ἄλλα ἀστὰ στὴ γυμνὴ ξύνεσση κάρα, εἶδε τ' ἀχνάρ τῆς μορφῆς. Τί γνώρα! Τρεμοῦλιασε στὸ φανέρωμά της. Καὶ ὡς ἀσπάστηκαν οἱ ἄλλοι γύρω, ἔσκυψε στὸ λείψανο καὶ με σταυρὸ ἀσπάστηκε, πρώτη φορά, τὸ γυμνὸ, παρθενικὸ μέτωπο.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΖΕΡΒΟΣ

Τὸ Βιβλίο

ΕΛΔΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ (ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ): «Ἀνθρωπος», διηγήματα. 1939.

Δὲ μποροῦσε, ἀλήθεια, νὰ βρεθεῖ πιὸ ταιριαστὸς τίτλος γιὰ τὴν καινούργιαν αὐτὴ συλλογὴ διηγημάτων τῆς κ. Ἀλέξιου, ποὺ ἀρχετὰ τοῦς μᾶς εἶναι κιόλας γνωστὰ ἀπὸ τὶς περιοδικὲς τοῦ δημοσιεύσεις. Γιατί, ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὰ διηγήματα αὐτὰ, πάνω ἀπ' ὅλα, εἶναι εἶναι βαθὺς καὶ ζωηρὸς ἀνθρωπισμός, ποὺ πηγάζει κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴ θεωρία καὶ τρυφερὴν, ἰδιοσυγκρασία τῆς συγγραφέως, καὶ ἀτάμεσα ἀπὸ τὸν ὁ-ποῖο διλλίζεται κάθε σκέψη καὶ κάθε συναίσθημά της. Τὸ ταλέντο τῆς κ. Ἀλεξίου ἄλλωστε, κάθως εἶχε φανεῖ στὰ δυὸ προηγούμενα βιβλία της, τὴ σειρὰ διηγημάτων «Σκληρὰ ἀγόνες γιὰ μικρὴ ζωὴ» (1931) καὶ τὸ ἐφιάλτεσο «Σὰν Χριστιανικὴν Παρθενεγχόρεσε» (1934), εἶχε, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ, πάρει, συνειδητὰ, αὐτὴ τὴν κατεύθυνση: Ἡ συγγραφεὺς αἰσθανότανε μιὰ βαθειὰ συμπόνια καὶ μιὰν ἀπέραντην ἀγάπη γιὰ τοὺς ταπεινοὺς καὶ καταφρονεμένους τοῦς ζωῆς, τοὺς ἀπόλληρους τῆς μοίρας, τοὺς δυστυχισμένους κα, ποὺ πάντων, γιὰ τὸν μικρόκοσμο, ποὺ ἀπὸ τὴν πιὸ τραχερὴ ἡλικία ζεῖ μέσα στὴ φτώχεια καὶ τὴ στέρηση, μὲ τὸ πικρὸ κ' ἀνέκφραστο παράπονο σ' ὀθῶα του ἐχείλια.

Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ παράπονο, ποὺ τὸ εἶδε, τὸ ἔνοιωσε, τὸ ἔνοιωσε καὶ τὸ ἔνιωθε ἡ ἐσώψυχη ψυχή ἡ κ. Ἀλεξίου αἰσθήθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ ἐκφράσει, μὲ τὴν ἀπλὴ καὶ τόσο βαθειὰ συγκινητικὴ γλώσσα τῆς ἀλήθειας, χαρίζοντάς μας σελίδες ἀφθαστες, παλιόμορες ἀπὸ ἀγάπη καὶ συμπόνια γιὰ τὴν ἄδικη μοῖρα τῆς ζωῆς καὶ τὴ δυστυχία τῶν ἀνίδεων πλασμάτων της. Ἀπαρχοῦνε, πραγματικὰ, μέσα στὰ δυὸ προηγούμενα βιβλία τῆς συγγραφέως, σελίδες μοναδικὲς γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πόνο ποὺ τὶς δονεῖ, σελίδες ποὺ ἀπεν-θύνονται σ' ὅλες τὶς ἐσώψυχες καρδιές, γεφάτες ἀπὸ τρυφερὴ παράκονα.

Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν καινούργια αὐτὴ συλλογὴ διηγημάτων τῆς κ. Ἀλεξίου, ποὺ ἀρχετὰ τοῦς μᾶς εἶναι κιόλας γνωστὰ ἀπὸ τὶς περιοδικὲς τοῦς δημοσιεύσεις. Γιατί, ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὰ διηγήματα αὐτὰ, πάνω ἀπ' ὅλα, εἶναι εἶναι βαθὺς καὶ ζωηρὸς ἀνθρωπισμός, ποὺ πηγάζει κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴ θεωρία καὶ τρυφερὴν, ἰδιοσυγκρασία τῆς συγγραφέως, καὶ ἀτάμεσα ἀπὸ τὸν ὁ-ποῖο διλλίζεται κάθε σ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Πατησίων 8 ΤΗΛ. 30-461

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ Περίοδος 4 ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡ 'Αριθ. φύλλου 118

ΑΝΤΡΕ ΖΙΝΤ

ΜΟΝΤΑΙΝΙΟΣ

Ὁ Μονταὶν εἶναι ὁ συγγραφέας ἑνὸς καὶ μόνου βιβλίου: τῶν «Δοκιμίων». Ἀλλὰ μέσα σ' αὐτὸ τὸ μοναδικὸ βιβλίο, γραμμένο χωρὶς προηγούμενη σύνθεση, χωρὶς μέθοδο, ἀλλὰ ἀπ' ὅ,τι διάβαζε κι' ἔβλεπε, διατείνεται πώς μᾶς δίνεται ὁλόκληρος.

Ἡ ἐπιτυχία τῶν «Δοκιμίων» θὰ ἦταν ἀνεξήγητη, χωρὶς τὴν ἀσυνείθιστη προσωπικότητα τοῦ συγγραφέα. Τί νέο ἔφερε, λοιπόν, στὸν κόσμο ; Τὴ γνώση τοῦ ἐγώ· κάθε ἄλλη γνώση τοῦ φαίνεται ἀβέβαιη, ἀλλὰ ἡ ἀνθρώπινη αὐτὴ ἀρχή. ποὺ ἀναακαλύπτει, καὶ μᾶς ἀποκαλύπτει εἶναι τόσο αὐθεντικὴ, τόσο ἀληθινή. ὥστε σ' αὐτήν, κάθε ἀναγνώστης τῶν «Δοκιμίων» ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτό του.

Σὲ κάθε ἐποχὴ τῆς ἱστορίας, μιὰ συμβατικὴ μορφὴ τῆς ἀνθρωπότητας. πασχίζει νὰ ξανασκεπάσει τὴν πραγματικὴ αὐτὴ ὕπαρξη· ἂν τὸ πετυχαίνει αὐτὸ γίνεται χάρη στὴν ἀδιάκοπη προσπάθεια μιᾶς ἐξαιρετικῆς παρατηρητικότητας, χάρη, ἀκόμα στὸ ὅτι φέρνει σὲ ἀντίθεση πρὸς τὶς συμβάσεις, τὶς δεισιδαιμονίες. καὶ στὰ καθ.ερωμένα, ἕνα πνεῦμα κριτικό, πάντα ἄγρυπνο, ἀλλὰ ταυτόγρονα παραπολὺ εὔστροφο καὶ τετσμένο, παιγνιῶδες, πάντα καὶ μὲ ὅλα χαιρόμενο, ἐπιεικὲς, ἀλλὰ δίχως φιλοφροσύνες, γιατὶ ζητάει νὰ γνωρίσει κι' ὄχι νὰ ἠθικοποιήσει.

Ἡ ἀξία ἑνὸς συγγραφέα βρίσκεται ὄχι μόνο στὴν προσωπική του ἀξία ἀλλὰ ἀκόμα—καὶ πιὸ πολὺ—στὴν ἐπικαιρότητα τοῦ μηνύματος, (ποὺ φέρνει στὸν κόσμο). Στὴν ἐποχή μας καὶ σὲ κάθε χώρα, τὰ πνεύματα, ποὺ οἰκοδομοῦν, ἀπολαύουν ἰδιαιτέραν εὔνοια. Ἐκεῖνο, λοιπόν, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐκτιμοῦν τὸ πιὸ πολὺ ἕνα συγγραφέα εἶναι ὅτι μᾶς προτείνει ἕνα σύστημα καλὰ τακτοποιημένο, μιὰ μέθοδο μὲ τὴν ὁποία νὰ λύσουμε τὰ ἀγωνιώδη πολιτικά, κοινωνικὰ καὶ ἠθικὰ προβλήματα, ποὺ συνταράζουν λίγο πολὺ ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ καθέναν ἄνθρωπο ἰδιαίτερα. Ὁ Μονταίν' εἶν' ἀλήθεια, δὲν μᾶς προσφέρει καμμιὰ μέθοδο (ἀλλὰ πῶς μιὰ μέθοδο πρακτικὴ γιὰ τὸν καιρό του, θᾶταν τέτοια καὶ γιὰ τὸν δικό μας;), κανένα σύστημα φιλοσοφικὸ ἢ κοινωνικό. Τίποτε δὲν ὑπάρχει λιγώτερο τακτοποιημένο ἀπ' τὴ σκέψη του. Τὴν ἀφίνει νὰ παραδέσνει καὶ νὰ τρέχει στὴν περιπέτεια.

Κι' ἀκόμα ἡ διαρκής του ἀμφιβολία, ποὺ ἔκαμε τὸν Ἔμερσον νὰ τὸν θεωρήσει νὰ τὸν πιὸ τέλειο ἐκπρόσωπο τοῦ σκεπτικισμοῦ (δηλαδὴ: τοῦ ἀντιδογματισμοῦ, τοῦ πνεύματος τῆς ἀναζητήσεως καὶ τῆς ἔρευνας), μοιάζει, εἶπαν, μὲ κεῖνα τὰ καθαρτικὰ γιατρικά, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀπορρίχνει μαζὶ μὲ τὰ ὑλικὰ γιὰ τὰ ὁποῖα πῆρε τὰ καθαρτικά. Σὲ τρόπο ποὺ μερικοὶ εἶδαν στὸ «Τί ξέρω;» τὴν τελευταία λέξη τῆς σοφίας του καὶ τῆς μόρφωσής του. Αὐτὸ ἐμένα δὲν μὲ ἱκανοποιεῖ. Ὁ σκεπτικισμὸς, δὲν εἶν' ἐκεῖνο, ποὺ μ' ἀρέσει μέσα στὰ «Δοκίμια», οὔτε τὸ μάθημα ποὺ παίρνω ἀπ' αὐτά. Ἕνας προσεχτικὸς ἀναγνώστης θὰ βρεῖ μέσα στὸν Μονταίν περισσότερα καὶ καλλίτερα, παρὰ ἀμφιβολίες καὶ ἐρωτήσεις.

Φαίνεται πώς μπροστὰ στὸ ἄγριο ἐρώτημα τοῦ Πιλάτου «Ποιὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια;» ποὺ ἡ ἀπήχησή του βρίσκεται μέσα σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες, ὁ Μονταίν ξαναλέει, ἀλλὰ μὲ ἄλλο νόημα, τὴ θεία ἀπάντηση τοῦ Χριστοῦ: «Ἐγώ εἶμαι ἡ ἀλήθεια». Δηλαδὴ νομίζει πώς δὲν μπορεῖ νὰ ξέρει τίποτ' ἄλλο πραγματικὰ παρεχτὸς τὸν ἑαυτό του. Αὐτὸ εἶν' ἐκεῖνο ποὺ τὸν κάνει νὰ μιλάει τόσο πολὺ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ ἡ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ του φαίνεται πιὸ σημαντικὴ ἀπὸ κάθε ἄλλη. «Πρέπει», γράφει, «νὰ ἀφαιρέσουμε τὴ μάσκα τόσο ἀπὸ τὰ πράματα, ὅσο κι' ἀπ' τὰ πρόσωπα» (Βιβλ. Ι, κεφ. 20 μέχρι τὸ τέλος). Βάφεται γιὰ νὰ ξεμασκαρευ πεῖ. Καὶ καθὼς ἡ μάσκα ἀνήκει περισσότερο στὴ χώρα καὶ στὴν ἐποχή, παρὰ στὸ ἴδιο τὸ ἄτομο, οἱ ἄνθρωποι κυρίως κατὰ τὴ μάσκα διαφέρουν, σὲ τρόπο, ποὺ, σὲ μιὰ ὕπαρξη πραγματικὰ ξεμασκαρεμένη, νὰ μπορέσουμε ν' ἀναγνωρίσου με μ' εὐκολία τὸν ὅμοιό μας.

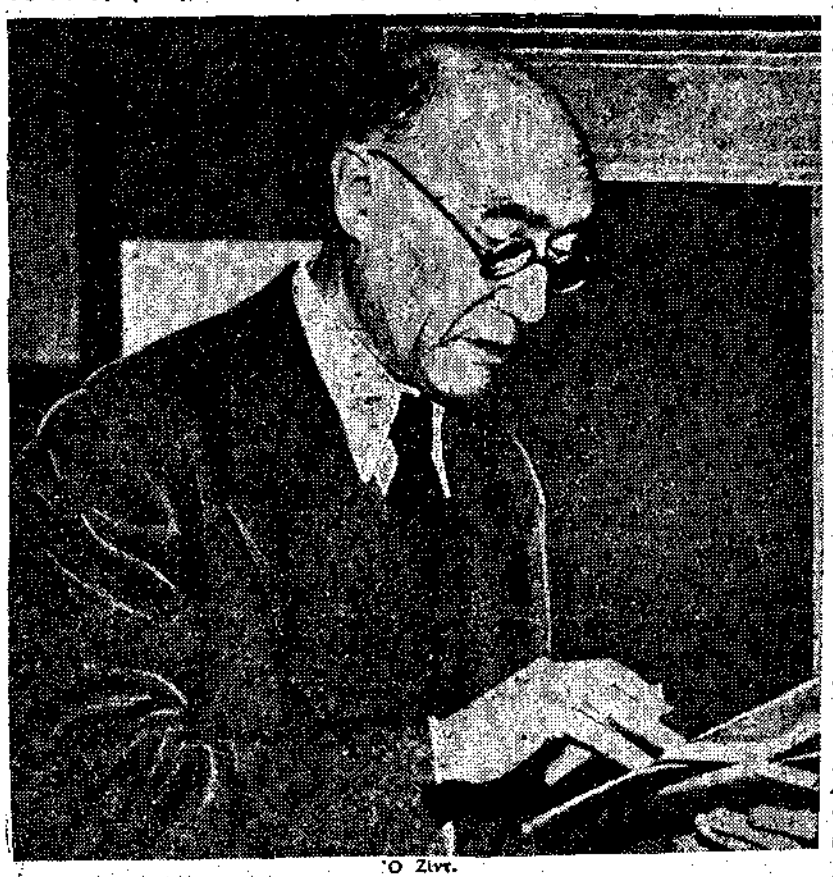

Ὁ Ζίντ.

Πιστεύω πώς ἡ μεγάλη εὐχαρίστηση, ποὺ νοιώθουμε διαβάζοντας τὰ «Δοκίμια» προέργεται ἀπὸ κάθε φράση. Ἀπ' ἔλα αὐτὰ τὰ καφάλαια, ποὺ ἀποτελοῦν τὰ τρία βιβλία τῶν «Δοκιμίων» ἕνα μόνο εἶναι πραγματικὰ ἀνιαρό, ἀφόρετο. Εἶναι τὸ πιὸ μακρὺ ἀπὸ πολλά, τὸ μόνο ποὺ ὁ συγγραφέας ἔγραψε μὲ προσοχὴ, συνέπεια καὶ φροντίδα γιὰ τὴν ὑπόθεση: «Ἡ ἀπολογία τοῦ Ραϋμόνδου ντὲ Σεμπόντε», φιλόσοφου ἱσπανοῦ τοῦ 15ου αἰώνα. Εἶναι ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ σπουδαῖα κι' ἀπ' τὰ πιὸ συγνὰ ἀναφερόμενα κεφάλαιά του, γιατὶ εἶναι ἀπὸ κεῖνα, ποὺ ἡ σκέψη τοῦ Μονταίν', τόσο ἄτακτη κι' ἀλήτισσα, κάνει τὴν πιὸ μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ διατυπώσει ἕνα εἶδος θεωρίας καὶ νὰ δώσει μιὰ ἐπιφανειακὴ ὑπόσταση στὸν ἀνύπαρχτο σκεπτικισμό του. Ἀλλὰ ἡ σκέψη αὐτή, ἀκριβῶς ἐπειδὴ θέλει νὰ συστηματοποιηθεῖ, χάνει ὅλη τὴ χάρη, τὴν ἐξαιρετικὴ γοητεία (ποὺ ἔχει) τὸ ἀνάσγολο βάδισμά της. Τὸ νοιώθει κανένας πώς τὴν κατευθύνει πρὸς κάποιον ὡρισμένο σκοπὸ καὶ δὲν θὰ τοῦ ἀρέσει ποτὲ παρὰ ὅταν, ἀργότερα, θὰ τὴν ἀφίσει νὰ δρέψει στὴν τύχη τῶν συναντήσεων ὅλα τὰ λουλούδια ἑνὸς μονοπατιοῦ, ὄχι ἀπὸ πρῶτα σγεδιασμένου, ὅπου περπατάει ἀσκοπα. Μ' ἀρέσει νὰ σημειώσω ἐδῶ πώς τὰ καλλίτερα ἔργα, τὰ πιὸ ὡραῖα, εἶν' ἐκεῖνα, ποὺ ὁ συγγραφέας τους δοκίμαζε γαρὰ καὶ διασκέδαζε γράφοντάς τα, ἐκεῖνα ποὺ διαβάζοντάς τα, νοιώθει κανένας λιγώτερο τὴν προσήλωση καὶ τὴν προσπάθεια. Τὴν τέχνη δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ σοβαρὸ, ποὺ νὰ τὴν συγκρατεῖ. Ἡ εὐχαρίστηση εἶναι ὁ πιὸ σίγουρος ὁδηγός.

Νοιώθουμε σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ Μονταίν καὶ διὰ μέσου ὅλων του τῶν κειμένων, μιὰ σταθερὴ ἀγάπη γιὰ τὴν τάξη, γιὰ τὸ μέτρο, τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος πάνω στὸ προσωπικό. Ἀλλὰ ἡ ὀρθότητα τῆς κρίσης του καὶ ἡ διατήρηση αὐτῆς τῆς ὀρθότητας τοῦ φαίνονται ὅτι ἀξίζουν πιὸ πολὺ κι' ὅτι πρέπει νὰ βρίσκωνται πάνω ἀπ' ὅλα: «Θὰ προτιμοῦσα νὰ γάνονταν ὅλα παρὰ νὰ ἐπιστρέψω στὴν πίστη μου καὶ στὴ συνείδησή μου νὰ ὑπογωρήσουν». Καὶ προτιμῶ νὰ ἐπαναλάβω ἐδῶ αὐτὴ τὴ φράση, χωρὶς ν' ἀναρωτηθῶ ἂν εἶναι καυγησιάρικη, γιατὶ ἐνδιαφέρει σήμερα, ὅσο καὶ στὸν καιρὸ τοῦ Μονταίν, ν' ἀκούονται παρόμοια λόγια, ὥστε μερικὲς ἀκέραιες συνειδήσεις νὰ διατηροῦν τὴν ἀνεξαρτησία τους καὶ τὴν αὐτονομία τους, πάνω ἀπὸ κάθε γαμερπῆ παραδοχή.

ΑΝΤΡΕ ΖΙΝΤ

ΖΑΝΙΝ ΝΤΕΛΠΕΤΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΙΣΛΕΥ

(Ἀπὸ μιὰ συνέντευξη ποὺ ἔδωσε ὁ Πρίσλεῦ στὸ Παρίσι, ἀποσποῦμε τὰ παρακάτω χαρακτηριστικὰ κομμάτια):

Χάρη στὴ συνενοχὴ τοῦ φίλου συνάδελφου Ρενὲ Κλαὶρ μπόρεσα νὰ δῶ τὸν συγγραφέα τῶν «Καλῶν Συντρόφων», ποὺ πέρασε εἴκοσι τέσσαρες ὧρες στὸ Παρίσι. Τὸν βρίσκω ἐγκατεστημένο μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τὴν κόρη του, σ' ἕνα μικρὸ ξενοδοχεῖο, ποὺ κρύβει στὸ βάθος μιᾶς αὐλῆς τὰ σιωπηλά του διαμερίσματα. Ἔξω μιὰ ταπεινὴ δμίγλη καὶ μέσα ἡ ζέστα καὶ ἡ μυρωδιὰ ἑνὸς φίνου οὐΐσκι, ποὺ χαροποίησε τὴ μύτη μου... Δοκιμάζω τὴν αὐταπάτη πώς μεταφέρθηκα στὸ Λονδῖνο καὶ ὁ Πρίσλεῦ μὲ τοὺς πλατειοὺς ὤμους του, τὸ γρωματισμένο δέρμα του, τὶς πολλὲς γειρονομίες του καὶ τὴ νεανική του φωνή, μοιάζει πιὸ πολὺ μ' ἕναν ἥρωα τοῦ Φίλντιγκ, παρὰ μ' ἕνα μοντέρνο μυθιστοριογράφο καὶ δραματικὸ συγγραφέα.

Τὸν συγχαίρω γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν δυό του ἔργων, ποὺ παίζονται αὐτὴ τὴ στιγμὴ στὸ Λονδῖνο.

— Τὸ πιὸ ἀγαπημένο μου ἔργο, ἡ κόρη τῶν ὀφθαλμῶν μου, εἶν' αὐτὸ ποὺ τὶς δοκιμές του διευθύνω τώρα. Εἶναι ἕνα ἔργο φανταστικὸ κι' ἔχει σὰν τίτλο του: «Τζόνσον ἐπὶ Τζόρνταιν». Ἔχει δὲ θέμα του τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου μετὰ τὸ θάνατό του. Ἡ πρώτη εἰκόνα παρουσιάζει τὴν κηδεία τοῦ ἥρωα. Ὕστερα ὁ θεατὴς βλέπει μερικὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του, παρμένα χωρὶς καμμιὰ φροντίδα γιὰ τὴ χρονολογικὴ τάξη.

— Εἶναι κάπως σὰν τὴ μέθοδο, ποὺ ὁ Ἄλντους Χάξλεῦ μεταχειρίστηκε στὴν «Εἰρήνη τῶν Βαθῶν;»

—Ὦ!... ἀλλὰ ἐγὼ προσπορίζομαι περισσότερα πλεονεκτήματα, φωνάζει ὁ Πρίσλεῦ γελῶντας μετσαδοτικά.

Κάνω τὴν παρατήρηση πώς τὸ γαλλικὸ κοινό, ποὺ τόσο ἄπληστα διάβασε τοὺς «Καλοὺς Συντρόφους» καὶ τὸ «Ἕνας Ἥρωας» λυπᾶται γιὰ τὸ ἀποκλειστικὸ πάθος ποὺ ἐκδηλώνει ὁ συγγραφέας αὐτὸς γιὰ τὸ θέατρο ἐδῶ καὶ κάμποσον καιρό.

— Πῶς θέλετε νὰ γράψω μακρυὰ μυθιστορήματα σὲ μιὰ ἐποχὴ τόσο ταραγμένη; Ἕνας συγγραφέας ποὺ ἔχει μιὰ κάποια δημοτικότητα καὶ παίρνει ἄφθονες ἐπιστολές, διαπιστώνει πώς τὸ κοινό του εἶναι ἀνήσυχο, συγγισμένο. Ὁ συγγραφέας δὲν μπορεῖ νὰ ἀπομονωθεῖ. Ἀκόμα κι' ἂν ἀποφεύγει νὰ ἀπαντᾶ στὰ ἀγωνιῶδη ἐρωτήματα, ποὺ τοῦ ὑποβάλλουν οἱ ἀναγνῶσται του, τοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐκφραστεῖ χωρὶς νὰ παλέψει μὲ τὶς σημερινὲς δυσκολίες. Ὁ θεατρικὸς συγγραφέας δὲ βρίσκει πιὰ συνεταίρους γιὰ ν' ἀνεβάσει τὰ ἔργα του, τὸ πολὺ κοινὸ δὲν ἔχει λεπτὰ γιὰ ν' ἀγοράσει τὰ βιβλία του.

Ὁ Πρίσλεῦ σκέπτεται μιὰ στιγμὴ καὶ συνεγίζει:

— Ἀκόμα κι' ἀπὸ καθαρὴ τεγνικὴ ἄποψη ἡ λογοτεχνία ζημιώνεται τρομερὰ ἀπ' τὴ γενικὴ ἀναταραχή. Ἂν ὁ μυθιστοριογράφος τοποθετεῖ τὸ ἔργο του στὸ παρελθὸν τὸν κατηγορεῖν γιὰ φυγή, ὅτι ἀποφεύγει ν' ἀντιμετωπίσει τὰ σύγγρονα προβλήματα. Ἂν ἡ δράσις τοῦ ἔργου του γίνεται στὸν καιρό μας, τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ βιβλίο ἐκδίδεται, εἶναι πιὰ ξεπερασμένο κι' ἔχει καταντήσει ἀνόητο καὶ γελοῖο ἀπ' τὰ γεγονότα, ποὺ τρέχουν μὲ κεραυνοβόλο ταχύτητα.

Ὁ Πρίσλεῦ φαίνεται τόσο σίγουρος γι' αὐτὸ ποὺ λέει, ὥστε διστάζω νὰ τὸν ρωτήσω ποιὸ θᾶναι τὸ πεπρωμένο τοῦ συγγραφέα μέσα σ' ἕναν κόσμο τόσο ταραγμένο. Ἀλλὰ μοῦ ἀπαντάει σὰν νὰ ἔχει σκεφθεῖ πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα:

— Ἀφοῦ οἱ σημερινὲς συνθῆκες πειράζουν τὸν συγγραφέα, δὲν ἔχει παρὰ νὰ τὶς ἀλλάξει. Αὐτὸ εἶναι.

— Σκέπτεστε, λοιπόν, νὰ κάνετε πολιτική;

— Γιατὶ ὄχι; ἀπαντᾶ. Ἔχω γράψει τελευταῖα μιὰ σειρὰ ἄρθρων γιά, ἢ καλύτερα, κατὰ τῆς κυβέρνησής μας. Αὐτὸ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα μιὰ ἀφθονία ἐπιστολῶν καὶ τὴν προσφορὰ εἰκοσιπέντε ἐκλογικῶν περιφερειῶν. Σκέπτομαι σοβαρὰ νὰ ἐκτεθῶ ὑποψήφιος στὶς ἐκλογὲς ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν.

Ὁ Πρίσλεῦ.

— Σὰν νὰ μὴν εἶχε τίποτ' ἄλλο νὰ κάμει, προσθέτει μὲ μελαγγολία ἡ κυρία Πρίσλεῦ.

— Θὰ εἴσαστε ἕνας περίφημος βουλευτὴς, λέει ὁ Ρενὲ Κλαίρ.

— Ὁπωσδήποτε αὐτὴ ἡ δουλειὰ θὰ μὲ διασκέδαζε πολύ. Ἄλλωστε ὅλες οἱ δουλειὲς μ' ἀρέσουν.

—Αὐτὸς ὁ διαβολάνθρωπος τὶς κάνει ὅλες τὶς δουλειὲς περίφημα, μοῦ ἐμπιστεύεται ὁ Ρενὲ Κλαίρ. Ἕνας ἠθοποιὸς ποὺ ἔπαιζε σὲ κάποιο ἔργο του ἀρρώστησε ξαφνικά. Λοιπόν, ὁ Πρίσλεῦ τὸν ἀντικατάστησε κι' ἔπαιξε τὸ ρόλο του —ἕναν φωτογράφο μὲ ἀξέγαστα μουστάκια—θαυμάσια.

— Ἡ ζωὴ τοῦ θεατρίνου δὲν εἶναι πάντα εὐχάριστη, λέει ὁ Πρίσλεῦ γελῶντας. Ὅταν σκέπτομαι τοὺς δυστυχισμένους ποὺ κάνουν τώρα τὶς δοκιμὲς τοῦ ἔργου μου!... Τὸ σκηνοθετῶ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ θέλησα νὰ φύγω ἀπ' τὸ Λονδῖνο γιὰ ὀχτὼ μέρες, γιὰ νἄνω μιὰ πιὸ καθαρὴ ἐντύπωση στὸ γυρισμό. Ἀναρωτιέμαι σὲ ποιὰ κατάσταση θὰ βρῶ τὸ μπουλούκι μου! Φέρετε ἐκτὸς τοὺς ἠθοποιοὺς χρησιμοποιῶ καὶ μιὰ συμφωνικὴ ὀρχήστρα, καθὼς κι' ἕνα μπαλλέτο. Θέλησα νὰ δημιουργήσω ἕνα ἔργο πραγματικὰ φανταστικὸ, καὶ δὲν δίστασα μπροστὰ σὲ κανέναν τρόπο ἔκφρασης, μπροστὰ σὲ καμμιὰ δαπάνη. Θέλησα νὰ δείξω ἔτσι πώς εἶναι δυνατὸ νὰ γράψει κανένας ἕνα μοντέρνο ἔργο γωρὶς νὰ μεταχειριστεῖ τὴ ρεαλιστικὴ γλῶσσα, καὶ προπαντὸς στ' ἀγγλικά εἶναι τόσο φτωχὴ, τόσο περιωρισμένη. «Ἕνα φλυτζάνι τσάι—τὶ ὡραῖος καιρός.— Ἕνα οὐΐσκι...». Οἱ φράσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους μοῦ φαίνονται ἀνυπόφορες κι' ἀνώφελες. Ὅλο τὸ τέλος τοῦ «Τζόνσον ἐπὶ Τζόρνταιν» εἶναι σὲ ἐλεύθεροους στίχους. Καὶ ὁ ἥρωας, μὲ κοπέλλο «μπρὸν», σηκώνεται πρὸς ἕναν οὐρανὸ γαλάζιο καὶ γεμᾶτον ὀιστέρια.

—Θὰ πᾶμε νὰ δοῦμε ὅλοι αὐτὸ τὸ ἔργο, λέει ὁ Ρενὲ Κλαίρ.

— Θὰ πρέπει, ὅμως, νὰ βιαστεῖτε, γιατὶ τὸ ἔργο μου δὲν θἄγει παραπάνω ἀπὸ δυὸ τρεῖς παραστάσεις...

ΖΑΝΙΝ ΝΤΕΛΠΕΤΣ